



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

19709-
1971

371.7
Z-20
19/1



613.8

Handwritten mark

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԻՆՁ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ

19-20-21

ԴԵՂԱՏԻ ՄԱՆՉ ՄԸ

Ի՞նչ Պետք է Գիտնայ Դեռատի Ազգիկ մը անունն օգտակար գիրքը
 կոչուած է բարձրացնել մեր աղջիկները աւելի բարձր և նուրբ գիտակ-
 ցութեան մը հասած մայրութեանն . . . Այս այն կարգի գիրքերէն է,
 որուն իր փեղոյնին չափ պէտք ունի մայր մը, ատով առաջնորդելու իր
 չափահաս աղջիկը կեանքի աշն գաղտնի գիտութեան՝ որուն ուսուցումը
 կ'անձրկէ շատ մը կանխատես և բանխնաց մայրեր:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՏ ՄԱՌՔ
Ծաղիկ, Բ. Նրչան, Թիւ 2

Ի՞նչ Պետք է Գիտնայ Դեռատի Ազգիկ մը կուգայ լեցնել մեր
 մէջ զգալի պակասը այն բարոյական խրատականին, ուրկէ զուրկ են
 գրեթէ օրուան աղջիկները, թերեւս ծնողաց անտարբերութեան երեսօնէ:
 Կը յանձնարարենք ուրեմն այս օգտակար հատորիկը մեր քոյրերուն, և կը
 փախտիք որ ունենան սնունք մէկ մէկ հաստ, որուն ընթերցումը շինիչ
 հանգամանք մը ունի, և ինչպէս ըսինք օգտակար է իր պարունակութեամբը:

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ
Հանրագիտակ, Բ. Տարի, Թիւ 4

Անունն իսկ կը բաւէ համոզելու համար թէ ի՞նչ է այս զեղեցիկ
 հատորին օգտակարութիւնը և որչափ կարեւոր տեղ մը կուգայ լրացնել
 ան նաև մեր մէջ: Ամերիկացի նշանաւոր Տօքթորուհիին այս աշխատա-
 սիրութիւնը շատ իրաւամբ կարճ ժամանակի մէջ աշխարհի գրականու-
 թեանց շրջանը ըրաւ, և այս պահուստ զեռ մատոյ տակ է եւրօպական և
 ասիական կարգ մը լեզուներով: . . . Մեր մէջ շատ բիչ կը հրատա-
 րակուին այս տեսակ օգտակար գիրքեր, որոնց թիւը մոզմելի էր որ
 աւելնար: . . . **Ի՞նչ Պետք է Գիտնայ Դեռատի Ազգիկ մը**ն զերազան-
 ցապէս կենսական և էական դիրքն է 10 տարեկանէն վեր բոլոր աղջիկ-
 ներուն, և ամէն ծնողք պարտաւորութիւն զգալու է, իր գաւկին բարո-
 յական և սրտի դատարարակութեան համար այս գիրքը տալու անոր ձեռքը:
Փանգումէ, Թիւ 1582

Բարոյալից և օգտակար հրատարակութիւն մըն է զոր ջերմասկէս կը
 յանձնարարենք, մանաւանդ զեռատի աղջիկներուն ընթերցմանն:
Մասիս, Է. Նրչան, Թիւ 23

Այս գործը առաջինը շարքի մը՝ ընկերային բարոյականի զոյգմանն
 և սերունդներու բարեխումբն նպատակող լաւագոյն գրքերէն մէկն է, ար-
 ժանի ամէն տան մէջ գտնուելու:
Սուրհանդակ, Թիւ 2290

Ամէնէն լուրջ ու հմուտ միտքէն սկսեալ, ամէնէն զեռատի աղջիկը
 մասնաւոր հանոյքով մը պիտի կարգան զայն, անոր մէջ փնտռելով բոլոր
 գաղտնիքը կեանքի երեւոյթներուն:
Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Սուրհանդակ, Թիւ 2309

Ի՞նչ ՊէՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ ԴԵՌԱՏԻ ՄԱՆՉ ՄԸ

ՅԱՆՉՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՆՇԱՆՍԱՒՈՐ
ԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ԿԻՆԵՐՈՒ
ԿՈՂՄԷ

Չեր գիրքը, **Ի՞նչ պէտք**
 է գիտնայ դեռատի մանչ
 մը, իր նիւթին վրայ կը խօսի
 վերին աստիճանի փափկու-
 թեամբ և յստակութեամբ, և
 ծնողաց ինչպէս մանչերու
 տուած յորդորներովը կատարելապէս արժանի է վստահութեան: Անոր
 խրատանքեր էջը թելադրիչ, ներշնչող և ռազմագիտական է այն աստի-
 ճան, որ կը խորհիմ թէ նմանօրինակ հրատարակութիւններէ ոչ մէկը
 կրնայ իրեն հաւասարիլ:»

ՃՕՋԷՑ ՔՈՒՓ
 Նստնուոր ամերիկացի ուսուցիչ, հեղինակ
 «Կենսաբանութիւն», «Անուսնութիւն», «Աւե-
 խասութիւն», «Արեւմուտք», Եւայլի երկա-
 սիրութեանց

«Չեր սքանչելի պզտիկ գիրքը, **Ի՞նչ պէտք է գիտնայ դեռատի**
մանչ մը, պէտք էր որ գտնուեր ամէն տան մէջ, ուր զեռատի մանչ մը
 կոյտ Դուք արժանի էք բոլոր ծնողքներուն երախտագիտութեանն:»

ԹԷՈՏՈՐՅ ՔԻՂՐ
 Լուստոյն ինկղանի կրօնական գրագէտ,
 Հեղինակ բազմաթիւ երկասիրութեանց

«Կը փախտիմ ըսել Չեղ թէ մի աստիճան կը զնահատեմ Չեր
 պզտիկ գիրքը: Անիկա իրաւամբ այն է, ինչ որ զեռատի մանչեր պէտք
 էր որ գիտնային, և որու մասին անգէտ մնալը պատճառ եղած է շատ
 մը վիշտերու, ցաւերու և յանցանաց: Ի՞նչու համար այս գիրքը զարեք
 առաջ չէր գրուած: Ո՛րքան աղէտալի և սխալ է մարդկային շահու տե-
 սակէտով այն զգացումը, որ արգելք եղած է օր առաջ այդ ծանօթու-
 թեանց տարածուելուն: Դուք Չեր նիւթը ներկայացուցած էք սքանչելի
 փափկութեամբ և ճշդութեամբ ու միանգամ ընդ միշտ շնորհակալ եմ
 Չեղ, այդ բանին համար:»

ՉԷՐԼՐՍ ԹՕՄՓՍՐԵ
 Նստնուոր ամերիկացի հարգիչ եւ անգամ
 «Ինչ Եկեղեցւոյ հանդէս» պարբերականի
 հրատարակչական մասնակցի եւ հեղինակ

«Միշտ զգացած եմ որ կեանքի ամէն բուրբուն մէջ նշմարտու-
 թիւնը աւելի մարուր և աւելի ատողաւէտ է քան թէ որ և է ծնունդ
 անոր վրայ կամ խեղաթիւրում: Տորդ. ՍԾօլի գիրքը **Ի՞նչ պէտք է**
գիտնայ դեռատի մանչ մը, երեւան կուգայ այս գաղափարով: Յա-

զողումեան մեծ գաղտնիքը, այնքան բարոյական և ֆիզիքական, որքան ընկերական և ճարտարարուեստական տեսակէտով, կը կայանայ բնութեան ճշմարտութիւնները մօտէն հասկնալուն և անոնց ձայնին ականջ ղնելուն մէջ: Այս գիրքը, զեռատի մարդը երես երեսի կը բերէ բնութեան հետ, անոր ամէնէն շահեկան և կարեւոր բուլբուրուն մէջ: Ինծի համար հաճոյք մըն է այդ գիրքը ամէնուն յանձնարարել:»

ՍԹԻՆԿԸՐ ԿՐՕՄՔԸՐ

ՆՇԱՆԱՆՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱԳԻ ԻՐԱՆԱԳԷՏ ՂԱՏԱՆՈՐ

«Ձեր գիրքը, ԻճԿ պէտք է գիտնայ դեռատի մանկ մը, այն երկասիրութիւնն է, որուն մէջ իրողութիւնները և ճշմարտութիւնները ընտրելու և ներկայացնելու Ձեր կերպը վստահութիւն կը ներշնչէ ու վաւիտել է, որով ոչ հակառակ ազդեցութիւն մը կ'ընէ և ոչ ալ կրնայ վնասել:»

ՃԷՅՄՍ ԷՎԸՐԻ ՈՒՕՐՏԸՆ

ԱՄԵՐԻԿԱԳԻ ԲԱՐՈՂԻՂ ԵՆ ԿԵՂԻՃԱԿ

«Կը խորհիմ թէ մեծարժէք բան մըն է որ դուք ըսած էք թէ ԻճԿ պէտք է գիտնայ դեռատի մանկ մը: Եւ ըսած էք զայն ա՛յնքան ուղղակի կերպով և ա՛յնպիսի եղանակով մը, զոր դեռատի մանչեր ապահովապէս պիտի ըմբռնեն: Ուրիշ նոյն կարգի գիրքեր տարբեր բաներ ըսած են, բայց դուք ամբողջ նիւթը կը շոշափէք: Ձիս նկատեցէք իբր ամէնէն աւելի լաւ ընդունելութիւն ընողը այդ հատորներուն, որոնք ատր պիտի յաշորդեն: Դուք կրնաք վստահիլ իմ սրտագին յանձնարարութեանս, ի մասին ներկայ հատորին, եթէ տարիք ներկայանայ:»

ԼՏՈՒԸՐԴ ՊԱՔ

ՏԵՐԷՆ ԿՒՄԱՆԱՆԳ ԱՌՏՆԻՃ ՔԵՐՔՐ» ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՐԵՆՈՐ ԿԱՆՈՂԵԱԻՆ

«Այն խնդիրները որոնց մասին կը խօսուի Ձեր հրատարակութեանց մէջ, միշտ առարկայ են հարցմանց, և եթէ պատասխանը չի բղխիր մաքուր և իմաստուն շրժունքներէ, կ'ընդունուի մոյլի և ապականած անձերու կողմէ: Ես անո՛ր համար մեծապէս կը յանձնարարեմ Ձեր գրքերու շարքը, որովհետեւ գրուած է յստակօրէն և մաքուր կերպով և կուտայ անհրաժեշտ տեղեկութիւնը առանց մղելու անմաքուր և զգայամոլ կրքերու:»

ՎԵՐ. Ֆ. Պ ՄԱՅԸՐ

ՆՇԱՆԱՆՈՐ ԱՆԳՂԻԱԳԻ ԲԱՐՈՂԻՂ ԵՆ ԿԵՂԻՃԱԿ

«Դուք վերին աստիճանի դժուարին խնդիր մը շոշափած էք, մեծ փափկութեամբ և իմաստութեամբ. խնդիր մը որ սակայն գրեթէ վտանգ

գնաւոր է բանալ և որ սակայն պէտք է որ պարզուի մեծցող մանչուն, իբր ծնողաց կողմէ, անկեղծ ու գործնական միջոցներով, զինքը զգաստուածեան հրաւիրելու համար: Ձեր գործը լաւ պատրաստուած է:»

ԵՊԻՍ. ՃՕՆ ՎԵՆՍԸՆԻ

ՆՇԱՆԱՆՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱԳԻ ԲԱՐՈՂԻՂ ԵՆ ՂԱՏԱՍԻԱԿ

«Կը խորհիմ թէ ԻճԿ պէտք է գիտնայ դեռատի մանկ մըն կողուած է ամէնուն բարիք ընել: Անկեղծապէս կը բաղձամ որ անկապ ներս մտնէ շատ մը տուններէ, ուր-օրհնութիւն մը կրնայ ըլլալ: Երկար ատենէ ի վեր կը զգամ թէ պէտք եղածը չենք ընել զոչաջանելու համար մեր տղաքը կարգ մը դժուարութեանց հանդէպ, որոնք ապաստանապէս իրենց դէմ պիտի ելլեն, եթէ անոնք կեանքի մէջ մտնեն:»

ԼԷՅՏԻ ՀԷՆՐԻ ՍԸՄԸՐՍԷԴ

ԱՆԳՂԻԱԳԻ ՆՇԱՆԱՆՈՐ ԻՄԱՐԿԱՆԵՐ ՏԻԿԻՆ

«Ձեր գիրքը կարգացի մեծ հետաքրքրութեամբ, որովհետեւ խորապէս համոզուած եմ թէ անհրաժեշտ է որ այսօրուան տղաքը պէտք է հրահանգուին: Գալով ձեզ, ինչ որ դուք ներկայացուցած էք, ներկայացուած է այնպիսի եղանակով մը որ միտքը և մտածումները կը բարձրացնէ: Իւրաքանչիւր ծնողը որ մանչ մը ունի, պիտի օգտուէր եթէ ուշադրութեամբ կարգար այս գիրքը և յետոյ իրողութիւնները հարողէր իր մանչուն կամ գիրքը մանչուն տար որ կարգար, և կամ Ձեր մեծօրը իր տղուն հրահանգման մասին իբր միջոց գործածէր:»

ԱՆԴՕՆԻ ՔԸՄԸՆՔՕԹ

ՆՇԱՆԱՆՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱԳԻ ԵԿԵՂԵՃԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈՂԻՂ

«Ձեր եղանակը, այնքան փափուկ նիւթ մը շոշափելու մասին, վերին աստիճանի իմաստուն է: Թոյլ տուէք ինձ ըսել թէ Ձեր մեծօրը ճիշդ այն է, ինչ որ ես մէկ բանի տարի առաջ իմ տղուս վրայ գործադրեցի: Յիմար ու մեղապարտ լուծիւն մը, շատ մը ծնողներու կողմէ, պատճառ կ'ըլլայ որ իրենց տղաքը խիստ յաճախ ախտաւոր ընկերներու բերնէն իմաստն նուիրական ճշմարտութիւնը, բոլորովին աններելի եղանակով մը: Ձեր գիրքը վերին աստիճանի յարգելի է ու յարգանք պիտի ներշնչէ: Կը յուսամ թէ Ձեր գիրքը, շատ մը ծնողներ իմաստութիւնը պիտի ունենան գործածելու:»

ՃՈՇՈՒՍ ԱՐԹՐՈՆԿ

ԱՄԵՐԻԿԱԳԻ ԺԱՆՈՔ ԿԵՂԻՃԱԿ

«Եթէ կայ բան մը զոր կրնամ ըսել նպատակաւ համար որ Տորդ-
Սթօլի զիրքը, Իճճ պէտք է գիտնայ դեռատի մահչ մը, աւելի
կարգացուի, սա խօսքն է. «Կը փափարիմ որ ամէն ծնողը ուշադրութեամբ
կարդայ այս զիրքը, ապահով եմ թէ մեծ օգուտ պիտի ելլէ անկէ: Դի-
տաւորութիւնս է այս զիրքը բարձր ձայնով իմ տղոցս կարդալ»

ՃՕՆ ՈՒԻՒԻՍ ՊԷՐ

Մանօք ամերիկացի երիտասնէական գործիչ

«Եթէ աշխարհի մէջ զանազան իւրաքանչիւր մայր և հայր կարդար
Տորդ-Սթօլի զիրքը և ըմբռնէր անոր հոգին, այն ատեն ուղիղ կերպով
ապրելու պարագան շատ աւելի պիտի շահէր քան ուրիշ որ և է միջոցաւ
մը: Սեռային առնչութեանց ամէնէն փափուկ կէտերը շօշափուած են
այնքան մաքուր և յստակ եղանակով մը և առանց որ և է բառի մը, որ
չփափարուած զգացում մը երբէք չարթնար ընթերցողին մէջ: Իճճ
պէտք է գիտնայ դեռատի մահչ մը, մեծապէս գիտական է, հմայիչ
պատմութեան մը չափ ընթերցողի ըլլալով հանդերձ: Բնական կան ոչ մէկ
յարկ կատարեալ է առանց ստոր»

ՏԿՆ. ԲԷԹԻ ՊԱՐԷԹ

Նշանաւոր ամերիկացի գործիչ

«Ինչո՞ւրով կարդայի Իճճ պէտք է գիտնայ դեռատի մահչ մը
և ուրախութեամբ կը յանձնարարեմ գոյն: Ամէնէն փափուկ ինչորեւե-
րուն վրայ խօսած է այնպիսի իմաստութեամբ որ ամէնէն պահպանողա-
կանն ալ չի հակառակիր: Կարճ զրուիները, լեցուն բնական ճշմարտու-
թիւններով, զորս ամէն տղաք պէտք է գիտնան որոշ տարիքի մը մէջ,
պիտի կարդացուին դեռատի մանչերու կողմէ, առանց իրենց մէջ անմա-
քուր մտածում մը յատուց զալու, և յորդորները ընդդէմ վնասակար սովո-
րութեանց և մտածմանց, անձնապաշտպանութիւն մը պիտի ըլլան իրենց
համար»

ՏԿՆ. ՄԷՐԻ ԼԻՎԸՐՄՈՐ

Ասեմաբան եւ հեղինակ «Գարուն կիլը»,
«Կեանքի պատմութիւնը» եւ այլ երկա-
սիրութեանց

ԱՄԷՆ ՏԱՐԻՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ. — ԹԻԻ 2

ՄԻՒՎԱՆՈՒՄ ՄԿՕԼ
(Մտանգագիր)

ԱՄՈՒՆ

Իճճ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
ԴԵՌԱՏԻ
ՄԱՆՉ ՄԸ

Անգլերէնէ թարգմանց
ՄԻԳԱՏԵԼ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ



ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՉ
ՕՆՆԻԿ ԱՐՁՈՒՄԱՆ

Կ. ՊՈՒԼԻՍ
ՏՊԱՐԱԹԹԻՆՑ ՍԱԳԱՆԱՆ
Կաղաքա, Գուրգուցու խան, քիւ 7

1907

Չ Ե Կ Ո Յ Ց

1906ի ամրան վերջերուն, ԱՄԷՆ ՏԱՐԻՔԻ ԱՌԱՋ
ՆՈՐԴ հատորներու շարքին առաջինը հրատարակ հանե-
լով, մեր փախաքն էր որ այդ ձեռնարկին ութը հատոր-
ներն ալ օր մը հրատարակուած տեսնէինք: Ուրախ ենք
այսօր յայտնելու որ այդ շարքին երկրորդ հատորին հրա-
տարակ ելլելը դմեզ քայլ մը եւս կը մտեցնէ մեր փա-
խաքին իրազորման:

Այս առթիւ շնորհակալութեան պարտք մը ունինք
հանդէպ ընթերցող հասարակութեան, որ նպաստաւոր ըն-
դունելութիւն մը ըրաւ մեր շարքին առաջին հատորին:
Յուսով ենք թէ նոյն նպաստաւոր ընդունելութիւնը
չպիտի դաջուի նաև այս երկրորդ հատորին համար,
որուն շուտով պիտի յաջորդէ երրորդ հատորը:

Ի՞նչ ՊԷՏԻ Է ԳԻՏԵԱՅ ՉՍՓԱՀԱՍ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԳԻՉ

1 Մայիս, 1907

معارف نظارت جلیله سنک ۳۶۲ نومرولی و فی ۲۸ کانون اول ۳۲۲
تاریخلو رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

ՁՕՆՈՒԱԾ

Այն հազարաւոր մանչերուն, որոնց պարկեշտ
հարցումները, ի մասին կեանքի ծագման եւ
գոյութեան, արժանի են ճշմարիտ, մտացի
եւ գոհացուցիչ պատասխանի մը, փրկե-
լու համար գիրենք սգիտութենէ, կարո-
ղութիւն սարով իրենց որ մոլորութենէ
հեռու մնան, եւ ազատեալ՝ ա-
նանմանութեան ասեւ եւ ընկե-
րութեան մէջ գործուելիք
յանցանքներէ :



ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ
ՆԱԽԱԲԱՆ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Սասունոյ նպասակը՝ բոյսերը, կենդանիները եւ մարդը վերահաղրոյ գործարաններով օժտելուն մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Թէ ի՞նչպէս մտնչեալ վերահաղրոյ գործարանները կը վնասուին գեղծուսի հետեւանով:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Վերահաղրոյ գործարաններու չարաչար գործածութիւնը ի՞նչ հետեւաններ կ'ունենայ մտնչեալն համար:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի՞նչպէս հոսի կրնան իրենց ամբողջ մարմինը մաքուր եւ գորտուր պահել:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մեւ պարսակամուրիներ ուրիշներուն օգնելու համար, որ հետեւ մնան վնասակար սովորութիւններէ եւ պահեն կամ վերստանան իրենց մաքուրութիւնը եւ գորութիւնը:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի՞նչպէս մաքուրութիւնը եւ գորութիւնը կրնան ըստ բաւականին վերստացուիլ:

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Յափառասութեան արիքը եւ այլ արքիւ սղատուած վտփոխութիւնները:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

Միայն սակաւաթիւ ծնողքներ կ'ըմբռնեն պարտականութեան այն բովանդակ հարկը, որ հանդէպ իրենց տղոց, կը ծանրանայ իրենց վրայ: Մինչդեռ շատ քիչ ծնողքներ միայն իրենց տղոց սնունդ եւ զգեստ հայթայթելու մասին ունեցած պարտականութեանց մէջ կը թերանան, շատ է թիւը անոնց՝ որոնք կը թուրթեան, դատարարակութեան եւ կարգապահութեան կարեւորութիւնը չեն ըմբռներ: Շատեր ձիշդ գաղափար մը չունին իրենց պարտականութեանց վրայօք, ի մասին իրենց զուակաց քարոյական դատարարակութեան, եւ գրեթէ բոլոր ծնողքներ անհատական եւ ընկերային մաքրութեան տեսակէտով կը թերանան իրենց տղոց վրայ հսկելու:

Կան կարգ մը ծնողքներ ալ, որոնք անտարբեր չեն իրենց տղոց մաքրութիւնը անվթար պահելու պարտականութեան նկատմամբ, բայց չեն զիտեր թէ խնդիրը ի՞նչպէս կրնան լուազոյն կերպով ներկայացնել անոնց: Պէտք է ազէկ մը խնդիրը ըմբռնել, որպէս զի դարման մը տանելու տեղ աւելի վնասակար մտածումներ ծնունդ չառնեն տղուն մատաղ մտքին մէջ: Չգիտնալով թէ ի՞նչպէս պէտք է վարուիլ, շատ մը ծնողքներ՝ երեսի վրայ կը ձգեն ամբողջ խնդիրը եւ կը թողուն որ իրենց տղաքը ենթարկուին փողոցներու մէջ սպախանարար կերպով մը լուսաբանուելու, տարէց ընկերներու գէշ թելադրութեանց եւ յաճախ ալ սպասաւորներու անսան կամ կրնն նուաստացուցիչ ազդեցութիւնները բոլոր այն մոլի մարդոց, որոնք հաճոյք կը զգան դեռատի պատանիներու մաքրը պղտորելով: Այսպիսի ծնողքներ չեն անդրադառնար իրենց կուրօքէն գործած սխալներուն, եւ իրենց տղաքը կը թողուն նոյն վտանգներուն մէջ, որոնցմէ

Թերեւս իրենք իրենց երկրասարդութեանը հազիւ թէ պրծած են, երբ պաշարուած էին այն խորհուրդով որ այնքան փորձիչ է ազոց համար, երբ այս վերջինները դեռ ազէտ են ամէն բանի:

Եթէ ամէն երկիրներու մէջ գտնուող ծնողքներ կարենային կարգալ այն նամակները, որոնք ինձի կը հասնին երկրագնախա ամէն կողմ գտնուած աղաքներէն, ոչ մէկ ծնողք պիտի կրնար այնքան անտարբեր մնալ և իրար շանցնելի սրպէս զի գլխաւիցս թեա՛մ կատարէ իր պարտականութիւնը և պատասխանատուութիւնը հանդէպ իր զաւակներուն, բանալով անոնց միտքը, մաքուր եզրնակով մը, ի մասին խնդիրներու, որոնց այնքան պէտք կայ որ վերահասու ըլլան անոնք իրենց դեռնա՛սա սարիքին:

Այսպիսի ազոց ու երկասարդներու սովորական յանկերգն է. «Ինչո՞ւ համար ոչ մէկը չզգուշացուց զիս, ոչ մէկ բարեկամ կամ ուսուցիչ, ո՛չ մեր քահանան և ոչ մեր բժիշկը որ և է բաւ մը ըսին այս մասին, զգուշացնելով զիս. հայրս և մայրս որոնք անշուշտ գիտէին ինձի սպառնացող վտանգին գոյութիւնը, անոր մասին ակնարկութիւն իսկ չըրին ինձի: Փոխանակ ինձի ճշմարտութիւնը ըսելու և զիս զգուշացնելու, անոնք փորձեցին խաբել զիս և ազխութեան մէջ թողուցին որ առանց զգուշանալու սխալ ճամբէ երթամ:»

Երկասարդ մը կ'ըսէր. «Ծնողքս զգուշացուց զիս ծխախոտի և ըմպելիքի դէմ, զգուշացուց զիս հանդէպ խաղամոլութեան, սուտ երգումի, անպարկեշտութեան և գողութեան, յորդորեց զիս որ եկեղեցի երթամ և ինձի աղօթել սորվեցուց, խղճմտօրէն կատարեց իր պարտականութիւնը ուրիշ ամէն խնդիրներու մասին. միայն երբէ՛ք բաւ մը չխօսեցաւ ինձի այն կարևոր խնդրոյն վրայօք որ իմ կործանումս յառաջ բերաւ:» Ծատ մը

նամակագիրներ իրենց ծայրայեղութեան մէջ կ'ըսեն. «Ի՞նչպէս ես կրնամ երբէք ներել իմ ծնողացս այս մասին ունեցած սխալին և անխութութեան համար:»

Ոչ մէկ պարագայի ծնողքներ պէտք է անխոյժ գտնուին, ուսուցանելու համար իրենց ազոց ճշմարտասիրութիւն և սրբիկշտութիւն, հաւատարմութիւն և պատիւ, կամ զգուշացնել զիրենք արբեցութեան դէմ, թէև հաղարաւոր աղաք ու աղջիկներ կան որոնք իրենց ընտանիքն վերոյիշեալ փորձութենէն ոչ մէկն են իմարկուած են, մինչդեռ միւս կողմէ չկայ բնական սրայմաններու մէջ միակ աղայ մը որ ոչ կամ կանուխ ենթական չըլլայ դժուարին փորձութեանց, կարգ մը յուզմանց և հակամներու պատճառաւ, որոնք հեազհեաէ երեւան կ'իլլեն սա մեծ իրողութեան հետևանքով թէ Աբարիչը անասնման խմատութեամբ մը մարմին սուտ մեզ մարդոցս, և ընկերութիւնը կազմակերպեց անանկ եզոնակով մը, սրպէս զի աշխարհիս մեծագոյն երջանկութիւնը կախում ունենայ երկու սուերու տարբեր յատկութիւններէն:

Եթէ աղաք պէտք է որ զգուշացուին այն փորձութիւններէն, որոնք ընդհանուր և անխուսափելի են, և սխալանք ու մեղանշում վտանարար կը հասնին երբ պատանին ազխութեան մէջ ձգուի առանց զգուշացման միակ բառի մը, հետևաբար այս պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ'իյնայ ծնողքներուն:

Նախակրթարաններու դաստիարակներ, վարժարաններու ուսուցիչներ, փորձառու անձեր և բժիշկներ այս խնդրոյն մէջ իրենց պատասխանատուութեան բաժինը ունին: Բայց անոնցմէ ոչ մէկը կրնայ այնքան լիապէս կատարել այս պարտականութիւնը, զոր իրերու ընտանիքերմամբ, Աբարիչը դրած է այն երկու անձերուն վրայ, որոնց կը վտահի ազան, երբ կը պատրաստուի կեանքի

պատասխանատուութեան և պարտականութեանց կատարման ու Աստուծոյ ճանաչողութեան և իրեն նմաններու հետ իր ուղիղ յարաբերութեան գործին: Տղայ մը, որ իր ծնողքէն կը սպասէ սնունդ և բնակարան, զգեստ, դաստիարակութիւն և խորհուրդ, և թէ բանաւոր և ճիշդ կերպով չզգուշացուցուի և չի խրատուի սնորհողմէ, կհանքին ամէնէն նուիրական խնդիրներուն նկատմամբ, այդ պարագային նոյն բանը ուրիշ պիտի սպասէ: Եթէ Աստուած մարդը և կինը ստեղծեց, իրր օժանդակներ իրեն՝ ստեղծագործութեան գործին մէջ, որպէս զի մարդկային ցեղը շարունակուի, և թէ նա ամէնէն սիրազեղ, ամէնէն մաքուր, ամէնէն սրբազան և ամէնէն նուիրական յարաբերութիւնները դրաւ ընտանեկան, յարկին տակ, տոնամոյն և կնոջ միջեւ, այն ստեղծ ինչո՞ւ համար պէտք էր որ մենք չվտարէինք և ամօթի զգացումը զմեզ պատէր մեր տղոց ներկայութեան, երբ անոնք մեզի ուղղէին ամէնէն բանաւոր հարցումները մարդկային կեանքի ծաղման մասին, ինչո՞ւ պէտք էր որ մենք, երբ առաջին և ամէնէն մեծ առիթը կը ներկայանայ, նոյն իսկ բոլորովին պղտիկներու հանդէպ, որոնք բնականօրէն և իրաւամբ իրենց ծնողաց կը դիման իրենց բանաւոր խորհրդածութիւններով և հարցումներով, ինչո՞ւ կ'ըսեմ ծնողքներ, պէտք էր որ մարդկային կեանքի այս ամենակարեւոր մէկ պահուն, փորձէին սուտ խօսիլ, բան մը որ միշտ ապարդիւն կ'անցնի, և բացարձակ վստահութեան մը վայրկեանին ամբողջ յառաջիկայ տարիներուն համար տղուն մէջ կը քայքայէ վստահութիւնը հանդէպ իր ծնողաց պարկեշտութեան և ուղղատեսութեան: Ինչո՞ւ համար ծնողքներ ամէնէն յարմար մէկ վայրկեանին, երբ առիթը ներկայացած է, կը կորսնցնեն զայն, և կը խրտուցեն իրենց դաւաճը երբ ան ամէնէն աւելի մօտութիւն ցոյց կուտայ իրենց: Այս

պիտիները թէ՛ վարմունքով և թէ՛ իրենց խօսքերով անանկ մը կ'ընեն որ տղան այլ ևս՝ վերատին բնավստահութիւն չունենար իր ծնողացը վրայ: Ինչո՞ւ ծնողքներ պէտք էր որ կասեցնէին իրենց տղոց այն հետաքրքրութիւնը, զոր ընդհակառակը պէտք էր մարդել, և այս կերպով մղէին զանոնք աւելի տարեց ընկերներու, տղէտ սպասաւորներու և ուրիշներու դիմելու, մաքի այն տեսակ վիճակով մը, ուր ամէնէն նուիրական ճշմարտութիւնները, ամէնէն անմաքուր եղանակով մը ընդունելու տրամադիր են:

Եթէ դուն կը պահանջես որ քու տղաքդ պարկեշտ ըլլան քեզի հանդէպ, ինչու համար դուն պարկեշտ չես անոնց հանդէպ: Եթէ չես ուղեր որ անոնք քեզի խաբեն, ինչո՞ւ դուն կը փորձես խաբել զանոնք: Զարմանալի բան մը կայ, և թէ քու տղաքդ զքեզ դուրս հանէ իրեն համար վստահելի անձերու շարքէն, և նոյն կերպով որով դուն սորվեցուցիր անոր խաբել, ինչո՞ւ համար ապականէիր ու փճացնէիր այն վստահութիւնը, զոր Արարիչը այնքան խմաստութեամբ իւրաքանչիւր տղու սրտին մէջ դրած է, հանդէպ իր ծնողաց ուղղամտութեան ու պարկեշտութեան:

Սա պարագան ալ բացայայտ է որ այն խաբկանքները զորս դուն փորձեցիր քու տղոցդ վրայ ի գործ դնել, չեն յաջողիր, այլ կը քանդեն անոնց վստահութիւնը և երբեմն իսկ անոնց հաւատքը իրենց ծնողաց վրայ: Այս մասին օրինակ մը տամ:

Մայիսի գեղեցիկ առաւօտ մը. չորս տարեկանի մօտ տղայ մը առանց ընկերի, ինքնիրենը մատաղատունկ խնձորի ծառի մը շուրջ, որ պարտէզին պատին մօտերը մեծցած էր, կը խաղար. ճիշդ այս միջոցին ձաղարի ձաղ մը ծակէն կլլելով իրեն մօտեցաւ. ձաղարի ձաղը խիստ փոքր ըլլալով չի կրցաւ տղուն ձեռքէն փախիլ:

իր նոր գտած գտնաձուլը չափազանց ուրախացած, բնականաբար տղան՝ տուն՝ իր մօրը վազեց. ամբողջ օրը ուրախութիւնը կատարեալ էր. երբ իրիկուն եղաւ, հայրը խորհուրդ տուաւ տղուն որ կենդանին տանի նորէն իր տեղը և գիշերը իր ծնողաց հետ ձգէ, և եթէ հետեւեալ առաւօտուն կանուխ նորէն պարտէղ երթայ, ճաղարին ճաղը հոն պիտի ըլլայ, և ինքը կարող է զայն նորէն տուն բերել և հետը խաղալ: Վստահութիւն ընող պզտիկ տղուն, հօրը խօսքերը բանաւոր թուեցան, բայց երեւակայեցէք տղուն հետեւեալ առտուան յուսախարութիւնը, երբ ժամէ մը աւելի սպասելէ ետքը, իր մօքին մէջ սկսաւ ծագիլ այն գաղափարը թէ ինքը խարուած էր հօրը կողմէ: Այս տղան հիմա՝ մեծցած մարդ մըն է և մէկ քանի օր առաջ այս միջադէպը կը պատմէր, ըսելով թէ այդ վայրկեանին զգալից զառնութիւնը իր հօրը դէմ, չէր կրնար երեւակայութիլ, և այդ առթիւ որոշեց այլ եւս երբէք չի հաւատալ իր հօրը խօսքին, որ և է բանի մը մէջ:

Հօրը համար այնքան դիւրին բան մըն էր, և հաւատարմութիւն տղուն վրայ ալ պիտի ազդէր, և իր արդիւնքովն ալ անհամեմատ դժնայուցիչ պիտի ըլլար, և թէ տղուն մօքին մէջ պատկերացնէր ճաղարին ծնողաց զգացած վիշտը, որոնք ամբողջ օրը դաշտին մէջ իրենց ճաղին համար առդին անդին գացին և չյաջողեցան զայն գտնել, յետոյ նոյն կերպով եթէ նկարագրէր անոնց զգացած անհուն ուրախութիւնը զոր պիտի զգային իրենց ճաղին վերադարձը տեսնելով, մանաւանդ որ ճաղը խիստ պզտիկ էր տակաւին և չէր կրնար իր մօրը քովէն դատ ուրիշ տեղ քնանալ: Ուստի ճիշդ այդ պատճառով պէտք էր որ իր պզտիկ բնակարանը վերադարձուէր: Այս տեսակ բացատրութիւն մը տղուն համար գործիլ և մտածողութեան դաս մը պիտի ըլլար հանդէպ

կենդանական կեանքի ամէն ձեւերու և ճշմարիտ ալ եղած պիտի ըլլար ու տղուն մօքին մէջ պիտի դնէր նաեւ սէր և վստահութիւն իր հօրը նկատմամբ:

Կրնայ ըլլալ որ ծնողքներ հարցնեն թէ սրբան կանուխէն պէտք է որ լուսաբանեն իրենց տղաքը կեանքի և դոյութեան ինչպէս և իրենց մարմնոյն խնամքի խնդիրներուն նկատմամբ: Ո՛ր ժամանակի մէջ ալ որ նուիրական հարցումները իրենց տղոց կողմէ իրենց կ'ուզուին, պէտք է որ միշտ պատասխանուին պարկեշտութեամբ, սակայն մեծագոյն մտացիութեամբ և խելայիութեամբ, խնդիր չէ թէ տղան որքան պզտիկ է:

Հոռմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ պատկանող հեղինակաւոր բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը խօսելով պզտիկներու կրօնական դաստիարակութեան վրայ, ըսած է. «Ինձի տուէք մինչև եօթը տարեկան տղաքը և անկից յետոյ դուք կրնաք սորվեցնել անոնց ինչ որ կ'ուզէք, անոնք խմս են ընդ միշտ»:

Ահա այն բանը զոր ծնողքներ պէտք էր որ ընէին մաքրութեան խնդրոյն նկատմամբ, իրենց տղոցը պէտք եղածը սորվեցնելու համար: Տղոց կեանքի առաջին տարիները ամէնէն կարեւորներն են, բայց փոխանակ այս կէտը նկատողութեան ստեղծող ծնողաց մեծ մասը կը հրաժարի տղոց որ և է բան մը ուսուցանելէ, նկատելով զանոնք չափազանց դեռատի, մինչև որ տասներկու կամ տասներեք տարեկան ըլլան և կրնն գէշ ազդեցութիւններ որոնք անոնց մտքերը ընդմիշտ կ'ազդեանեն: Տղու մը կեանքին առաջին եօթը տարիները ծնողաց համար մեծ կարեւորութիւն ունին, և անհրաժեշտ ուսուցման մինչև տղուն տասնհինգ տարեկանը յետաձգուիլը ծնողքները կը հասցնէ ամէնէն վերջը տեսնել կէտի մը, ուր այլ եւս բան մը չէ մնացած տղուն քսելիք և վերարտադրութեան դործին հետ կապուած

ամէն նուիրական զգացում արդէն վերջնական կերպով փճացած է տղուն մէջ :

Հաղարաւոր օրինակներ գլտեմ ուր երիտասարդներ փճացած են, որովհետեւ իրենց ծնողքները թերացած էին անոնց մատաղ հասակին մէջ զգուշացման պէտք եղած խօսքերը ընելու : Երբեք չեմ ճանչնար մէկը որ փճացած ըլլայ, իր ծնողքին ժամանակէն առաջ անհրաժեշտը ուսուցած ըլլալուն համար, կամ թէ՛ ծնողքներ իրենց ազաքը զգուշացուցած ըլլալնուն նոյն խօսի այն պարագային՝ ուր հարկ եղածին պէս չեն կրցած այդ նիւթին վրայ խօսիլ, բայց գէթ իրենց կարողութեան չափովը ջանք ըրած են տղուն ամէն անհրաժեշտ իրողութիւնն բացատրել :

Թէ որքան կանուխէն կեանքի ծագման խնդիրներու մասին պէտք է խօսք բացուի, աօրկա կախում ունի աղէն և այն պայմաններէն որոնցմէ չըջագատուած է ան : Եթէ տղան ապուշ մը չէ թինչուն և ինչո՞ւ համար՞ը, «ուսկից և դէպի ո՞ւր»ը պիտի զբաղեցնեն իր միտքը, երբ ան առաջին անգամ կը սկսի գիտակցութեամբ գործել : Եթէ ծնողքներ կը կարծեն թէ այս հարցումները տղուն մտքին մէջ չեն ծնիր, մինչև որ տղան ութը կամ տասը տարեկան չըլլայ, շատ մեծ պիտի մը կը գործեն : Կեանքի, իրերու ծագման և կեանքի ազդեցիկն նկատմամբ եղած հարցումներ, տղու մը մտքին անդրանիկ հարցումներն են, և այն պարագային, ուր պայմանները կը թելադրեն ու հարցումը կ'ըլլայ տղուն կողմէ, պէտք է որ միշտ պատասխանուի պարկեշտօրէն, առանց նկատի առնելու թէ տղան քանի տարեկան է :

Բայց ինչպէս արդէն ըսի, պատասխանը ոչ միայն պարկեշտ պէտք է ըլլայ, այլ նաև մտացի, ոչ միայն ճշմարիտ, այլ նաև խոհական, այդ պատասխանը պէտք

է ըլլայ այնքան կատարեալ, այնքան պարկեշտ և այնքան գոհացուցիչ, որ վստահութիւն ներշնչէ տղուն և հետաքրքրութիւնը գոհայնէ, փոխանակ խաբու ըլլալու և աւելցնելու հետաքրքրութիւնը ու տարակոյսը արթնցընելու :

Մանուկ մը իր կեանքին առաջին մէկ քանի ամիսներուն արդէն գաղափար կը կազմէ այն սոցիալաներուն մասին որոնցմէ չըջագատուած է, այն յարաբերութեանց նկատմամբ որոնցմով իր ծնողաց և ուրիշներուն կապուած է : Առանց առաջուրնէ որ և է բանի մը կամ լեզուի մը մասին ծանօթութիւն ունենալու, մանուկը կը սորվի բաւերուն իմաստը և կը սորվի խօսիլ այն լեզուն զոր կը լսէ, նոյնիսկ աւելի շուտ քան երեսուն կամ քառասուն տարեկան մէկը պիտի կրնար օտար լեզու մը նոյնքան ժամանակի մէջ և ամէնէն նպաստաւոր սոցիալաներու տակ սորվիլ : Մանուկ մը օտար լեզու մը սորվելու մէջ ոչ միայն կը գերազանցէ իր ծնողքը, այլ կարող կ'ըլլայ իւրացնել արտասանութիւնը այնքան ճշգրտութեամբ որ իր ծնողաց համար բոլորովին անկարելի է :

Մանուկը աշխարհ կուգայ առանց որ և է ծանօթութիւն ունենալու այն աւարկաներուն և անձերուն նկատմամբ որոնցմէ չըջագատուած է : Իր միտքը տակաւին որ և է սպաւորութիւն չէ կրած և մաքուր է կոտարելապէս, բայց լուսանկարչական զգայուն թիթեկին նման պատրաստ է ամէնէն պզտիկ սպաւորութիւններն անգամ ստանալու : Մանկութեան միջոցին սպաւորութիւնները պարզ լուսանկարչութիւններ չեն միայն իր մտքին վրայ, այլ այնքան խորունկ և տեւական որ կարծես թէ մտքին մէջ քանդակուած, դրոշմուած ըլլալին : Մանկութիւնը այն ժամանակն է, երբ մտածում և զգացում կը դրուին հոգւոյն մէջ, այնպէս որ ատենք ոչ կրակով կրնան այրիլ և ոչ ալ ջուրով մաքրուիլ, այլ

մինչև վերջը կը տիրեն իբր տղուն էութեան կարեւոր մէկ մասը: Ուրեմն, շատ կարեւոր է որ տղու մը առաջին ըմբռնումը և նախնական ծանօթութիւնը կեանքի ամէնէն նուիրական պաշտօններուն և յարաբերութեանց նկատմամբ, այնպէս մը ըլլան որ անոր մտածումը բարձրացնեն վերարտադրող բնութեան նկատմամբ, դէպի այն մաքուր ու սրբազան տեղը, ուր զայն դրած է Արարիչը երբ ստեղծեց մարդը և կինը և անսահման իմաստութեամբ մը օժտեց զանոնք կարողութիւններով:

Ապահովապէս վեր է ամէն կասկածէ թէ ծնողքը այս խնդրոյն մէջ, հանդէպ իր տղուն, պարտականութիւն մը ունի: Այն հարցումը սակայն թէ՛ այս խնդիրը ի՞նչպէս հարկ է ներկայացնել, ի՞նչ պէտք է ըսել և ի՞նչպէս պէտք է ըսել, ամէնէն կարեւոր բանն է: Ահա այս գիրքին գրուելուն նպատակը, որ է օգնութիւն մը ընել ծնողքներուն, այս կէտին մէջ: Ամէն երկիրներու մէջ գանուող հազարաւոր ծնողքներ դորձածեցին այս գիրքը գոհ մնալով և յաջողութեամբ, և հեղինակը տակաւին միակ օրինակն ալ չի լսեց, թէ այս գիրքին մէջ բովանդակուած տեղեկութիւնները, ամէնէն գոհացուցիչ արդիւնքներէ տարբեր ազդեցութիւն մը ունեցած ըլլան տղուն վրայ, ոչ ալ երբէք լսեց թէ այդ տեղեկութիւնները առիթը տուած ըլլան տղոց կողմէ շփոթեցուցիչ հարցումներու, որոնցմէ այնքան կը վախնան ծնողքները:

Անհրաժեշտ է որ ծնողքներ ամէն բանէ առաջ խնամքով և խորհելով կարգան հետևեալ կարճ գլուխները, նաև պէտք է որ ծնողքներ ամբողջ նիւթին վրայ ուղիւղ դարձախար մը կազմած ըլլան, և զիստան թէ այդ խնդիրներու մասին ինչ պէտք է սորվեցնել տղուն: Այս գիրքը կարդալէ վերջը լաւագոյն կերպով պիտի կրնան դատել թէ պէտք է զայն տղոց ձեռքը

տալ, թէ ոչ ամէն օր կամ իրիկուրնէ իրիկուն մաս մաս կամ մէկ անգամէն մէկ գլուխ տղուն կարդալ: Այն ընթացքը, որուն ծնողքներ պէտք է հետեւին, մեծապէս կախում ունի տղուն տարիքէն և ուրիշ նկատումներէ, որոնց լաւագոյն դատաւորները նոյն իսկ ծնողքները կրնան ըլլալ:

Այն մեծագոյն վտանգը, որուն ենթակայ են ծնողքներ, իրենց պարտականութեանց մէջ թերանալն է, խորհելով թէ թէև ուրիշ տղաք պէտք ունին այդ տեսակ տեղեկութեանց, բայց իրենց տղաքը տակաւին ոչ: Այսպէս խորհելով ամէն ծնողք կը սխալի:

Ձեր տղոց սպաննացող փորձութիւնները և վտանգները այնքան առարկայական չեն, որքան ենթակայական, այնքան դուրսէն չեն դար, որքան ներսէն են: Ձեր տղաքը անտարակոյս արդէն այս խնդիրներու մասին այնքան բան գիտեն, որքան դուք երբէք չէք երևակայեր, և մեծագոյն վտանգը այն է որ անոնք այդ նուիրական բաները արդէն անմաքուր եղանակով մը կրնան սորված ըլլալ: Եթէ դուք փորձած էք խարել ձեր տղաքը, հաւանական է որ անոնք ալ հետեւին ձեր օրինակին և փորձեն խարել ձեզ: Եթէ դուք փորձած էք այս խնդիրներու մասին ճշմարտութիւնը ծածկել, հաւանական է որ ձեր տղաքն ալ նոյն ընթացքին հետեւելով ձենէ պահեն ճշմարտութիւնը: Խարէութիւնն է որ ի դարձ կը դուրս թէ՛ ձեր և թէ՛ ձեր տղոց կողմէ: Բայց եթէ կ'ուզէք ուղղամտութեամբ վարուիլ ձեր տղոց հետ և կը փափաքիք որ ձեր տղաքն ալ ձեզի հետ ուղղամտութեամբ վարուին, շատ հաւանական է որ դուք պիտի դարձանաք տեսնելով թէ ձեր տղաքը ուրիշներէ և հաւանաբար սրտոր ազրիւրներէ որքան բան սորված են:

Եթէ ծնողքներու ուղղեալ այս մէկ քանի խօսքերուն մէջ կզած թեղադրութիւններուն հետեւելով, ձեր

աղոց մասին գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք անցնէք, այդ առթիւ հաւանաբար ուրիշ հաղաբաւոր ծնողքներու պէս նոյն փորձառութիւնը պիտի ունենաք, որոնք հետեւեցան վերոյիշեալ թելագրութեանց, և ասով ապահոված պիտի ըլլաք նաև ուրիշ բազմաթիւ վերին աստիճանի գոհացուցիչ արդիւնքներ:

Նախ ձեր տղաքը վստահութեամբ պիտի ընդունին այն իրողութիւնը թէ իրենց հետ ուղղամտութեամբ կը վարուիք: Այս էջերուն մէջ տրուած տեղեկութիւնները կատարելապէս գոհացուցիչ պիտի ըլլան, և եթէ անոնք պէտք եղած կերպով հաղորդուին, կանուխէն վերջ մը պիտի արուի վերաբաղըող կեանքի նկատմամբ բոլոր անմաքուր և շփոթեցուցիչ հարցումներուն: Չորսուաքը ձեզ պիտի կապուին այնպիսի գորովով մը, որուն նմանը առաջ կրբէք չէիք տեսած: Չեզ պիտի նկատեն իրր իրենց գաղանակից մտերիմը և ազատութեամբ պիտի խօսին ձեզի հետ բոլոր այն խնդիրներուն վրայօք, զորս ուրիշ տղաք և ուրիշ անձեր ըսած են, ու ասով կարող պիտի ըլլաք զիրենք խմաստութեամբ այս և ուրիշ խնդիրներու մէջ առաջնորդելու: Սն իրողութիւնը երեւան պիտի գայ թէ տղաք այնքան իրենց ծնողաց ամէն բան պիտի հաղորդեն, որքան անկից առաջ ամէն բան գաղանի կը պահէին: Եւ ուրիշ ամենագոհացուցիչ արդիւնք մըն ալ պիտի ըլլայ սա որ, երբ ձեր տղաքը տեսնեն թէ դուք ճշմարիտ աղբիւրն էք ուղղամիտ և գոհացուցիչ տեղեկութեանց, բնականաբար պիտի հեռանան ուրիշներու կողմէ տրուած մասնակի, անմաքուր կամ անգոհացուցիչ պատասխաններէ և այս խնդիրներու մասին պիտի խօսին ձեզի հետ, իրր իրենց միակ և լաւագոյն վստահելի աղբիւրը ծանօթութեանց:

Այս գրքին մէջ բովանդակուած տեղեկութիւնները անոնք են զորս դեռաօր մանչ մը պէտք է գիտնայ:

մինչև որ իր տասնևեօթը կամ տասնևութը տարեկանին հասնի: Այս հատորին շարունակութիւնը պէտք է ըլլայ ուրիշ մը, նոյն խնդիրներուն վրայ խօսող, այսինքն «Ի՞նչ ՊէՏԲ Է ԳԻՏՆԱՅ ԵՐԻՏՍԱՍՍՐԴ ՄԸ»: (*)

Ինչպէս չարահասաներուն, նմանապէս երիտասարդներուն միտքը պէտք չէ որ առանց պատճառի և ժամանակէ դուրս այս խնդիրներով զբաղի, և բանաւոր հարցումներու փոխարէն ուղղամիտ պատասխաններ տրուելուն ամէնէն կարեւոր պատճառներէն մէկն ալ այս է, և ասիկա անանկ լաւագոյն եղանակով մը, որ բնատարակոյսի տեղի չի տրուի և գոհացնէ բնական և բանաւոր հետաքրքրութիւնը և մտքին հանդարտութիւն տայ:

Երբ ծնողքներ վերահասու ըլլան յետագայ էջերու բովանդակութեան արժէքին, պիտի ուզեն որ ուրիշ ծնողքներ ալ անոր բնութեան և արժէքին նկատմամբ տեղեկութիւններ ունենան, այս գրքէն սորվելով իրենց աղոց ուղիղ կերպով պէտք եղածը սորվեցնելու միջոցները: Անոնք որոնց համար կարեւորութիւն ունի այս տեսակ խնդիրներու մէջ անհատին և ընկերութեան մաքրութիւնը, պիտի գտնեն նաև կարգ մը օժան գրքոյկներ ու տետրակներ (**), որոնք նմանապէս ներկայ գրքիս հրատարակչին կողմէ հրատարակուած են ու պիտի հրատարակուին, և որոնց մեծ արժէքը կը կայանայ երկուսեւէ երիտասարդներու և տարեցներու, ակնարկուած խնդիրներու մասին ամէն բան ուղիղ կերպով սորվեցնելու մէջ:

Եթէ դուք կը փախաքիք յաջողապէս ձեր տղան որ և է տարափոխիկ հիւանդութենէ մը պաշտպանել, չէք սպասեր հանդարտութեամբ որ վտանգաւոր ախտը

(*) Հաւանաբար 1908 թուոյ ընթացիկ հրատարակելի: Ծ. Թ.
 (**) Այս ձեռնակներէն Աղջկան Վճակքը, ակցեալ թարի հրատարակուած է արդէն: Ծ. Թ.

ձեր դուռը հասնի: Նմանապէս պէտք է որ սպասէք այնքան, մինչև որ ձեր մօտ և ձեր բարեկամներու տուներուն մէջ սպակամութիւնը մտնէ և դուք ստիպուիք ձեր տղաքը այդ սպակամութենէն ազատել:

Ծնողքներ ոչ միայն պէտք է որ մաքուր ու յարմար եղանակով մը իրենց տղաքը վերահասու ընեն այն ծանօթութեանց, զորս անոնք նոյն խոսք ամէնէն ստորնացուցիչ ձևով մը որ և է տեղէ մը կրնան ստանալ, այլ այս բանը պարտաւոր են ընել իրենց տղաքը ազատելու համար ամէնէն սպակամարար ազդեցութիւններէ, գոհացնելով անոնց բնական և օրինաւոր հետաքրքրութիւնը, և պարտաւոր են նաև ուշադրութիւն ընել որ տղուն բարոյական զգացումները վայելեն այն խնամքները, որոնցմով փորձութեան ժամերու մէջ տղան կարենայ ինքզինքին օգնել: Ինչպէս որ բարոյական դաստիարակութիւնը չի կրնար գիտական և բնական ծանօթութեանց տեղը բռնել, նոյնպէս ալ այդ ծանօթութիւնները բաւական չեն զմեզ պահելու և պահպանելու համար, վերոյիշեալ խնդիրներու մասին կուրօրէն կատարուած սխալներէ և սխտր հետեւանքներէ: Կեանքի գոյութեան մասին անհրաժեշտ բոլոր ծանօթութիւնները և սկզբունքներն ալ պէտք է զօրացուցուին և պահպանուին տղան մէջ, կազմելով զօրաւոր բարոյական հողի մը: Այս երկու միջոցներով, դեռատի մասն մը կրնայ վստահիլ թէ՛ փորձութեան ժամուն և վստահի օրերուն չպիտի կորսուի:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Երբ քաղաքին տղայ մը ևր կերկայ էջերուն հեղինակը, կը զգար պէտքը միշտ այսպիսի գիրքի մը: Տարիներ վերջը, ուսանող եղած ասէն, ու յետոյ աւելի վերջերը երբ գործով երեց մը ևր կը զգար պէտքը մասուր, զորս, բայց ամբողջական և անարիտ գիրքի մը, որ հրիսաւարդներու ուղղուած ըլլար: Այս պէտքը տեսնելով գիրքիս հեղինակը՝ որոշեց ի գրուիս հանել այդ դժուարիւ գործը, ինքզինքն ընդհանրով այս այնքան փափուկ մեղմարիտքեան: Այս նպատակին իրագործման համար ո՛չ ժամանակի սղորիւն, ո՛չ բազմաժամի պարսկանութիւններ արգելի եղան որ դեռասի մանչերու համար գիրքի մը մեղմարիտ ի գրուիս ելլեր: Ասիքը երկայնացու իրեն որ պարսկական և ընդհանր դեռասի մանչերուն այն մեղմարիտ որ այս հաստիւն մէջ անհրաժեշտ է:

Թէ այսպիսի գիրքի մը պէտք կա՞յ, ոչ մէկը կրնայ ժխտական պատասխան մը տալ, երբ յիշէ իր տղայութիւնը կամ երբ խնամօք դիտէ այսօրուան տղայը: Թէ որքան յաջողած է հեղինակը իր փափուկ և դժուարիւ գործին մէջ, պէտք է որ իշխուի դասին զայն: Ինչ բանի մէջ որ չէ յաջողած, կը յուսայ որ ուրիշներ պիտի տեսնեն րե այդ րեիս ոչ մէկ կերպով զորս ու արագան նպատակի մը չգոյարեան հետեւանին է:

Ծնողներ և գրական իննդասներ ընդ միտք բերեն որ այս գիրքը դեռասի մանչերու ուղղուած է. յիշու մասնաւոր կերպով պարզ է. և որպէս զի կարեւոր խնդիրները աւելի տեսականօրէն մեղմարիտ մէջ սպարորոյն, ոչ միայն ի բաց մը կը երկար մը բացարձակութիւններ որով մեր ըսածները պարզեւոր տեղ աւելի կը խանդեն, այլ մասնաւորապէս ջանք ըրած ենք նոյնիսկ կրկնութիւնները այն տեսնելով, վերջիւն աւելի անգամ մը զիսաւոր իրողութիւնները, երբ այդ բանը անհրաժեշտ ըլլած է մեզ:

Այս գիրքը ստեղծուած է տղայ մեղմարիտ սրտերու, որով րեիս քաղաքի ընդհանր շտապագած են և կրնան առանձին կարգալ կամ րե կրնայ հայրը կամ մայրը զայն կարգալ տղուն: Երբ ծնող մը կը վստահայ որ իր տղան շփոթեցուցիչ հարցումներ կ'ընէ, տեղ է րե րե հարցումներ չէ որ այդ տեսակ րան մը պատասխան, և նոյնիսկ երբ նմանօրինակ հարցումներ տեղի ունենան, րանկան է րե տղուն րե երբ միւնչը գիրքին աւարտելը հարկերէ, անսու-

բակոյս իր բոլոր հարցումներուն վրայոք պատասխան ստացած պիտի ըլլայ: Թե՛ւ այս գիրքը մասնաւորապէս պզտիկ տղոց համար գրուած է, սակայն այնպէս կը կարծենք թէ անկիս հաւասարապէս շահեկան է թէ արանց եւ թէ կանանց համար, ըլլան անոնք երիտասարդ կամ տարեց:

Կը գգանք թէ մեր նիւթիկն սոսնձիկն հաստներու յամենայն ըլլալը, թէ՛ ոճով եւ թէ յոյժանդակութեամբ տղոց եւ արանց կեանքի տարբեր շրջաններուն եւ պայմաններուն յարմարողը պիտի նկատուի իր յաւազոյն բաներէն մեկը որ երբեք նմանօրինակ երկասիրութեանց մէջ մտցուած ըլլայ: Զախահաս մտրոց միայն սպաննուած ծանօտութիւններ պարունակող գիրք մը, տղոց մը մեղքը տեսնելու այնքան բացայայտ սխալ մըն է որ վեր է անկէ կտակածէ: Ներկայ մեղքերէն հաստներուն վերջիններէն կիսմուտ էն իրենցմէ առաջ եղած հաստներուն ծանօտութեանց վրայ. սակայն ինքնին այդ հաստներէն ոչ մեկը միւսէն կախում ունի:

Եթէ այս գիրքը գոհացնէ տղոց իրական պէտքերը եւ պիտանի ըլլայ ծնողաց արագիկ գնահատման, հեղինակը արդէն հաւած պիտի ըլլայ նպատակին որ եղած է իր ներշնչման պատճառը:

Ֆիլատէլժիա

ՍԻԼՎԱՆՈՒՍ ՍԴՕԼ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Մէկ ամիսէն աւելի, ամէն իրիկուն մէկ քանի վայր-կեանքներ Հրամառ ուշադիր ունկնդիրը եղաւ Խօսքեր ազնուականի մը տղուն գիրքէն ընթերցումներու: Ասակից վերջ օր մը իրիկուն գէժ երբ դպրոցէն տուն վերադարձաւ, տեսաւ որ սենեակին մէջ մօրը տեղը օտար ու ատրիքտա կին մը նստած էր, գիրկը պզտիկ երախտոյով մը, որուն համար ըստեցաւ թէ իր սրտիկ քոյրն էր: Երեւոյի ու խոհական տղայ մը ըլլալով, անքնական բան մը չէր եթէ հաճոյքի եւ շփոթութեան ներհակ զգացումներով սողորուած, դադարուել մը իր մօրը սենեակը երթար եւ հարցնէր անոր առանձին կրած ատենը թէ «երախտան ասակից եկաւ»:

Մտոյքը Հրամառի գրքերուն հեղինակին դիմեց, իր հարցումին պատասխանը գտնելու որ անաւասիկ. —

Միւսի բարեկամն Հրամառ,

Ստացայ մօրդ նամակը որով կը խնդրէր ինձմէ ձեր քով գալ եւ կործ խօսքերով պատմել քեզ թէ ի՞նչպէս Աստուած ստեղծեց ամէն բան որ աշխարհի վրայ կ'ապրի:

Հնարաւորութիւն եւ ուրիշ պարագաներ անկարելի կը դարձնեն անձամբ դալս եւ հարցը ընդունեց որ կրամօֆօնը ամէն իրիկուն իր աշխատութեան սենեակէն ձեր նստած սենեակը բերուի, որպէս զի դուն կարող ըլլաս մտիկ ընել պատմուածքի մը, որ իմ աշխատութեանս սենեակը գտնուած կրամօֆօնին մէջ խօսուած է: Ահաւասիկ կը զրկեմ առաջին ձայնաթիթեղը, պիտի աշխատիմ յստակ կերպով խօսիլ որպէս զի դժուարութիւն չունենաս հասկնալու եւ պիտի փորձեմ

գործածել յստակ ու կարճ բառեր այնպէս որ քու տարիքդ տղայ մը գիտնայ և ճշմարիտ ու գոհացուցիչ պատասխանը ստացած ըլլայ իր հարցումին :

Երբ մօրդ նամակը հասաւ , նոյն նիւթին վրայ երկտասարդներու ուղղեալ գիրք մը դրելու զբաղած էի և քու հարցումդ այս պատճառաւ իմ ներկայիս ունեցած գաղափարներուս հետ աղէկ կը յարմարի :

Կը զրկեմ առաջին ձայնաթիթեղը ներկայ բացատրական տողերով , թող Աստուած օրհնէ զքեզ ու մաքուր և բարի մարդ մը ընէ :

Ֆիլասելիա

Սնկեղծ բարեկամդ
ՍԻԼՎԱՆՈՒՍ ՍԴՕԼ

1>

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ս.ԱՏՈՒԾՈՅ նպատակը՝ բոյսերը, կենդանիները եւ մարդը վերաբարձող գործարաններով օժտելուն մէջ :



ԻՆՉ ՊԵՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ ԴԵՌԱՏԻ ՄԱՆՉ ՄԸ



ԱՌԱՋԻՆ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ



Կեանքի ծագման խնդիրը՝ բնական է և անձնական. — Ես, դեպ ի սկիզբը երբալ. — Արարչագործուրեան պատմութիւնը ծննդոց Գիրքին մէջ. — Շինելու և ստեղծելու տարբերութիւնը. — Աստուած ամեն բան ստեղծեց ոչինչէն. — Մեկ ֆակի առարկաներէ առաւ Աստուած ուժը ուրիշներ արտաբերու համար. — Ուրիշներու մէջ դրաւ վերաբարձող ուժ. — Այս ուժը շատ կը նմանի ստեղծագործող ուժին :

Միտքի բարեկամն Հրահան,

Այն հարցումը զոր դուն բրիր, մէկն է այն հարցումներէն, զոր ամէն այր ու կին, ամէն մտացի մասն ու աղջիկ և նոյն խակ ամէնէն դեռատի մասնուկը ըրած է ինքզինքին կամ ուրիշներու, գիտնալ ուղելով թէ ո՞ւր կից և ի՞նչպէս աշխարհ եկած է: Այդ հարցումը թէ՛ բնական է և թէ՛ իրաւացի, և ամէն խոնական անձ իրաւունք ունի սպասելու պատասխանի մը որ ճշմարիտ ըլլայ, և միեւնոյն ժամանակ այնպիսի լեզուով մը ըսուի, որուն իմաստը գիւրբաւ հասկցուի:

Ապահովաբար բազմաւոր է այն տղան որ խելացի ծնողք մը կամ հաճոյակատար բարեկամներ ունեցած է, որոնք իր այդ հարցումին ուղղամիտ և գոհացուցիչ պատասխան մը տուած են, ու ատով իր միտքը ազատ

մնացած է չար ազդեցութենէն այն կեզծ ու տգեղ զգացումներուն, որոնք այնքան տարածուած են տգէտ մարդոց և տղոց մէջ :

Եթէ հարցուէր թէ ուրկէ՞ ծագում առած են շոգեկառքը և շոգենաւը կամ թէ հեռագիրը ու հեռաձայնը, ամէնէն խելացի կերպը պիտի թուէր մեզի՝ լաւագոյն կերպով նիւթը բացատրելու և այդ մասին ամէնէն գոհացուցիչ պատասխանը տալու համար, դէպ ի ետ երթալ մինչև վերոյիշեալ գիւտերու սկիզբը և նայիլ թէ ճօրճ Սթէֆընսըն և Բոպէրդ Ֆուլթըն, Պէնթամէն Ֆրանքլին և Սամուէլ Մօրս, կրահամպէլ և Թովմաս Էտիսըն ինչեր բրած են զարգացնելու և կատարելագործելու համար իրենց այդ օգտակար գիւտերը : Ապահովաբար այս կերպով է որ ամէնէն կատարեալ գաղափարը պիտի տայինք ամբողջ նիւթին նկատմամբ :

Որպէս զի նոյն եղանակով, կարենանք լպագոյն կերպով պատասխանել այն հարցումին թէ «Ուրկէ՞ կուգանք մենք», պէտք է որ երթանք դէպ ի ետ և հարցընենք թէ ուրկէ՞ եկաւ Ադամ առաջին մարդը և Եւա առաջին կինը : Անշուշտ դուն արդէն գիտես թէ Աստուած ստեղծեց Ադամն ու Եւան. կարդացած ես արդէն այն գեղեցիկ ու հրաշալի պատմութիւնը որ Աստուածաշունչի առաջին էջին վրայ կը գտնուի. բայց այս հրաշապատում պատմուածքին մէջ շատ մը բաներ կան որոնք բու ուշադրութենէդ վրիպած են, ուրեմն քիչ մը միապին աչքէ անցընենք այդ պատմուածքը :

Եթէ առաջին տողէն սկսինք, կը տեսնենք հոն սախօսքը. «Սկիզբէն Աստուած երկինքը և երկիրը ստեղծեց.» արդ, ահագին տարբերութիւն մը կայ որ և է բան մը ստեղծելուն և շինելուն մէջ : Օրինակի համար, երբ հիւսն մը տուն մը կը շինէ, անիկա պարզապէս իրարու քով կը բերէ փայտերը, աղիւսները, կիրը, աւաղը,

գամը և ուրիշ նիւթեր, ու ասոնցմով շէնքը կը բարձրացնէ : Երբ գործը աւարտած ըլլայ հիւսնը, շէնք կըրնար ըսել թէ անիկա բան մը ստեղծեց, որովհետեւ ան պարզապէս առած է այն առարկաները որոնք ասկից առաջ գոյութիւն ունէին և զանոնք իրարու քով բերելով շինած է բան մը զոր տուն կը կոչենք : Բան մը չստեղծեց ուրեմն, այլ բան մը շինեց :

Գալով Աստուծոյ, Անոր բրածը այսպէս չէ : Սկիզբէն, երբ Աստուած ամէն բան ստեղծեց, չկային ո՛չ ապառաժներ, ո՛չ հող և ո՛չ ալ որ և է նիւթեղէն, որոնցմով կարենար շինել աշխարհը : Աստուծոյ զօրութիւնը և իմաստութիւնը անսահման էր և փոխանակ նիւթեղէններ գործածելու, կամ նոյն իսկ իր նպատակը ի գլուխ հանելու համար նիւթեղէններու պէտք ունենալու, Ան արքայապէս հրամայեց և հրամանը անմիջապէս կատարուեցաւ : Անսկիզբ ու թանձր մութ մը կը տիրէր. Աստուած ըսաւ պարզապէս «Թող լոյս ըլլայ» և լոյս եղաւ : Երկրորդ օրը Աստուած ստեղծեց երկինքը և յաջորդաբար ամէն ինչ որ աշխարհիս վրայ գոյութիւն ունի, ամէն ինչ որ ջուրին մէջ կը լողայ և օդին մէջ կը թռչի և ամէն ինչ որ երկնքի մէջ կը շողայ :

Իր ստեղծագործութեան արդիւնքներէն ոմանց, Աստուած տուաւ ուժը ինքզինքին նման ուրիշներ յառաջ բերելու, որոնք գիտուններու կողմէ կը կոչուին գործարանաւոր էակներ. կան ուրիշներ ալ, որոնց՝ անգործարանաւոր նիւթեր անունը կուտան գիտունները, ինչպէս արեւը, լուսինը, աստղերը, ապառաժները, լեռները, ովկէանոսները և այլն, որոնց ուրիշներ յառաջ բերելու ուժը չէ տրուած : Այս վերջինները ստիպուած են մնալ նոյնը, մինչև որ Աստուած քայքայէ զանոնք և արդէն անհրաժեշտ ալ չէ որ իրենց նման ուրիշներ արտադրուլու զօրութիւնը ունեցած ըլլային : Եթէ ուրիշ աշխարհ-

ներու պէտք ըլլար, Աստուած կը նախընտրէր զանոնք անձամբ ստեղծել. բայց ուրիշ իրեր զորս գիտուններ քործարանաւոր մարմիններ կը կոչեն, այսինքն իրեր որոնք կեանք ունին ինչպէս բոյսերը, ծառերը, ձուկերը, թռչունները, կենդանիները և մարդիկ, ասոնք յարասու կերպով չեն մնար, այլ կ'ապրին միայն ժամանակի մը համար ու յետոյ կը մեռնին ու կ'անցնին: Արդ, քանի որ ասոնց վիճակը ա՛յս է, ուրեմն Աստուած կրնար երբեմն երբեմն ուրիշներ ստեղծել, որոնք իրենցմէ առաջիններուն տեղը անցնէին, այնպէս որ կեանքը աշխարհի վրայ շարունակուէր: Բայց Աստուած տեղի խելացի և լաւագոյն միջոց մը գտած է և անսահման իմաստութեամբ և սիրով իր ստեղծած մարմիններուն և արարածներուն տուած է՝ իրենց նման ուրիշներ վերարտադրելու զօրութիւնը, որ ստեղծագործելու զօրութիւնը չէ, ինչպէս Աստուած այնքան հրաշալիօրէն և խորհրդաւոր կերպով ըրած է, այլ զօրութիւն մըն է անիկա որ շատ մը կէտերու մէջ խիստ կը նմանի միւսին և զոր իր ամէնէն խորունկ խորհրդաւորութեանը մէջ տակաւին երբեք լիապէս համընդ կամ բացաարել չեն կրցած, նո՛յն խկ ամէնէն իմաստուն մարդիկ: Զօրութիւն մըն է կեանք տալը, իրեն նման ուրիշներ ստեղծելը:

Ասիկա, սիրելի Հրանտ, այն հրաշալի նիւթն է, զոր զուն և ես որոշած ենք ուսումնասիրել լրջօրէն: Որպէս զի խելացի և գոհացուցիչ պոտտասխան մը ստանանք այն հարցման թէ «Ո՞ւրկէ եկած ենք մենք և ամէն մարդ որ այս աշխարհի վրայ կը բնակի», անհրաժեշտ է ուսումնասիրել Աստուածաշունչի մէջ արարչագործութեան մասին եղած պատմութիւնը քիչ մը աւելի մանրամասնութեամբ, ինչ որ պիտի ընենք վաղը իրիկուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ

✠

Ստեղծագործութիւն բոյսերու, կենդանիներու և մարդուն, իւրաքանչիւրը շատ իր տեսակին. — Խնայեա Աստուած ստեղծեց Ադամը և Եւան. — Վերարտադրող ուժը Աստուծէ տրուած. — Աստուած օրեւի մը չպիտի շինէր որ ապակաւութիւն ունենար իր մէջ.

— Երբ արտ չեմք զգար ա՛յն կերպի կամար, որով Աստուած ստեղծեց Ադամը և Եւան, պիտի չե նաեւ արտ զգանք ա՛յն կերպի կամար, որով շինուեցան Կոյիւնն ու Արեւ. — Աստուծոյ մահուր մտածումները ունենալ, իր օրինակի կամեմաս. — Վերարտադրութիւնը կը նմանի ստեղծագործող ուժին:

Սիրելի բարեկամս Հրանտ,

Այս իրիկուն կ'ուզեմ խօսիլ քեզի, թէ ի՛նչպէս սկիզբը, Աստուած, Ադամը և Եւան ստեղծեց և հրամայեց որ բոյսերուն, կենդանիներուն և մարդոց կեանքը տեւական ըլլայ: Արդ, եթէ նորէն դառնանք այդ հրաշալի պատմութեան, պիտի տեսնենք թէ երբորդ օրը Աստուած ստեղծեց կանանցը, խոտը, «սերմ տուող խոտը և իր տեսակին պէս պտուղ տուող պտղաբեր ծառը, որ իր մէջ իր սերմը ունենայ երկրի վրայ»: Հինգերորդ օրը ստեղծեց ձուկերը և թռչունները, և Աստուած տեսաւ թէ լաւի են, ըսաւ. «Աձեցէք և բազմացէք»: Եւ վեցերորդ օրը ստեղծեց «անասուններ, սողուններ ու երկրի զաղանների իրենց տեսակին պէս» ու ամէնէն վերջը, արարչութեան գործին մէջ, Աստուած ստեղծեց նաև մարդը, ըսելով. «Մեր պատկերին ու մեր նմանութեան պէս մարդը ստեղծենք, որպէս զի ծովու ձուկերուն, երկնքի թռչուններուն, անասուններուն ու բոլոր երկրին, և այս վերջնոյն վրայ սողացող բոլոր սողուններուն իչսէ»: Եւ Աստուած գեանի հողէն չինեց մարդը, անոր քիթին ծակերուն կենդանութեան

չունչ փչեց ու մարդը կենդանի հոգի եղաւ : Աստուած արեւելքին կողմը , եղեմին մէջ պարտեղ անկեց և Իր շինած մարդը հոն դրաւ , ու ըսաւ . « Աղէկ չէ՛ որ Ադամ մը մինակ ըլլայ , անոր օգնական մը տանք իրեն յարմար » : Եւ Աստուած խորունկ քուն մը բերաւ Ադամին վրայ , որ քնացաւ իսկոյն : Աստուած այն ատեն անոր կողին ոսկորներէն մէկը առաւ ու անոր տեղը միս լեցուց : Ադամէն առած ոսկորը կին շինեց ու զանիկա Ադամին բերաւ և Ադամ ըսաւ . « Հիմա ասիկա ոսկորէս ոսկոր ու մարմինէս մարմին է , ասիկա կին թող կոչուի , որովհետև այրէն առնուեցաւ » : Անոր համար այրը պիտի ձգէ իր հայրն ու մայրը և իր կնիկանը պիտի յարի ու մէկ մարմին պիտի ըլլան : Աստուած իր պատկերովը ստեղծեց մարդը , արու և էգ ըրաւ զանոնք և օրհնեց ու ըսաւ անոնց . « Աճեցէք և շատցէք և երկիրը լեցուցէք և անոր փրկեցէք ու ծովու ձուկերուն ու երկրի թռչուններուն և երկրի վրայ սողացող ամէն կենդանիներուն իշխեցէք » :

Վստահ եմ , սիրելի տղաս , որ դուն համամիտ պիտի գտնուիս ինձի , ըսելու համար թէ ասիկա շատ գեղեցիկ բացատրութիւն մըն է , որուն մէջ կը տեսնենք Աստուծոյ միտքին և մեթոտին յայտնութիւնը , որով ուրիշներ կը ստեղծէ ըռնելու համար բոլոր բոյսերուն , ծառերուն , ձուկերուն , թռչուններուն , կենդանիներուն և մարդոց տեղը , զորս Աստուած այս աշխարհի վրայ ստեղծեց և որոնք սակայն ամէնքն ալ քիչ տարիներ ետքը պիտի մեռնին և անհետ ըլլան : Այս օրէնքը կամ մեթոտը որով ծնող բոյսերը և կենդանիները կեանք կուտան իրենց նմանող պղտիկ բոյսերու և կենդանիներու , նպատակ ունի անոնց պակասը լեցնել , այնպէս որ աշխարհի վրայ կեանքը կը շարունակուի ծնողներուն մեռնել երթալէն վերջն ալ : Այս կէտին մէջ յստակօրէն Աստուած կը սոր-

վեցնէ մեզի , որ ինքը հաստատած ու հրամայած է որ մենք ծնող ըլլանք և գիտենք թէ Աստուած օրէնք մը չպիտի հաստատէր որ իր մէջ անմաքուր բան մը ունենար :

Անմաքուր բան մը չենք նկատեր ուրեմն , ուսումնասիրել այն հրաշալի խմաստութիւնը և զօրութիւնը զոր Աստուած գործադրեց Ադամը և Եւան ստեղծելով , նոյնպէս՝ երբ պէտք եղած կերպով խորհինք այն ո՛չ նուազ հրաշալի և խորհրդաւոր կերպին վրայ , որով Աստուած ստեղծեց Կայէնն ու Աբելը , անոնց տղաքը , և որով Ան առէն օր , ամէն տարի տակաւին կը յարուցանէ նոր սերունդներ , որպէս զի իրենց ծնողքներուն տեղը բռնեն , երբ ասոնք մեռնին անցնին : Եթէ միտքերնիս բերենք որ երբեք անմաքուր խորհուրդ մը չանցաւ մեր երկնային սիրելի Հօր մտքէն , երբ Ան այս բաներուն վրայ կը խորհէր և երբ զըսուած էր արարչագործութեամբ , այն ատեն զիբաւ պիտի հասկնանք , թէ այս մտտին ամէն սխալ մտածում և գործ , որ մեր մտքերուն համար որ և է ուրիշ նուիրական բանի մը պէս մաքուր ու նուիրական պէտք էր ըլլար , կու գայ ոչ թէ Աստուծմէ այլ սատանայէն : Եթէ մենք ճշմարտապէս ըմբռնենք ասիկա , այն ատեն ուղիղ ճամբու մէջ եղած պիտի ըլլանք և այս խնդրոյն վրայ պիտի խորհինք այնպէս , ինչպէս Աստուած խորհեցաւ անոնց մասին՝ արարչագործութեան ատեն , արարչագործութենէ առաջ և արարչագործութենէն ի վեր : Եթէ մենք մեր մտածումները Աստուծմէ առնենք , անոնք պիտի ըլլան մաքուր , իսկ երբ սատանայէն առնենք , անոնք պիտի ըլլան անմաքուր : Ինքնին մաքուր է նիւթը և մենք պէտք է որ անոր մասին խորհած օտաննիս յարգանքով և մտամիտփութաւ վարուինք :

Հարկաւ այս նկարագրութենէն տեսար թէ Աստուած բոյսերուն , ծառերուն և այս կարգի գոյացութիւններուն և ուրիշ ապրող արարածներուն առաւ ուրիշներ արտա-

դրելու ուժը, իւրաքանչիւրին՝ իր տեսակին պէս: Եթէ անոնք սահմանուած ու որոշուած չըլլային, այն ասեն դեղձերը պիտի աճէին խնձորի ծառերուն վրայ և ծիրաններն ալ վայրի կալիներուն վրայ: Նմանապէս Աստուծոյ ստեղծած բոլոր բաները արտօնուած չեն ստեղծագործիչ զօրութիւնը այնպէս մը ի գործ դնելու, ինչպէս Աստուծոյ ըրած, քանի որ այդ պարագային ծառերը պիտի կրնային թռչուններ և ձուկեր ստեղծել և թռչունները ծառեր ու կենդանիներ, իրենց հաճոյքին համեմատ, բայց իւրաքանչիւրին զօրութիւն մը տրուած է արտադրելու և շարունակելու ի՛ր տեսակը, իր մէջ ունենալով «իր տեսակին սեր՛ը»: Ասոր համար է որ խընձորի հունտերը երբ պէտք եղած տեղը անկուին, միշտ խնձորի ծառեր կ'արտադրեն և դեղձի հունտերը կ'արտադրեն միայն դեղձի ծառեր, և այս այսպէս է կ'եանքի ու արարածներու ամէն ձեւերուն համար: Ուրեմն Աստուծոյ բոյսերը և կենդանիները ու բոլոր ապրող արարածները, ոչ թէ ստեղծագործիչ զօրութեամբ մը օժտեց այլ ուրիշ զօրութեա կը մը, որ աստիճան մը, ինչպէս ըսինք, շատ կը նմանի անոր, և որովհետեւ իւրաքանչիւրը իր տեսակին յարմար հունտ կ'արտադրէ և այս հունտերէն է որ կ'աճին կամ կը յառաջանան պղտիկ տունկերը, որոնք կը նմանին ծնող բոյսերուն, այս զօրութիւնը կ'անուանենք ոչ թէ ստեղծագործիչ զօրութիւն, այլ վերարտադրող զօրութիւն:

Այն եղանակը, որով այս զօրութիւնը բոյսերուն մէջ կը տեսնուի, պիտի փորձեմ պատմել քեզ յառաջիկայ ձայնաթիթեղով:

ԵՐՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԷԼ

Հայր, մայր և սուկիկն ձագը. — Ասուած արու և եգ ստեղծեց զանկի. — Հայր և մայր բնութիւնները միեւնոյն բունին մեջ. — Յօդուք իր մեծախոյր իգական և ցոլեկը սերմնափոշով արական. — Հայր և մայր բնութիւնները երբեմն բաժնուած. — Սերմնափոշին կը փոխադրուի հոյիկ և միջասկերուն միջոցաւ. — Երե Ասուած ոչնչացեալ բոյսերուն և ծառերուն վերարտադրուի, ամբողջ բուսական կեանքը պիտի աներևութանար և կենդանիներն ու մարդիկ սնորոշեմէ պիտի մեռնէին:

Միւլի բարեկամս Հրանտ,

Երէկ իրիկուն կրամօֆօնով քեզի ըրած կարճ խօսակցութեանս մէջ խօսեցայ այն պղտիկ բոյսին վրայ, որ հողին մէջ անկուած հունտէն յառաջ կուգայ և դայն կոչեցի «պղտիկ տունկ». բոյս մը ճիշդ այնպէս զաւակն է ծնողաց, ինչպէս բոյսին մէջ ի պղտիկ թռչունները զաւակն են իրենց ծնող թռչուններուն, որոնք կը շինեն ըոյնը, թխակով կը հանեն պղտիկ թռչունները ու յետոյ կը հսկեն անոնց վրայ ու զանոնք այնքան գործով կը անուցանեն: Թռչուններուն մէջ դուն պէտք է տեսած ըլլաս թէ անոնք երկու ծնողներ ունին, հայր թռչունը և մայր թռչունը, սակայն Մինդոյ Գիրքի արարչագործութեան նկարագրութեան մէջ հաւանական է որ դուն չի նշմարեցիր կատարեալ իմաստը այն մասին, ուր կը խօսուի դանազան ապրող արարածներու վրայ, զորս Աստուծոյ ստեղծեց և ուր ըսուած է. «Արու և էգ ստեղծեց զանոնք»: Այս իրողութիւնը անտարակոյս նշմարած ես գուն կենդանիներու վրայ և հաւանաբար թռչուններուն վրայ ալ, սակայն չես նշմարած որ Աստուծոյ որոշեց թէ իւրաքանչիւր պղտիկ բոյս պէտք է ունենայ թէ՛ հայր և թէ՛ մայր և թէ՛ բոյսերուն համար ալ ճշմարիտ է եթէ

ըսուի թէ «Արու և էգ ստեղծեց զանոնք»: Ամէն պարագայի մէջ այս է բուն իրողութիւնը:

Կարգ մը բոյսերու մէջ հայր և մայր բնութիւնները մրեւնոյն ծնող բունին մէջ միասին կ'ապրին բայց հօր և մօր յատուկ բնութիւններով կը տեսնուին միայն այն ատեն, երբ կատարեալ զարգացման և չափահասութեան ժամանակը եկած է բոյսին կեանքին մէջ և հունտը պէտք է արտադրուի, որպէս զի երբ յառաջիկային ծնող բոյսը թառամի և մեռնի, ուրիշ երիտասարդ բոյսեր կարենան ծաղկիլ հունտէն և թէև ծնող բոյսը մեռած ու անցած ըլլայ, սակայն հունտին միջոցաւ այդ դիակը պահպանուի և շարունակուի աշխարհի վրայ:

Այն եղանակը որով այս հայր և մայր բնութիւնները միացած են և ինքզինքնին անջատօրէն երեւան կը բերեն հունտը կազմելու գործին մէջ, ուրկէ յետոյ պզտիկ բոյսը յառաջանայ, թերեւս ամէնէն աւելի դիւրութեամբ կը տեսնուի դաշտի մը մէջ ուր ցորենը կ'ածի: Բունին՝ մինչև իր կատարեալ բարձրութեան հասնելէն վերջ, ուր հասկերն ա՛լ սկսած են կազմուիլ և դէպի դուրս կը հանեն նուրբ մետաքսը, զոր դուն անտարակոյս հասկերու վերի ծայրերը նշմարած ես, նոյն միջոցին կ'երեւան բունին վերին մասին վրայ նաև բազմաթիւ բողբոջներ: Արդ, այս հասկերը իրենց այն մասովը, ուսկից մետաքսը կը կախուի, մայրն են, կամ թէ բոյսին իգական արտադրութիւնը, և բողբոջները՝ ծածկուած ծաղկափոշիով, հայրն են կամ բոյսին արական արտադրութիւնը: Երբ մեղմ գեղիւսը կ'երերցնէ ցորենի բունը, ծաղկեփոշին բողբոջներէն մետաքսին վրայ կ'իջնայ և մասնաւոր մետաքսէ թելերու միջոցաւ կ'առաջնորդուի դէպի առանձին հատիկները ու այս կերպով ամբողջ բունին վրայ աճող իւրաքանչիւր ցորենի հատիկ իր մէջ կ'ընդունի կեանքի այն սկզբունքը, առանց որուն անիկա չէր կրնար ցորենի հատիկ մը ըլլալ:

Ամէն բոյսերու մէջ հայր և մայր բնութիւնները կ'արտայայտուին ծաղկով ու կը տեսնուին ծառերու վրայ, բողբոջներու մէջ և վարդերու վրայ մացառներու մէջ: Մէկ քանի պարագաներու, երկու բնութիւնները, ինչպէս ցորենի օրինակին մէջ տեսնուեցաւ, միացած են նոյն ծառին կամ թուփին մէջ, մինչդեռ ուրիշ պարագաներու հայր և մայր բնութիւնները կ'ապրին իրարմէ անջատ թուփերու մէջ: Երբ այս երկուքը գտնուին նոյն ծաղկին մէջ, ծաղկի փոշին արու փոշամանէն դուրս կ'երթայ դէպի էգ խարանք և անկից կ'անցնի դէպի վար ցողունը, որ ծածկուած է ծաղկիկին գեղեցիկ տերեւներուն տակ, ուր հունտերը ծաղկի փոշի միջոցաւ կեանքի սկզբունքը ի գործ դնելու վիճակին մէջ մտած կ'ածին ու կը հասունանան: Կարգ մը պարագաներու ալ, արու և էգ բնութիւնները իրարմէ անջատ ծաղկիկներու վրայ կը գտնուին, երբեմն միեւնոյն ճիւղին վրայ և երբեմն միեւնոյն բոյսին տարբեր ճիւղերուն վրայ: Կոն պարագաներ ալ, ուր արու և էգ բնութիւնները միայն իրարմէ անջատ ծառերու վրայ կ'ածին և այս հայր ու մայր ծառերը իրենց բողբոջներով կրնան աճիլ ոչ թէ իրարու մօտ այլ իրարմէ շատ հեռու, երբեմն քար մը նետելու հեռաւորութեամբ իրարմէ հեռու և երբեմն ալ իրարու մէջ ընդարձակ դաշտ մը տարածուելու չափ և երբեմն իրարմէ մղոններով հեռու գտնուելով: Երբ արու և էգ բնութիւնները իրարմէ բաւական հեռացած են, ծաղկափոշին կամ այդ բողբոջը կը տարուի դէպի էգին բողբոջները կամ մայր բոյսը, միջնորդութեամբ հովին, մեղուներուն և ուրիշ ճճիներու, որոնք բնաւ գիտակցութիւնը չունին թէ բողբոջներուն այսպիսի ծառայութիւն մը կը մատուցանեն, այլ լոկ կը փափաքին եւ նպատակ ունին մեղր հաւաքել յառաջիկայ ձմեռուան համար իր իրենց սնունդը:

Իմ քեզի ըսածէս զազափար մը պիտի կազմես այն խնաստուութեանը մասին զոր Աստուած ցոյց տուաւ երբ սկիզբը ստեղծեց բոյսերը եւ ծառերը, «Իւրաքանչիւրին իր տեսակին համեմատ հունտ տալով», նաեւ պիտի տեսնես թէ ի՞նչպէս Աստուած այսօր կը վերարտադրէ, կը շարունակէ եւ կը սիրէ կեանքը ամէն խոտի, ամէն կանանչ ցօղունի, ամէն ծաղիկի եւ ամէն ծառի վրայ, որպէս զի այս վերջինները գրաւեն տեղը այն խոտերուն, բոյսերուն եւ ծառերուն որոնք քիչ տաննէն պիտի թու մին, մեռնին ու անհետ ըլլան: Եթէ Աստուած բոլոր խոտերէն եւ ծառերէն առնէր այս հրաշալի վերարտադրիչ ուժը, որով Նա զանոնք օժտած է, հաղիւ թէ մէկ քանի տարիներ պիտի անցնէին եւ ամէն բան որ կանանչ է պիտի մեռնէր ու անցնէր աշխարհիս վրայէն, եւ այն ատեն գոյութիւն չպիտի ունենային ոչ ծաղիկները եւ ոչ պտուղները, ոչ ցորենի հատիկը եւ ոչ ալ որ եւ է տեսակի մնունդ մը, եւ սո՞վ ու մահը պիտի սրբէին տանէին ամէն թռչուն ու ճճի եւ նոյն իսկ մարդն ալ այս աշխարհիս մտկերեսէն:

Ուրեմն, Հրանտ, կը տեսնես թէ այս ինքիքներուն նկատմամբ նոյն մաքուր եղանակով խորհելով, զոր Աստուած մեզ ցոյց տուած է, քայլ առ քայլ կը հասնինք այն կատարեալ ու գոհացուցիչ պատասխանին քու հարցմանդ, զոր դուն ուղղեցիր սիրելի մօրդ, երբ անցեալ իրիկուն տուն եկար ու դատար նորածին քոյրդ որ օրօրոցին մէջ պառկած էր:

Վաղ իրիկուն պիտի ըսեմ քեզի թէ ինչպէս Աստուած սահմանեց որ ամէն նորածին ձուկ եւ թռչուն եւ կենդանի պէտք է որ ունենան հայր մը եւ մայր մը:



ՉՈՐՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ



Բուսական կեանքը կը շարունակուի վերարտադրութեամբ.—Գործարանաւոր կեանքը կը բաժնուի զգացող եւ ոչ զգացող եակներու.—Զգացող եակները կ'արտադրեն ձուեր, փոխանակ սերմի.— Հայր եւ մայր բնութիւնները կը միանան սուրեի մը մէջ.— Պզտիկ սուրեի կեանքին աւաչիս մասը.— Հայր եւ մայր բնութիւնները ձուկերու մ'ջ բաժնուած.— Էգ ձուկը ձուերը կը բազմացնէ եւ արուն կ'արգասաւորէ զանոնք, այդ ձուերուն վրայ շոյացած ասկէ հեղուկ մը յուրս տալով.— Ձուկերը կը զարգանան բուսական եւ արեւուն ջերմութեան ազդեցութեամբ.— Սուրեներու եւ ձուկերու ձագերը որբեր են:

Միտի բարեկամս Հրանտ,

Նախորդ ձայնաթիթեղներով փորձեցի ըսել քեզի, ինչպէս կը յիշեալ, թէ ի՞նչպէս Աստուած արեւը, լուսինը, աստղերը, ապառաժները, լեռները, ծովերը եւ բոլոր նմանօրինակ առարկաները, զորս գիտունները անգործարանաւոր մաշակներ կը կոչեն, ստեղծած ատենը անոնց իրենց նման ուրիշներ արտադրելու ուժը չի տուաւ, այլ իրեն վերապահեց ուրիշներ յառաջ բերելու կամ եղածները ոչնչայնելու զօրութիւնը: Ըսի նաեւ քեզի թէ խոտերուն, ծառերուն եւ բոլոր կեանք ունեցող առարկաներուն մէջ, զորս գիտունները գործարանաւոր կը կոչեն, Աստուած դրաւ զօրութիւն մը իրենց նման ուրիշներ արտադրելու, միայն թէ այս նոր արտադրութեանը պէտք էր որ կեանքը հայրէն սկսէին, իրր պղտիկներ: Բոլոր բոյսերուն, բանջարեղէններուն եւ հունտերուն համար այս այսպէս ըլլալով, սկսինք բոյսերէն, որոնց մէջ իւրաքանչիւր տեսակը, զոր Աստուած ստեղծեց, նախ կ'ունենայ բողբոջը կամ ծաղիկը, յետոյ պտուղը կամ սերմը եւ այս սերմերը իրենց կարգին ու-

բիշ նմանօրինակ պզտիկ բոյսեր կը ստեղծեն, որոնք երբ մեծնան, իրենց կարգին ծաղիկ կուտան ու սերմեր կ'արտադրեն ու այսպէս շարունակաբար: Նոյն իրողութիւնն է որ միշտ կը կրկնուի ամէն տեղ. իւրաքանչիւր բոյս և ծառ կը պատրաստէ այն սերմը, որով իր կեանքը պիտի կրնար շարունակուիլ իրմէ վերջը եկող բոյսին կամ ծառին միջոցաւ ու ասիկա տեւականօրէն մինչև ժամանակին վերջը:

Յիշելով այս իրողութիւնները, այս իրիկուն ներկայ ձայնաթիթիկով քայլ մը եւս յառաջ պիտի երթանք: Գործարանաւոր կեանքի ձեւերը, պարզութեան ու դիւրութեան համար, կը բաժնուին երկու դասակարգերու, որոնց մէկուն պատկանողները ջիւղեր ունին, ինչպէս նաև հինգ զգայարանքներ, անսողութեան, լսողութեան, հոտոտելեաց, շօշախման և ճաշակելեաց: Միւս դասակարգին կը վերաբերին այնպիսի մարմիններ, ինչպէս բոյսերը և ծառերը, որոնց վրայ արդէն խօսեցանք և որոնք ջիղ չունին և հինգ զգայարանքներէն զուրկ են բոլորովին և կը կոչուին ոչ-զգացող էակներ, մինչ առաջինները զգացող էակներ են:

Երբ թուչունները, ձուկերը և բոլոր կենդանիի տեսակները նկատողութեան առնենք, կը տեսնենք որ սերմերու արտադրութեան համար փոխանակ հայր և մայր բնութիւնները միացած ըլլալու, ինչպէս բոյսերու մէջ տեղի կ'ունենայ, անոնք կը միանան միայն երբ ձուռն արտադրել պէտք է: Ձուերէ ոմանք, ինչպէս թուչուններունը, ծածկուած է կեղեւով, բայց ամէն ձու այսպէս է, հայր բնութիւնը փոխանակ ծաղկափոշի արտադրելու, ինչպէս բոյսերու մէջ տեղի կ'ունենայ, ջիղ ունեցող արարածներու մէջ յառաջ կը բերէ ջուրով հեղուկ մը, որ ծաղկափոշին տեղը կը բռնէ և կը մտնէ ձուին այն մասին մէջ, զոր մայրը, ծնողը զանազան եղանակներով յառաջ կը բերէ ինչպէս որ հիմայ պիտի տեսնենք:

Նախ քննենք ոստրէն, որ ոչ կրնայ լսել, ոչ կրնայ տեսնել, ոչ կրնայ հոտոտել և ոչ ալ հաւանաբար կրնայ ճաշակել. և որովհետև անիկա միայն շօշափելեաց զգայարանքը ունի, կ'ապրի բոլոր զգացող էակներու զարգացման սանդուխին իրբ ամէնէն վարի աստիճանին վրայ դանուողը և պիտի տեսնենք թէ բոյսերէ մեծագոյն մասին պէս հայր և մայր բնութիւնները միասին կ'ապրին միակ ոստրէի մը մէջ, և մինչդեռ ծնող ոստրէին մէջ ձուռն պատրաստուելու վրայ է՝ հայր և մայր բնութիւնները կը բերեն իրենց բաժինը, արտադրելու համար այն բանը որ կը կոչուի արգասաւոր ձու, կամ թէ այնպիսի ձու մը, որ յառաջ պիտի բերէ ոստրէի ձագ մը: Երբ այս ձուերը կատարելապէս կազմուած են, բան մը որ դարնան եղանակին տեղի կ'ունենայ, այն ատեն դուրս կ'եկնեն ծնող ոստրէին մարմնէն և ջուրին մէջ սաղին անդին կը լողան, մինչև որ սպառածի, մեծ ոստրէի մը կեղեւին կամ ուրիշ կարծր մարմնոց մը վրայ հաստատուին ու այն ատեն կեղեւը, որ ոստրէին թէ՛ բնակարանն է և թէ՛ զգևտող, անմիջապէս կը կազմուի անոր պզտիկ մարմնոյն շուրջը:

Գալով ձուկերուն, անոնք կը տարբերին: Երբ Աստուած ձուկերը ստեղծեց, մայր բնութեան առանձին մարմին մը տուաւ և հայր բնութեան ալ առանձին մարմին մը, այնպէս որ ձուկին ձագը պզտիկ մանու մը կամ աղջկան մը պէս երկու ծնողներ ունի՝ մէկը մայր ձուկը և միւսը հայր ձուկը:

Գարնան ժամանակ երբ մայրը խոհանոցին մէջ ձուկ մը կը ստիէ կը տեսնես որ անոր փորը հաղարաւոր ձուերով լեցուած են, այս ձուերը յաճախ ձուկին հետ կ'եկուին: Արդ, տարւոյն մեծ մասը այդպիսի ձուկերը կ'ապրին խորունկ ջուրերու մէջ, և դարնան երբ իրենց մարմինները լեցուն են այն ձուերով որոնք տարւոյն

ընթացքին կազմուեցան, այն աստեղ կը թողուն իրենց կանոնաւոր ընակարանը և կը լողան կ'երթան դէպի ծովեզերքներու ներս քաշուած մասերը և երբևին ալ հարիւրաւոր վարաստներով դեռերէ վեր, մինչև որ գտնեն հանդարտ, ապահով և յարմար տեղ մը, ուր մայր ձուկերը կարենան իրենց հաւկիթները ամել: Ահա-ւասիկ այս միջոցին՝ դարնան եղանակին է որ կ'ունենանք շատ մը ձուկեր որոնք կը բռնուին ձիւորսներու կողմէ մեծ ուռիաններու միջոցաւ: Չուկերու այս անդախտ-խուժեանն աստեղ, մայր ձուկերուն կ'ընկերանան նաև հայր ձուկերը և երբ իրենց վնասած յարմար տեղը գտնեն, մայր ձուկերը իրենց մարմնէն դուրս կուտան հազարաւոր ձուկեր, որոնց հետ միեւնոյն ժամանակ կայ նաև կէս հաստատուն նիւթ մը, որուն մէջ ձուկերը կը ծփան և որ հում հաւկիթի սպիտակուցին շատ կը նմանի: Երբ մայր ձուկը իր ձուկերը կ'ամէ կը լինցնէ, հայր ձուկը կը լսլայ այդ ձուկերուն վրայ և միեւնոյն ժամանակ իր մարմնէն դուրս կուտայ կէս հելուկ նիւթ մը որ հում հաւկիթի սպիտակուցին կը նմանի: Այս կերպով է որ ձուկերը կ'արգասաւորուին ճիշդ ցորենի հատիկներուն պէս՝ ունենալով ծաղկօտային, որ հատիկու վրայ գտնուած մեատքներուն վրայ կ'իջնայ և որ մետաքօթ թեղերուն միջոցաւ կը տարուի վար դէպի ցորենի հատիկներուն առանձին սեզերը:

Չուկերուն՝ ջուրին մէջ որոշ տեղ մը հաստատուելէն վերջ, ծնողքը կը հեռանայ և այլ եւս երբեք չի տեսնար կամ գտնէ երբեք չի ճանչնար իրեն ձագը եղող ձուկերը, որոնք քիչ օրէն ջուրին շարժումէն և արեւին տաքութենէն մէջտեղ կ'ելլեն: Ուրեմն թէ՛ ձուկի և թէ՛ ոտորէի ձագերը պղտիկ որդեր են, ամէնէն առաջին վայրկեանէն սխեղով:

Գիտցար հիմա թէ՛ ձուկի ձագերը ո՛ւրկէ կուտան, վաղ իրիկուն ալ պիտի խօսիմ քեզի թռչուններուն և կենդանեաց ձագերուն վրայ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ



Ի՞նչպէս սերները ընդունակութիւնը ունին անելու — Ի՞նչպէս կը բխտիկն ձուկերը. — Թխտոյ հայր և մայր բռնուներուն սոյն-րորիկները. — Այն գեղեցիկ դասը, գոր անոնք կուտան. — Վսակներ՝ որոնց եկարկուած են պզտիկ բռնուները. — Իրենց վերադարձը՝ արեւոս կիսաներուն մէջ, շինելու համար իրենց սեպհակակ բոյները. — Արարչագործութեան մէջ անոնց յարողոյ ա՛նասունները. — Պատճառներ, որոնցմով անասունները ձու յեն ամեր. — Չուն կը պահուի մայր անասունիկ մարմնոյն մէջ. — Իր մարմնէն հրաշարիորէն կազմուած, ըստ բաւականի անշեղ վերջ պզտիկ անասնիկը կը ծնի. — Ծնելէ վերջն ալ մօրը մարմնէն կը սսակայ սնունդը. — Կարէն կը կրէն երբ սկսաները կը մեծնան. — Ամէնէն ստորին կարգի անասունները մարմնապէս ամէնէն շուտ արքունի կը հասնին. — Կենդանական սակցութիւն ամէնէն բարձր աստիճանին վրայ կը գտնուի մարդը. — Ամէնէն անշեղ երկար աստիճանի պէտք ունի մարդը՝ արքունի հասնելու համար. — Մանկութեան արիւնքը արժեքը:

Սիւնի բարեկամս Հրանտ,

Պատասցայ այս իրիկուն խօսիլ քեզի նոր ծնած թռչուններու և նոր ծնած կենդանիներու մասին: Գարնան մօրը հետ պարտէզ դացած ես հարկաւ, և տեսած ըլլալու ես թէ՛ ան՝ ծաղիկներու և բանջարեղէններու հունտեր կը ցաննէ: Տեսած ես թէ՛ ի՞նչպէս անխիա հունտերը կը դնէ հողին մէջ և զանոնք խնամով կը ծածկէ, այնպէս որ հողին խոնաւութիւնը և արեւուն տաքութիւնը կարող կ'ըլլան արթնցնել այն կեանքը որ հունտերուն մէջ կը քնանար և որոնց մէջ պղտիկ բոյները արդէն պարաստ էին արթննալու և անկու, նախ իբր նորարողքով ու յետոյ իբր մեծցած բոյներ:

Երբ տեսար պղտիկ ձուերը այն բոյնին մէջ, զոր թռչունները պատուհանիդ մօտ դանուած ծառին մէջ շինեցին, քեզի այնպէս թուեցաւ անշուշտ թէ՛ ասոնք այն հունատերն էին որոնցմէ յառաջ պիտի գային նոր թռչուններ: Իրաւ է թէ ձուերը հունատեր են, բայց բոյսերու հունատերուն պէս հողի մէջ չեն դրուիր: Ծնող թռչունները բոյն մը կը շինեն, ուր կրնան ձուերուն վրայ նստիլ, անոնց փոխանցել իրենց մարմնոյն ջերմութիւնը, ու այսպէս փութայնել կամ աճեցնել այն կեանքը որ կը գանուի ձուերուն մէջ. այս կերպով պղտիկ թռչուններուն մարմինները ձև կ'առնեն ու կը մեծնան: Երկու կամ երեք շաբաթ վերջը երբ թռչունները մեծցած են բաւական, ձուերուն կեղևը կը կտարի, կը բացուի, և այն ատեն պղտիկ թռչնիկները ծնած կրնան սեպուիլ:

Եթէ դուն ուշադրութեամբ դիտեցիր երկու ծնող թռչունները այն շաբաթներու ընթացքին երբ պղտիկ թռչնիկները թխտուելու վրայ էին, անշուշտ նշմարեցիր որ մայր թռչունը նախամեծար կը համարէր ժամանակին մեծ մասը ինք նստիլ ձուերուն վրայ և դանոնք տաք պահել և հայր թռչունն ալ շատ մօտէն կ'օժանդակէր անոր՝ յաճախ գալով ու նստելով բոյնին մօտ գանուած ճիւղերուն վրայ, ձուուողելով ու երգելով և մայր թռչունին զուարթութիւն պատճառելով ու յետոյ կը թռէր կ'երթար և քիչ ժամանակ վերջ կը դառնար իր կտուցին մէջ բռնած բերելով որդ մը կամ որ և է կեր մը, զոր գտած էր, և գէպի բոյնը թռչելով դայն սիրով կուտար մայր թռչունին: Երբեմն երբեմն երբ մայր թռչունը յոգնէր, երկուքն ալ կը թռչէին կ'երթային միասին և մէկ քանի վայրկեան ետքը հայր թռչունը աճապարելով կը դառնար մայր թռչունին տեղը բռնելու, ձուերը տաք պահելու և դանոնք որ և է վնասէ զերծ պահելու հա-

մար, մինչդեռ մայր թռչունը կարող կ'ըլլար այնքան հանգչիլ և զբօսնուել, որքան պէտք ունէր կամ կը վաժառէր:

Այսպիսի երկու ծնող թռչուններու ընտանեկան կեանքը շատ իրերանուէր և քաղցր է, և ոչ մէկ մարդ կամ տղայ կրնայ լաւ մը դիտել դանոնք, առանց թռչուններէն չտրվելու սիրոյ ու հաւատարմութեան դասեր:

Երբ պղտիկ թռչունները սկսին մեծնալ, ծնող թռչունները կը միանան կեր որսալու համար: Պղտիկ թռչնիկներուն որոշ մեծութեան մը համակէն և անոնց փետուրներուն երկննալէն վերջը, ծնող թռչունները միակ հոգ մը ունին, որ է՝ հսկել, որպէս զի յաւակնատ սլոզափիկ թռչունները խիստ կանուխէն չի փորձեն թռչիլ և գետին չիցնան, կանուխ ձևուք չի համարին կամ թէ դժբախտ պատահումի մը հետեւանօք չի մեռնին: Եթէ պղտիկ թռչունները համբերող ըլլան, ժամանակը հասնելուն, ասպնոլութեամբ պիտի կրնան ծառէ ծառ թռչիլ և ամառը իրենց մանկութեան բնակարանին շուրջերը անցընելէ յետոյ, պիտի թռին ու հեռանան դէպի ուրիշ տեղեր, ձմեռը տաք կլիմայի մէջ պիտի անցընեն և եթէ անգութ և անսիրտ մարդու մը կամ տղու մը կողմէ գնդակահար չըլլան, յաջորդ գարնան պիտի վերադառնան կատարելապէս աճած և արբունքի հասած, և իրենց ընկերներով իրենց տեղը պիտի ունենան վերարտադրող աշխարհի մէջ և կեանքի այս յաջողութեան մէջ անոնք ալ պիտի շինեն բոյներ, իրենց և իրենց ընկերներուն համար, մեր բնակարաններու մօտակայ ծառերուն մէջ, և ասոնք պղտիկ թռչնիկներու թուխս մը պիտի հանեն: X

Արարչագործութեան կարգին մէջ, ասոնցմէ վերջ կուգան կենդանիները: Կենդանիները թռչուններու պէս ձու չեն ածեր և ասիկա բանաւոր պատճառներով: Կը

յիշե՞ս թէ ձուկերը ինչպէս կ'ընէին: Շատեր մէկ եղա-
 նակի մէջ հազարաւոր ձուկեր կ'արտադրեն, ձուկեր կան
 որոնք ճանչցուած են իբր մէկ անգամէն տասնըվեցէն
 մինչև քսան միլիոն ձու ածող: Այս ձուկերէն շատերը
 ածուկէ յետոյ աննպաստ պայմաններու հետեւանքով
 երբեք չեն թխտուիր և թխտուողներէն ալ մեծ մասը
 կեր կ'ըլլան աւելի մեծ ձուկերու, որովհետև ձուկերը
 մտակեր են և զիրար կ'ուտեն: Թռչուններու ձուկին ալ
 ենթարկուած են զանազան տեսակ վտանգներու, ինչ-
 պէս բաղերու, սաղերու և հաւերու հաւկիթները,
 որոնք մարդոյ մուշուկներէն մէկն են:

Ասանկ կորուստի մը առաջքը առնելու և լուսազոյն
 վերջաւորութեան մը յանդելու համար, երբ կեանքի
 աւելի բարձր ձևերուն հասնինք, կը տեսնենք թէ փո-
 խանակ բոյնի մը մէջ ձուկեր ամելու ու յետոյ անոնց
 վրայ նստելու, մինչև որ ձուկերը կը կեն, կենդանիներ կան
 որոնք մինչև պէտք եղած կերպով արգասաւորուիլը մօր
 մարմնոյն մէջ կը մնան: Մարմնոյն այդ մասին մէջ, զոր
 Աստուած հրաշալիորէն ձեւակերպած ու այդ նպատակին
 համար պատրաստած է, կը կատարուին այնպիսի փոփո-
 խութիւններ, որոնց նմանը տեղի կ'ունենայ երբ ինդիրը
 թռչուններու վրայ է և երբ մայր թռչունը ձուկն վրայ նրս-
 տած է: Ատին մը վերջը, որ երկու երեք ամիսէն ամբողջ
 տարի մը կրնայ տևել, ինչպէս որ պղտիկ ձագ հուր պէտք
 եղած չափով զարգացման հասնելէ վերջը կը կտրէ
 ձուկն կեղևը և դուրս կուգայ ապրելու համար իրեն
 առանձին կեանքը, այնպէս ալ ձուն կամ սերմը, որ
 մայր կենդանիին մարմնոյն մէջ պահուած էր, զարգանա-
 լէ և պէտք եղած չափով աճելէ յետոյ, իրեն առանձին
 ու անկախ կեանքը ապրելու համար դուրս կուգայ իր
 մօր մարմնէն կամ կը ծնի՝ ինչպէս որ սովորութիւն
 ունինք ըսելու: Մինչև ծնած վայրկեանը կը սնանի մօրը

մարմնէն, բայց ծնելէն վերջն ալ Աստուած անոր սնուն-
 զը կը հայթայթէ մօրը մարմնէն, բայց ոչ թէ մօրը
 մարմնոյն ներքին մասէն ալ անոր մարմնոյն արտաքին
 մասէն, ուրկէ նորածինը կը ստանայ զայն կաթի ձեւին
 ներքեւ:

Այս կերպով պղտիկ կենդանին սովորաբար մէկ
 քանի շաբաթ կը սնանի, ուրկէ յետոյ ակումները կը
 բուսնին և կաթէ կը կտրի՝ ինչպէս կ'ըսեն: Կաթէն
 կտրուելէ յետոյ զարգացման նոր աստիճանի մը վրայ կը
 թնւակոխէ և կենդանիներու դասակարգին մէջ իր դրո-
 ւած բարձր կամ ստորին դիրքին համեմատ պէտք կ'ու-
 նենայ ամիսներու կամ նոյն իսկ տարիներու, որպէս զի
 համի իր կատարեալ զարգացման ու արբունքին: Որ-
 քան կենդանին ստորին դասակարգի պատկանի, այնքան
 իր երախայութեան և մանկութեան տևողութիւնը կարճ
 կ'ըլլայ, և որքան բարձր աստիճան մը գրաւէ կենդա-
 նական աստիճանին վրայ, այնքան այդ ժամանակամի-
 ջոցը երկարատեւ կ'ըլլայ ու այնքան աւելի ժամանակի
 պէտք կ'ունենայ լրացնելու համար իր ֆիզիքական զօր-
 գացումը և հասնելու մարմնական կատարեալ արբունքի
 վիճակին:

Կենդանական աստիճանին մէջ մարդս ամենէն բարձր
 տեղը կը գրաւէ. հետեւաբար իր մանկութեան և ֆի-
 զիքական զարգացման ժամանակամիջոցը առէնէն եր-
 կարն է բոլոր արարածներէն զորս Աստուած ստեղծեց.
 բայց պէտք է մտք բերենք որ Աստուած ստեղծեց
 մարդս ոչ ամէն բանի վրայ իշխէ: Այս պտտաճառա-
 անհրաժեշտ է որ մարդս իր զարգացման համար շտտ մը
 տարիներու պէտք ունենայ, որպէս զի կարող ըլլայ
 ծանօթութիւն, փորձառութիւն և խմաստութիւն ստա-
 նայ և երբ իր կատարեալ արբունքին հասնի, օժտուած
 ըլլայ ամէնէն լրացեալ ուժերով ինչպէս Աստուած հրա-

մայած է ու այս կերպով արժանի ըլլայ այն բարձր դիրքին, որ սահմանուած է իրեն համար, իբր տիրող ստեղծուած ասէն բանի վրայ, ու արժանի ըլլայ արաւածներու դասակարգին մէջ Աստուծմէ վերջը գալու, որուն պատկերովն ու նմանութեամբը ստեղծուած է:

Սիրելի աղաս, շատ մը ուրիշներու պէս դո՛ւն ալ փախաքած ես թերեւս որ կարելի եղածին չափ շուտով կատարեալ մարդ ըլլաս: Ծանօտ երկար չեն տեւեր սակայն այն տարիները, որոնք կը դանուին քու այս օրուան տարիքիդ ու այն ժամանակին միջև ուր դուն քսանըհինգ տարեկան պիտի ըլլաս և քու մարմնական արբունքիդ լրութեանը պիտի հասնիս: Արբունքի հասնելուդ պէտք է որ կատարելապէս պատրաստուած ըլլաս տանելու համար կեանքի հոգերը և ստանձնես մարդու մը յատուկ բոլոր պատասխանատուութիւնները: Նոյն իսկ հակառակ անոր որ դուն քու տանդ մէջ բացառիկ առիթներ ու առաւելութիւններ կը վայելես, ուրիշ ամէն աղոյ պէս պէտք է որ ըլլաս համբերող և աշխատող, և մինչև քոտնեհինգ տարիքդ ժամանակը պարտաւ սեղը չանցնի և պէտք եղած օգուտը առնես անկից:

X

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՆ



Երէ Աստուած ստեղծած ըլլար մեզ ամենս, ինչպիս Ադամն ու Եւան ստեղծեց, այն ասէն մեր ներկայ պայմաններն ու յարաբերութիւնները չէին կրնար գոյարիւն ունենալ.— Զպիտի ըլլային ոչ ընտանեկան յարկերը, ոչ ծնողները եւ ոչ ալ տղաքը.— Մանկութիւնը չպիտի ըլլար իր խաղերովն ու իր հանդիսներովը.— Ինչոր կերպերը ծանօթ էին Աստուծոյ և Ան փնտնեց շուտոյն կերպը.— Աստուած իր ստեղծագործից ուժին նման ուժ տուաւ մարդուն.— Ծնողականութեան մասրութիւնը.— Ինչո՞ւ ծնողները իրենց տղաք կը սիրեն.— Երկուսը յանձին տոյց մեկի վերածուած են.— Մարդկային ձուկ կամ ձուարանը.— Արու կեանքի սերմը.— Ի՞նչպիս կեանքը յառաջ կուգայ.— Խօսակցութիւն մօր եւ տղան մէջ — Այս նիւրին ուսումնասիրութիւնը յառաջ կը բերէ հիացում եւ յարգանք.— Անէ՛հն իմաստուն մարդն ալ չի կրնար ըմբռնել կամ բացաւելի մեր կեանքի սկզբնաւորութիւնը կամ անուրը:

X Սիրելի բարեկամս Հրանս,

Սկսելով բոյսերէն, ամէն իրիկուն խօսեցայ քեզի ձուկերուն, թռչուններուն և կենդանիներուն վրայ և այս իրիկուն պիտի տեսնենք թէ ի՞նչպէս Աստուած հրամայեց որպէս զի մարդուն կեանքը աշխարհէս վրայ շարունակուի:

Եթէ Աստուած իւրաքանչիւր անձ զատ զատ ստեղծած ըլլար, Փիղիքահան կատարեալ զարգացման հասած այր մը կամ կին մը, առանց ծնողաց և առանց մանկութեան շրջանին պիտի ըլլար և այն ստուն մեր կեանքի բոլոր պայմանները տարբեր պիտի ըլլային անոնցմէ քան ինչ որ են այսօր: Գոյութիւն չպիտի ունենային ընտանեկան յարկերը, որովհետև գոյութիւն չպիտի ունենային կեանքի բոլոր այն առնչութիւնները որոնց վրայ հիմնուած է այսօրուան ընտանեկան

յարկը : Չպիտի ըլլային յարարերութիւններ, ինչպէս ամուսնոյ, կնոջ, հօր և մօր, ծնողաց և տղու, եղբոր և քրոջ, հօրաքոյրներու և մօրեղբայրներու և ուրիշ ազգականներու, որով չպիտի ըլլային նաև մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը : Իւրաքանչիւր անձ միւսներէն բոլորովին անկախ պիտի ըլլար և ուրիշ որ և է մէկուն հետ ընաւ առնչութիւն չպիտի ունենար : Այն սէրերը ու խանդաղատանքները որոնք այսօր կեանքին ամէնէն քաղցր հրապոյցը և ամէնէն ազնիւ ներշնչութիւնը կուտան, բոլորովին պիտի պակսէին : Փոխանակ ընդմիջուած կեանքի մը յաջորդութեան օղակները ըլլալու, դուն և ես և ամէն անձ, առանձին պիտի դանուէր և չպիտի կրնար ոչ մէկուն հետ բաժնել իր ուրախութիւնները, ոչ մէկը պիտի ունենայինք որ մեր հոգերուն մէջ օգնէր մեզի, չկեր կարօտութեանց հասնէր, հսկէր մեր վրայ ինչպէս մեր ծնազնները և բարեկամները կ'ընեն այսօր, և ոչ մէկը մահուան-պահուան մեր կորուստը պիտի ուղբար : Չպիտի ըլլային սիրուն, պղտիկ երախաները՝ փոսիկներով, կուճախիկ այակերով, աշայութիւնը չպիտի ըլլար իր խաղերովն ու հաճոյքներովը, դպրոցը չպիտի ըլլար և ոչ ալ մտքի աստիճանական զարգացումը և կեանքի նպատակին ու աշխատութեան նախապատրաստութիւնը գոյութիւն պիտի ունենար :

Աշխարհիս վրայ ապրելու սահմանուած առաջին մարդիկը ստեղծելու համար նախատեսուած բոլոր ծրագիրները յայտնի էին Աստուծոյ : Ան սահմանափակուած էր մէկ կամ մէկ քանի կերպերու մէջ իր արարչագործութիւնը ի գլուխ հանելու համար, քանի որ ամէն լմաստութիւն և ամէն զօրութիւն կը պատկանի Իրեն : Բայց Աստուած տեսաւ որ ամէն մարդու իր ձեռքով ստեղծուելը լաւագոյն ծրագիրը չպիտի ըլլար : Արարիչը կ'ուզէր որ մարդս մօտեցնէր Իրեն ու ասոր համար Աստ-

ուած մարդուն տուաւ կեանքի փոխանցման զօրութիւնը, ա՛յն զօրութիւնը որով ծնողքը կեանք կը ստանայ և յառաջիկային զայն իր տղոցը կը փոխանցէ : Արաւէս զի ասիկա ի գլուխ ելլէր, երբ Աստուած Ագամը և Եւան ստեղծեց, սրու և էգ ըրաւ զանոնք և օժտեց նրոնք զօրութեամբ մը զոր դրաւ անոնց մէջ իրր նուիրական ձիրք մը :

Կը տեսնես, սիրելի բարեկամս Հրանա, թէ այն խնդիրը որ սեռի հետ առնչութիւն ունի և որու մասին անմիտ ազգք և վատթարաշեալ մարդիկ կը խորհին ու կը խօսին այնքան ուամկօրէն և ոխաղ կերպով, պէտք է որ ուսուցուի և խօսուի միայն ակնսածանօք ու մաքրութեամբ : Աստուած այրը և կինը տարբեր ստեղծեց : Ան տուաւ կնոջ՝ շնորհալի մարմնոյ ձեւ մը և ուրիշէ մը կախում ունենալու զգացումը և մարդուն տուաւ իր լայն ուսերը և աւելի մեծ զօրութիւն մը որպէս զի կարենայ հսկել և պաշտպանել կինը ոչ միայն արտաքին ֆիզիքական վտանգներու, այլ մտածման, բանի և արարքի ամէն տեսակ անմաքրութեան դէմ : Ոչ մէկ տղայ կամ մարդ կրնայ սեռի հետ առնչութիւն ունեցող նիւթերու մասին խորհիլ առանց ակնսածանքի և չանպատուել զԱստուած ու սխալի մէջ չձգել իր անձը :

Ինչպէս որ տեսար, այն փոխադարձ շահագրգռութիւնը, որով ծնող թուչունները կը խնամէին բոցին մէջ գանուած ձագերը, այնպէս ալ ամէն օր կը տեսնես քու ծնողացը սէրը և խանդաղատանքը շատ մը կերպերով, և եթէ մտածող տղայ մըն ես, ինչ որ կ'ենթադրեմ, հարկաւ հարցուցած ես ինքզինքիդ թէ ինչո՞ւ համար հայրիկը կամ մայրիկը ա՛յնքան կը սիրեն զքեզ և իրական հաճոյք մը կը զգան քեզի համար ընելով այնպիսի բան մը զոր աշխարհի վրայ ապրող ուրիշ որ և է անձ պիտի չուզէր կամ կարող պիտի չըլլար քեզի համար



ընել ա՛յնքան անձնուէր և սիրազեղ կերպով մը: Պիտի ըսեմ թէ ինչո՛ւ համար: Որովհետև մայրդ և հայրդ քու մէջդ կը գտնեն ինքզինքնուն վերարտադրութիւնը, դուն մասն ևս անոնց, դուն մինակ մայրիկին մասը չես, անոր համար որ Աստուած զքեզ առաջին անգամ անոր տուաւ և դուն այն աստուածային ու խորհրդաւոր կերպով զարգայար անոր մարմնոյն մէջ որ քեզ տուաւ քու մարմնոյդ բոլոր անդամները, այլ հայրիկն ալ նոյնքան կը սիրէ քեզի, որովհետև դուն անո՛ր ալ մարմնոյն մասը կը կազմես: Աստուածաշունչին մէջ ըսուած է կն՝ջ և ամուսնոյն նկատմամբ. «Եւ անոնք երկուքը մէկ մարմին պիտի ըլլան» ու այսպէս հայրդ ու մայրդ մէկ եղած են քու մէջդ և պզտիկ քրոջդ մէջը, որ տակաւին նոր եկաւ ձեր տունը Աստուծոյ հրամայած կերպով՝ զոր Ան հաստատեց իբր միջոց մը այնքան սերտօրէն իրարու կապելու համար հայրերը, մայրերը և աղաքը:

Արդէն ըսի թէ արարչագործութենէն ի վեր կեանքի բոլոր ձևերը կը սխիւն ձուով մը: Ասիկա ճշմարիտ է նաև մարդկային կեանքին համար: Բայց ձուն կնոջ մարմնոյն մէջ շատ փոքր է, այնքան փոքր, որ առանց խոշորացոյցի չի տեսնուիր: Նոյնքան փոքր է նաև սերմը, որ կը գտնուի այր մարդուն մէջ կազմուած հեղուկին մէջ և որով մաքուր ու սրբազան ամուսնութեան պարագային Աստուած հրամայած է որ ձուն տակաւին կնոջ մարմնոյն մէջ գտնուած ատեն արգասաւորութի ամուսնոյն մաքուր մարմնական հպմամբ և թէ առանց այսպէսի հպման ձուն երբեք կեանք չպիտի արտադրէր:

Որպէս զի դուն կարենաս աւելի կատարեալ կերպով ըմբռնել կեանքի սկզբնաւորութեան ինչը իբր, պիտի կարդամ քեզի, բժշկուէի Մէրի Ուրտ Ալէնի գրած մէկ գիրքէն հաստուած մը, որով հեղինակը՝ խոհական պղզտիկ տղու մը և մօր միջեւ տեղի ունեցած խօսակցու-

թիւն մը մէջ կը բերէ, ուրկէ կը հասկցուի թէ մայրը իմաստութեամբ նախամեծար կը համարի սորվեցնել իր տղուն ճշմարտութիւնը քան թէ ձգելու որ դպրոցի կամ փողոցի ապակմարար աղղեցութեան ենթարկուի:

«- Մայր, ո՞րքան մեծ էի երբ առաջին անգամ սկսայ պարիլ, հարցուց պզտիկ տղջիկ մը:

- Երբ առաջին անգամ սկսար պարիլ, սիրելի դաւաակս, շատ պզտիկ որդ մըն էիր միայն, գնդասեղի մը գլուխէն աւելի պզտիկ, միայն խոշորացոյցով կը տեսնուէիր:

- Այն ատեն, մայրիկ, եթէ այդքան պզտիկ էի, ուրեմն կրնայի կորսուիլ:

- Կը կորսուէիր սիրելի դաւաակս, եթէ երկնային բարի Հայրը մասնաւոր խնամք տարած չըլլար քեզի համար. Անիկա գիտէր թէ ո՞րքան թանկագին են պզտիկները, անոր համար մօրը մարմնոյն մէջ պզտիկ սենեակ մը շինած է, ուր անոնք կրնան ազատ մնալ ամէն վրտանգէ, մինչև որ պէտք եղած չտիով մեծնան՝ առանձին կարենալ ապրելու համար:

- Եւ ես ալ քու մէջդ այդպիսի պզտիկ սենեակի մը մէջ ապրած եմ:

- Այո՛ սիրելիս:

- Բայց ի՞նչպէս կ'ուտէի և կը շնչէի:

- Ես քեզի համար կ'ուտէի և կը շնչէի:

- Դուն գիտէիր թէ ես հոն էի:

- Այո՛, երբեմն քու պզտիկ ձեռքդ կամ ոտքդ սենեակին պատին կը դարնուէր և ես կը զգայի ատիկա ու կ'ըսէի. իմ սիրելիս կը խօսի ինձի և կ'ըսէ. Մայր հոս եմ. այն ատեն կը փափաքէի պատասխանել. Բարի ըստ, պզտիկս, մայրիկը կը սիրէ քեզ ու յետոյ կը փորձէի մտքիս առջև բերել թէ ի՞նչ կերպարանք պիտի ունենայիր երբ առաջին անգամ զքեզ տեսնէի:

— Ո՞րքան ատեն մնայի հոն, մայրիկ :

— Երեք քառորդ տարի, ու ամէն օր կը մեծնայիր և որովհետեւ կ'ուզէի որ դուն երջանիկ ըլլաս, ես ալ կը փափաքէի միշտ երջանիկ ըլլալ և հող կը տանէի աղէկ սնունդ տունելու, որպէս զի դուն ալ ուժով ըլլաս, և կը փորձէի ազնիւ, համբերող ու յարասեւող ըլլալ, վերջապէս ամէն բան լաւագոյն կերպով կ'ընէի քեզի համար, որովհետեւ զխտէի որ ամէն ինչ որ ես կ'ընէի, պիտի նպաստէր քեզի :

— Բայց մայրիկ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քու կերածդ զիս կը սնուցանէր :

— Իմ սնունդս արեան կը փոխուէր և արիւնը քեզի կուգար ու զքեզ կը սնուցանէր :

— Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ ատիկա :

— Դուն երբեք տեսած ես մայրիկին ալիւրագունդեր շինելը :

— Այո՛, դուն շաղուած խմորը կ'առնես և խնձորը մէջը կը դնես ու ամբողջը մէկ կը ճղմես և իրարու կը խառնես :

— Այո՛, դուն ալ շինուած ես ալիւրագունդի մը պէս, քու մորթիդ չորս կողմէ պատած է ինչպէ՛ս խփորը խնձորին շուրջը և մարմնոյն առաջակողմը, միևնոյն տեղին վրայ հաւաքուած է, այդ տեղը պորտ կը կոչենք : Բու ծնելէդ առաջ, մորթը այս կէտնի վրայ շարունակուած էր երկար կապի մը ձևով որ կապուած է մայրիկին և անոր միջոցաւ արիւնը կուգար դէպի քեզ : Երբ ժամանակը կը հասնէր որ դուն լոյս աշխարհ գաս և ինձմէ անջատ ապրիս, քու պղտիկ սննեակիդ դուռը, ինձի համար մե՛ծ ցաւով և նեղութեամբ կը բացուէր և դուն աշխարհ կուգայիր կամ կը ծնէիր, ինչպէս որ սովորութիւն ունինք ըսելու : Այն ատեն կապը կամ խողովակը որ զքեզ ինձի հետ յարաբերութեան մէջ

դրած էր, կը կտրուէր և կապուելով կը կազմէր պորտը կամ այն տեղը որ ահողջ մարմնոյն մորթը կետած իրար միացած է : Երբ դուն առաջին անգամ ըլլալով շունչ առիր և օդը քու թոքերուդ մէջ դնաց, սկստար բալ ու այն ատեն հասկցայ որ կենդանի էիր և խնդալով հարցուցի : Աղջիկ է թէ մանչ : Բեզի լուպէ և հագուեցնելէ յետոյ ինձի բերին և թեւերուս մէջ դրին ու առաջին անգամ ըլլալով տեսայ դէմքդ զոր այնքան երկար ատեն է վեր կը սիրէի և հի՛հա կրնաս ըմբռնել դուն թէ ինչո՞ւ համար այնքան սիրելի ես ինձի :

— Ո՞վ մայրիկ, հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ համար քեզի աշխարհիս վրայ ամէնէն աւելի կը սիրեմ, դո՛ւնց աղան, ասք համայններով և սիրազեղ արցունքներով : » (*)

Ապահով եմ, սիրելի Հրանտ, որ ո՛չ մէկը կրնայ պէտք եղած կերպով ուսումնասիրել կեանքի ծագման խորհուրդը, աւանց իր մէջ երկիւզը և յարգանքի զգացումը սնուցած ըլլալու : այս ահողջ խնդրոյն մէջ Աստուած կը գործէ այնպիսի հրաշայի խորհուրդով մը որ նոյն խիկ ամէնէն իմաստուն մարդը ո՛չ կրնայ լիապէ՛ս ըմբռնել զայն և ո՛չ ալ կրնայ բացատրել :

Այս ու առիկ առջի ձայնաթիթեղներով փորձեցի որքան որ կարելի էր, ճշմարիտ, կատարեալ և գոհացուցիչ պատասխան մը տալ այն հարցումին, զոր երկու շարաթ առաջ դուն քու մօրդ ուղղած էիր և որուն ստանձնեցի պատասխանել քու մօրդ խնդրանքին վրայ : Ուրիշ խնդիր մըն ալ կայ որ այնքան սերտ կերպով կապուած է մեր նկատառութեան առած խնդրոյն հետ և հրաժեշտ առնելէ առաջ վաղը իրիկուն քու ուշադրութիւնդ պիտի հրաւիրեմ անոր վրայ :

(*) Տե՛ս Ի՛ՅԸ Պեաք Է Գիտնայ Դեռատի ազգիկ մը : Ծ. Թ.

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ



Հօր խնդրակն շարունակելու համար խօսակցութիւնը. — Ինչո՞ւ
 տղայ իրենց ծնողներուն կը նմանի. — Ծնողներ րե մարմնա-
 կան եւ րե մտաւորական ստանձնայտոյնքներ կը փոխան-
 ցեն. — Վաստայ ծնողներ չեն կրնար առողջ զաւակներ ու-
 նենայ. — Տղու մը նախնական վիճակը ցոյց կուտայ րե խնց
 պիտի ըլլայ իր մեջ մտղը եւ խնց պիտի ըլլան իր տղա-
 րը. — Տղուն պարսակակնութիւնը հանդէպ սնունց որով
 իրմէ վերջը պիտի գան. — Ստացուած աղէկ յատու-
 րիւն մը պիտի չե փնայցնէ. — Ժառանգականու-
 րիւնը մակասագրականութիւն մը չե. — Պարսա-
 կանութիւն քարտեկու նամար տյն զոր ունիին:

Սիրելի բարեկամս Հրանս,

Այսօր քու հօրմէջ նախակ մը ստայայ որ ինծի հա-
 մար մեծ ուրախութեան պատճառ մը եղաւ. անիկա ալ
 ունկնդրած ըլլալով քեզի ամէն իրիկուն զրկած ձայնա-
 թիթեղներուս, ե հաճոյակատար խօսքերով զնահատե-
 լով զանոնք, խնդրած է ինձմէ շարունակել իմ խօսակ-
 ցութիւնս մտածմանց նոյն ուղղութեամբ, որ կը
 յուսամ, թէ՛ թեկադրիչ եւ թէ՛ ճշմարիտ արժէք ու-
 նեցող բան մը պիտի ըլլայ քեզի համար: Ընդունեցի իր
 խնդրանքը եւ վաղը իրիկունէ պիտի սկսիմ մէկ քանի
 խօսակցութիւններով ցոյց ստղ քանի մը սխալ ճամբա-
 ներ, որոնց մէջ մանչեր վիաս կը հասցնեն իրենց մարմ-
 նոյն եւ պիտի ըսեմ քեզի թէ դուն ի՞նչպէս կրնաս քու
 մարմնդ մաքրութեան եւ զօրութեան մէջ պահել:

Երէկ իրիկուն քեզի ըսածներէս կարծեմ թէ կարող
 պիտի ըլլաս ըմբռնելու թէ ինչո՞ւ համար այնքան յա-
 ճախ տղաք իրենց ծնողաց կը նմանին, անոնց պէս կը
 վարուին, անոնց պէս կը խորհին:

Աստուած ոչ միայն հրախայց որ ամէն բոյս իր ակ-

տակին նման հունտ կրէ, այլ հրամայեց նաև որ
 իր յաջորդներուն փոխանցէ իր ամէնէն պզտիկ յատկա-
 նիչներն անդամ: Ինչ հունտ որ ցանկու ըլլաս, այդ
 հունտն եկած բոյսը ամէն կերպով կը նմանի այդ հուն-
 տը յառաջ րերող բոյսին: Հաւուն ձուէն երբեք հաւէ
 տարբեր կենդանի մը յառաջ չի գար, նոյն բանն է նաև
 տղոց մասին. իրենց մարմնական յատկութիւնները շատ
 մը ախտակէտներով իրենց ծնողքէն ստայած են, ու այդ
 յատկութիւններուն մէջ միացած են մօր եւ հօր բնու-
 թիւնները եւ այս պատճառով տղան մարմնաւորումն է
 երկուքին: Երբեմն տղան ծնողքէն մէկուն կը նմանի
 արտաքինով եւ միւսին նկարագրով. երբեմն տղուն աչ-
 քերը գոյնով հօրը աչքերուն կը նմանին եւ երբեմն ալ
 մօրը, երբեմն ալ այնպէս կը պատահի որ տղուն աչքե-
 րուն գոյնը արտայայտութիւնն է երկու ծնողաց միաց-
 եալ յազդեցութեան կամ նոյն իսկ իրենց մեծ հօր եւ մեծ
 մօր: Նոյն բանը կրնանք ըսել նաև մաղին գոյնին, տե-
 սակին եւ քանակին նկատեամբ, ինչպէս եւ ուրիշ փիղի-
 քական միւս արտայայտութեանց, որոնք անձի մը ար-
 տաքինը կը ձեւայնեն:

Ինչ որ ճշմարիտ է արտաքին երեւոյթի տեսակէ-
 տով, ճշմարիտ է նաև առողջութեան տեսակէտով, զոր
 ծնողքներ կը փոխանցեն իրենց տղոց: Երբ հայրեր եւ
 մայրեր առողջ ըլլան, իրենց տղոց չեն կրնար առող-
 ջութիւն փոխանցել, եթէ ծնողքներ տկար, հիւանդատ
 ըլլան, տղաքն ալ իրենց պէս պիտի ըլլան: Կը տեսնես
 ուրեմն թէ որքան կարևոր է որպէս զի հայրեր ու մայ-
 րեր առողջ ըլլան, եթէ կը փախաքին առողջ, ուրախ եւ
 զուարթ զաւակներ ունենալ: Բայց եթէ մարդիկ կը
 փախաքին առողջ ըլլալ եւ դայն իրենց տղոց փոխան-
 ցել, պէտք է որ տղայ եղած ատեննին պահպանեն իրենց
 առողջութիւնը: Ինչ որ մէկը տղայութեանը ըրած է,

ըստ այնմ կ'որոշուի թէ ի՞նչ վիճակ պիտի ունենայ կատարեալ այր մարդ մը ըլլալուն: Ինչ որ դեռատի մանչ մը կ'ընէ, ատով կ'որոշուի ինչ որ յառաջ լիկային չափահաս մարդը պիտի ըլլայ, և այսպէս եթէ դուն հոգ չի տանիս առողջութեանդ, կամ թէ որ և է բան մը ընես որ անձիդ մըստէ, այն ատեն ասպագային, հայր ըլլալու պարագայիդ, քու տղաքդ ասպնովաբար պիտի կրին քու անհողութեանդ և անխօհեմութեանդ գէշ հետեւանքները:

Նոյնը ճշմարիտ է նաև մտաւորական յատկանիշներուն համար. այս կէտին մէջ ալ տղաք իրենց ժառանգածը կը ստանան իրենց ծնողքէն: Նկարագրով շատ մը տղաք կը նմանին իրենց ծնողքէն մէկուն, ուրիշներ նմանութիւններ ցոյց կուտան երկուքին ալ, մինչդեռ կան այնպիսիներ ալ որոնք կը ժառանգեն միացեալ ազդեցութեանց հետեւանքը, որ մէկ երկու սերունդ անցնելով գոյացած է:

Եթէ այս բաները ճշմարիտ են, բան մը որ վեր է ամէն վիճէ, այն ատեն կը տեսնես թէ ինչպէս ազդեցութիւններ, որոնք քու ծնիկէդ տարիներ առաջ արդէն գոյութիւն ունէին, ատոնք ամէնքն ալ հաւաքուած և միացած եկած են ընելու քեզ այն ինչ որ ծնած ատենդ էիր, և այսպէս նոյն եղանակով, ինչպէս որ դուն այսօր ես և ինչ որ Ֆիզիքական ուժով, մարմնական առողջութեամբ, մտքով և նկարագրով պիտի ըլլաս, նոյնը պիտի ըլլան քու տղաքդ անկից վերջ: Եթէ դուն վեհանձն, բարի և ճշմարտասէր ես, քու տղոցդ համար դիւրին բան մըն է վեհանձն, բարի և ճշմարտասէր ըլլալ, եթէ դուն անհնազանդ, անգութ, խաբող ըլլայիր քու ընթացքովդ պիտի դժուարացնէիր քու տղոցդ նոյն բաները չընելը, բայց եթէ դուն ուրախութեամբ հնազանդիս ծնողացդ, պատուես և սի-

րես զանոնք, սիրես զԱստուած և ծառայես Անոր, այն ատեն պիտի դիւրացնես քու տղոցդ քեզի սիրելը և քեզի հնազանդիլը, ու բարեպաշտ և ուղղամիտ մանչերու աղջիկներ ըլլալը:

Այս իրիկուան ըսածէս պիտի տեսնես բան մը, որու մասին Աստուածաշունչը խօսելով կ'ըսէ. «Ոչ մէկ մարդ կ'ապրի ինքնիրեն և ոչ մէկ մարդ կը մեռնի ինքնիրեն»: Մենք կապուած ենք սերունդներու, որոնք մենէ առաջ էին և պարտականութիւններ ունինք հանդէպ այն սերունդներուն, որոնք մենէ վերջը պիտի գան:

Դուն օժտուած ես Ֆիզիքական և մտաւորական ազէկ ուժերով և ասիկա քեզի համար խորին երախտագիտութեան պատճառ մը ըլլալու էր և ոչ թէ շուայութեան: Զօրաւոր մարմին ունեցողներէն ոչ մէկը պէտք էր որ առանց դութի, զգացումի և առանց համակրութեան խորհէր անոնց մասին, որոնք Ֆիզիքական թերութիւններ ժառանգած են. պէտք է յիշենք նաև թէ ժառանգականութիւնը ճակատագրականութիւն մը չէ. թէ և զօրաւոր մարմիններ ստացած ենք, սակայն կրնանք քայքայել զանոնք զեղծումով, և այսպէս, խնամքով և յարատեւութեամբ, անոնք որոնք տկար մարմիններ ունին և նուազ մտքի կորով, կրնան շատ բան ետքէն ստանալ և նոյն խկ գերազանցել զանոնք, որոնք բնութենէն կամ ժառանգութեամբ աւելին ստացած էին, բայց որոնք պէտք եղած հոգը չեն տարած իրենց ծնողքէն իբր ժառանգութիւն և Աստուծմէ իբր ձիրք ստացածնուն նկատամբ: Մեր մեծ հոգը ըլլալու էր բարւոքել մեր բոլոր ունեցածը և ջանալ որ անոնք որոնք մենէ վերջը պիտի գան, մեր մտութեան և յիմարութեան երեսէն բնաւ տանջուելիք բան մը չուենան:

X

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ի՞նչպէս մանչերու վերաբարձող գործարանները
կը վնասուին զեղծումի հետեւանով

ՈՒՅԵՐՈՐԴ ՉԱՅՆԱՔԻՔԵՂ



Մարդս կենդանի մըն է. — Ունի խելք, բարոյական եւ գիտակցութիւն. — Ի՞նչպէս խելքը, բարոյականն ու գիտակցութիւնը հիմք կը ղենեն բաղդաստիկ կազմագիտութեան. — Կենսաբանական կեանք մարդ կահիլն եւ չորհոսանի կենդանեաց մարմիններուն միջեւ. — Ընդմէջ մարդուն եւ բուսոց. — Մարդս միակ կենդանի է որ կատարեալ ձեռք մը ունի. — Առանց ձեռքի մարդս չէր կրնար կենդանիներէն շատ վեր ըլլալ. — Չեռնովն է որ անիկա կը շինէ, կը կազմէ եւ իր նմանները կ'ուրախացնէ. — Չեռնով է որ կը փակուի, կը սպաննէ եւ վնասներ կը հասցնէ. — Իր ձեռնովն է որ խնայելով կ'ապականէ եւ կը նուազացնէ:

Սիրելի բարեկամս Հրանտ,

Հօրդ խնդրանքին վրայ այս իրիկունս կը ձեռնարկեմ շարունակելու, ժամանակի մը համար, իմ խօսակցութիւններս, ու այս վայրկեանին քու ուշադրութիւնդ կը հրաւիրեմ կենդանիներու միջեւ նմանութեան մը, զոր հաւանաբար նշմարած ես:

Վերը կենդանիներու վրայ կը խօսինք, պէտք է միաբերեմք որ մարդն ալ կենդանի մըն է չ թէն Աստուած զայն կենդանական դասակարգին ամէնէն բարձր աստիճանին վրայ դրած ըլլայ: Աստուած մարդս օժտած է մտաւորական ուժերով, այնպէս որ անիկա կրնայ խորհիլ ու դատել. տուած է անոր բարոյական զգացում, որով ուղիղը սխալէն կը դատէ, օժտած է զինքը խղճմանքով որ հաւանութիւն կը յայտնէ երբ անիկա ուղիղ բան մը կ'ընէ եւ կը հակառակի երբ սխալ բան մը կը գործէ:

Մարդս կրնայ իր մտքին կարողութիւնները ապուկանել զանոնք գէշ նպատակներու համար գործածելով, չարիք գործելով, իր նախնի վնաս հասցնելով, նոյն իսկ

դաւադրելով Աստուծոյ դէմ: Մարդս կրնայ նաև տկարացնել, սպաննել իր բարոյական զգացումը, ճիշդ ինչպէս որ իր մտաւորական կարողութիւնները կ'ընէ, երբ կը թերահայ զանոնք դործածելու: Այս հետեւանքները կը տեսնուին երբ աղայ մը դպրոց չերթար, անհոգ կը գտնուի կարգաւորելու և յշակելու իր միտքը, փոյթ չունենար եկեղեցի երթալու ու կը մերժէ ազէկ գիրքեր կարդալ կամ չուզեր գործադրել այն բարոյական զգացումը, որ Աստուած սահմանած է որպէս զի ի գործ դրուի և զարդանայ: Շատ մը մարդիկ խուլ կը դառնան խղճմտանքին՝ միշտ ու յարատև կերպով, մերժելով հնազանդիլ անոր ձայնին, մինչև որ խղճմտանքը զլրենք տանջէ, կը թերահայն գիտակցելու անոր խայթերուն: Նոյն բանն է երբոր զարթուցիչ ժամացոյց մը դնես նընջատենեակիդ մէջ և առաւօտեան ժամը հինգին համար լարես: Առաջին առտուն երբ անիկա զարնէ ընդոտս պիտի ցատքես, և եթէ անմիջապէս ելլես ու հագուիս, անկից վերջ յաջորդաբար ամէն առտու, երբ անիկա զարնէ դուն արթնցած պիտի ըլլաս, պիտի պատասխանես անոր կոչին: Բայց եթէ երբ ժամացոյցը հնչէ ու դուն ինքզինքիդ ըսես թէ վայրկեան մ'ալ պիտի քնանաս, և անգիտակցութեան մէջ իյնաս ու քնանաս մինչև որ հայրդ կամ մայրդ արթնցնէ զքեզ, յաջորդ առտուն երբ ժամացոյցը զարնէ, կրնայ ըլլալ որ արթնաս, բայց եթէ միւս կողմիդ վրայ դառնաս ու քնանաս երկու կա՛մ երեք առաւօտ, յետոյ նորէն ժամացոյցը զարնելուն, ա՛լ ընաւ չպիտի արթնաս անոր ձայնէն: Նոյն բանն է նաև խղճմտանքը, եթէ մենք պատասխանենք իր հրաւերներուն, ամէն բան ազէկ է, սակայն եթէ անտարբեր գտնուինք խղճին թեկադրածներուն կամ խայթերուն, ատեն մը անցնելէն վերջը այլ ևս անոր ձայնը երբեք մենք լսեր: Ու ասիկա ոչ թէ անոր համար որ խղճմը-

տանքը կը դադրի խօսելէ, այլ անհոգ գտնուելով պատասխանելու իր թեկադրութեանց, ատեն մը վերջը անտարբեր կը դառնանք իր խայթերուն և կը շարունակենք ապրիլ բացայայտ մոլութեան մը մէջ, ճիշդ իրրեթէ բնաւ խղճմտանք ունեցած չըլլայինք:

Դիտես թէ որքան որ մարդս կենդանի մըն է, սակայն միւս բոլոր կենդանիներէն գերադաս է, իմացականութեան, բարոյական զգացման և խղճմտանքի ձիրքերով զորս Աստուած իրեն տուաւ:

Սակայն կը փափաքիմ ու շագրութիւնդ հրաւիրել մէկ քանի ուշագրաւ նմանութեանց և տարբերութեանց վրայ, որոնք մարդուն և ուրիշ կենդանեաց մարմիններուն վրայ կը տեսնուին: Ա՛րդ, եթէ դուն չորս ոտքի վրայ եկած գետնի վրայ քալես, պիտի նշմարես թէ մեծ նմանութիւն մը կայ քու մարմնոյդ ձեւին և ձիւն մը, կովու մը, շան մը և բոլոր չորքոտանի կենդանեաց մարմնոյն ձեւին մէջ: Այս դիրքին մէջ կեցած ստենդ պիտի տեսնես թէ քու բազուկներդ կը համապատասխանեն վերոյիշեալ կենդանիներուն առջևի ոտքերուն:

Եթէ ոտքի վրայ կենսաւ և թեւերդ ետեւդ ամախ և զանոնք ազէկ մը կենտկիդ վրայ պահես, պիտի տեսնես թէ այդ դիրքին մէջ մարմինդ կը նմանի թռչնոց մը մարմնոյն, քու սրունքներդ և ոտքերդ համապատասխանելով թռչունի մը բազուկներուն և ոտքերուն և թեւերդ համապատասխանելով անոնց թեւերուն: Այսպիսի նմանութեանց ուսումնասիրութիւնը գիտունները կը կոչեն բազդատական անդամագիտութիւն: Այսպէս, կը տեսնես թէ կարգ մը նմանութիւններ կան մարդուն և ուրիշ կենդանեաց մարմնոյն ձեւին և յորինուածքին միջև:

Բայց միտի մտանաւոր պարագայ մը կայ ուր մարդկային մարմինը միւս բոլոր կենդանիներու մարմինէն կը տարբերի: Մարդս միակ կենդանին է որուն Աստուած

կատարեալ ձեռք մը տուաւ: Նոյն իսկ հակառակ մեր մտաւորական ձիրքերուն, եթէ Աստուած մեզի մեր ձեռքերը տուած չըլլար, մարդուն համար ֆիզիքայէս անկարելի պիտի ըլլար ամէնէն ստորին կենդանեաց մակարդակէն վեր բարձրանալ, սակայն իր ձեռքերովն է որ մարդս կը սլատրաստէ իր մտունդը, իր դեղը, իր զգեստը կը շինէ, տուներ կը շինէ որոնց մէջ կ'ապրի, գիրքեր կը գրէ ու կը տպագրէ, ամէն անասկ մեքենաներ կը շինէ, կը հաստատէ երկաթուղիի և շոգենաւի գիծեր որոնցմով կ'անցնի նոյն իսկ թռչունները:

Սակայն մարդս, միտքին մէջ դանուած չարութեան և սրտին մէջ գանուած վատութեան համար նորէն իր ձեռքերը կը դործածէ, իր նմաններուն վիշտ ու մլաս հասցնելու համար: Կը շինէ մեծ թնդանօթներ և թնդանօթաձիգ նաւեր և ուրիշ մահու գործիքներ, որոնցմով սլատրազմի մէջ իր նմանը կը սպաննէ իր սրտին մէջ դանուած վատութիւնէն մղուելով և քաջալերուելով ու օժանդակութիւն ստանալով սատանայէն և ուրիշներէն, որոնք իրեն պէս վատասիրտ են, մարդս ձեռքերը կը դործածէ զլուխ հանելու համար այնպիսի բաներ որոնք Աստուծոյ աչքին խիստ անհաճոյ են:

Չարմանալի է ըսել թէ մարդս հաւանաբար միակ կենդանին է որ միշտ չարաչար կը դործածէ և աստիճանազուրկ կ'ընէ ի'ր իսկ մարմինը, և ասիկա դիւրաւ կարելի չպիտի ըլլար եթէ Աստուած իրեն ձեռքեր տուած չըլլար, որոնք օգտակար ըլլալու և կեանքի մէջ իրեն օժանդակելու սահմանուած են:

Որպէս զի ձեռքը իր իսկ մարմինը ստորնացնելու կամ թէ իր նմաններուն մլաս հասցնելու չի դործածուի, Աստուած մարդս օժտած է իմաստութեամբ, բարոյական զգացումով և խղճմտանքով, որպէս զի իր ձեռքերը իրեն համար ըլլան օժանդակութեան և օրհնութեան աղբիւր մը և ոչ թէ միջոց մը սպախանութեան և մլասի:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵԼ

օօ

Աստուծոյ նպատակը մեզի մեռեր չարով. — Այն վստահութիւնը, զոր Աստուած ունեցաւ մեր վրայ անոնց գործածութեան մասին. — Այր մարդուն մէջ սեռային անդամը ցուցադրուած. — Տգիտութեամբ և որ յաճախ մակշի գիշորեան կը ծանօտանան. — Գերակենտու վրայի վար սահած ասեկ, ծանկուն վրայ մագցցելու միջոցիկ, ևւն. — Տգիտ կամ շար սպասաւորներու մտնողը. — Մտացիութիւնը անհրաժեշտ է սպահովութեան համար:



Սիրելի բարեկամս Հրակո,

Աստուած մարդուս ձեռքեր տուած ատեն տուած անոր նաև խելք, բարոյական զգացում և դիտակցութիւն մը, որ դանոնք կարենայ ուղիղ կերպով գործածել: Աստուած կ'ուզէր հասկցնել թէ իր ձեռքերովը մարդը պէտք է որ ինքզինքը կենդանիներէն անհունապէս վեր բարձրացնէր, բայց կարգ մը մարդիկ և կարելի է ըսել նաև կարգ մը աղաք իրենց ձեռքերը կը գործածեն ստորնացնելու համար ինքզինքնին, նոյն իսկ ամէնէն ստորին կենդանիէն ալ վար իջնելով: Փոխանակ իրենց ձեռքերը գործածելու ինչպէս իմացական ու բարոյական անհատներու վայել է, այնպէս մը կը գործածեն զանոնք, որ կ'ապականեն իրենց մարմինը, շօշափելով ու խաղալով իրենց սեռական անդամին հետ այնպիսի եղանակով մը, որ կրնայ իրենց միայն վայրկեանական հաճոյքի զգացում մը տալ և որ սակայն կը վերջանայ բարոյական, մտաւորական և ֆիզիքական ուժերու ամէնէն ծանր մլասանելով: Աստուած մեզի սեռային անդամ մը կամ գործարան մը չէ տուած որպէս զի այդ կերպով գործածուի և անոր այդօրինակ գործածութիւնը կը կոչուի ինքնապղծութիւն կամ դիջութիւն:

Ի բաց առեալ մէկ հատ մը , մարդը այն միակ կենդանին է , որուն սեռային գործարանը մարմնոյն դուրսէ կողմը կը գտնուի , և որ կրնայ մեքենականորէն և ֆիզիքապէս ինքզինքը պզծել . այն հազուադէպ օրինակները որոնք հակառակ ըլլան այս յայտարարութեան , դիպուածական են և բոլորովին բացառիկ : Սեռային անդամին պահպանման և գործածութեան մասին Աստուած ամէնէն մեծ վստահութիւնը ունեցած է մարդուս բարոյական և իմացական զգացումին վրայ : Աստուած ուրիշ ոչ մէկ կենդանիի վրայ այնպիսի վստահութիւն և պատասխանատուութիւններ դրած է , ինչպէս մարդուս վրայ : Բայց մարդկային սրտին տկարութեան պատճառաւ , սաստանային փորձութիւնները և երբեմն ալ այս կարեւոր խնդրոց նկատմամբ տգիտութեան հետեւանօք նոյն իսկ դեռատի մանչեր կը սկսին սխալ ճամբէ երթալ և չի գտնուելով մէկը որ լուսաբանէ զիրենք և զգուշացնէ , կը հետեւին իրենց չար սովորութիւններուն , որոնց արդիւնքը կ'ըլլայ մեծ մեաս իրենց և եթէ չի դադարեցնեն սկսուածը , կը գլտորին մեծ մոլութեան և անկման մէջ :

Երանի թէ կարենայի ըսել քեզի որ միայն սակաւաթիւ մանչեր ճանչցած են այս մոլութիւնը , բայց չեմ կարծեր որ կարելի ըլլայ այդ բանը ըսել : Միւս կողմէն կրնամ յայտարարել սակայն թէ բազմաթիւ մաքուր մտքով ու անմեղ մանչեր վարժուած են այդ սովորութեան՝ շատ անմեղ եղանակներով և սկիզբները նոյն իսկ չեն կասկածած թէ իրենց այդ սովորութիւնները ստորին ու մլաստկար բան մը եղած ըլլան : Բազմաթիւ տղաք շատ մատաղ հասակի մէջ ունեցած են այդ զգացողութիւնը , սանդուղներու բազրիկներուն վրայէն վար սահելով կամ երբեմն ալ ծառերու վրայ մազլցելու կամ անոնցմէ վար սահած ատեննին , ճիով գացած միջոցնուն , ու եղած են այնպիսի տղաք ալ որոնք

սեռային անդամին անմաքուր ըլլալուն համար այս մասերուն մէջ տեսակ մը քերուքուք զգացած են և երբ քերելով կամ չիկելով ուղած են վերջ մը տալ այդ մարմալին , ինքնին առաջնորդուած են ինքնապղծման սովորութեան : Երբեմն ալ աղիքներուն պնդութիւնը կամ թէ աւելի պարզ խօսելով ամէն առաւօտ կանոնաւոր կերպով դուրս չելլալը , երբ յաճախ կրկնուի կամ երկարատեն սեէ , յառաջ կը բերէ մարմնոյն այդ մասին մէջ տեսակ մը դիւրազգայութիւն և ինքնապղծման կ'առաջնորդէ :

Նմանօրինակ կամ նոյն իսկ աւելի մեծ դիւրազգայութիւն մը սեռային անդամին , յաճախ յառաջ կուգայ աղիքներու ամէնէն վարի մասին մէջ գոյացած տեսակ մը որդերէ : Բայց կը ցաւիմ ըսելու նաև թէ գիշութիւնը երբեմն տղու մը կողմէ կ'ուսուցուի ուրիշ տղու մը և տղոց շատ պզտիկ եղած տանը նոյն իսկ տղաք խնամող կիներ երբեմն չգիտնալով այն սոսկալի չարիքը և արտուր հետեւանքները իրենց արարքին , այս քանդիչ սովորութիւնը ի գործ կը դնեն շատ պզտիկ տղոց վրայ , նպատակ ունենալով ցրուել անոնց մտածումները և այսպէս հետեւ կեցնել զանոնք լալէ , կամ որպէս զի երբ զանոնք անկողին դնեն հանգիստ մը պառկին ու անմիջապէս քնանան : Սոսկալի բան է խորհիլը թէ իմացակաշուութեամբ օժտուած մարդիկ կրնան այսօրինակ արարքներու մէջ գտնուիլ , սակայն պէտք էր որ մենք աչքի առջև ունենալով այս սովորութեան յաճախ ի գործ դրուիլը , անհրաժեշտաբար ըմբռնէինք այն վստանգը , որոնց ենթակայ են տղաք և այս կերպով կարող ըլլալինք ճշմարտապէս հսկել այն փորձութեանց դէմ որոնք դուրսէն կուգան , և փրկել տղաքը անաւոր հետեւանքներէ որոնց շատեր կ'ենթարկուին այն գէշ գործքերուն համար զորս սկսած են իրենց տգիտութեան մէջ :

Կը հաւատամ սիրելի տղաս թէ դուն ազատ պիտի ըլլաս այս և ուրիշ բոլոր տեսակ մոլութենէ :

ՏԱՍԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԲԻԹԵՂ



Սեռային անդամը իբր մաս մը վերարտադրող դրուքեան.—վերարտադրող դրուքիւնը ցուցադրուած՝ շուսարանուած՝ ժամացոյցի մը օրինակով.—Մարտոկական դրուքեան զսևազան մասերը.— Աստուած մեզ վերարտադրող դրուքեամբ մը օժտեց, ամենեկն ինասունն եւ ամենեկն օգտակար նպասակներու համար.— Անոր մասին սխալ գաղափարներ ունենալով զԱստուած անպատուած կ'ըլլանք.—Պե՛տ է մօխուքեան եւ պատուի մեզ մնալ.— Մեր մարմինները հոգւոյն յարոյ սաճարներն են.— Սուրբ վայրը եւ սուրբերու սուրբը.—Սեղծագործիչ ուժին հրաշալի խորհուրդը.—Ի՞նչպէս միտքը, երեւակայութիւնը եւ սիրտը կ'սպակեանին —Ի՞նչ կ'ըսէ Աստուածաշունչը այս երկրեունն եկասմամբ:

† Միւրիւ բարեկամս Հրանտ,

Երէկ իրիկունն ըսի քեզի թէ ի՞նչպէս կարգ մը դեռաւոր մասնակցեր եւ նոյն խալ տարիքով յառաջացեալներ իրենց սեռային անդամը աւելորդ սեղը եւ վնասակար կերպով շօշափելով, քերելով եւ շփելով, իրենց մարմինները կը պղծեն եւ կը նուաստացնեն: Աստուած տուաւ մեզ այս անդամը որպէս զի սն մեզի ծառայէ մարմնոյն աւելորդ հեղուկները դուրս հանելու եւ նաև դայն ըրաւ մէկը մարդկային վերարտադրող դրութեան մասերէն: Թէ որո՞նք են բոյսերուն վերարտադրող դրութիւնը կամ գործարանները ասկից առաջ ըսի քեզի. թէ՛ արու եւ թէ՛ էգ տունկերու մէջ կան գործարաններ որոնք պաշտօն ունին արտադրելու այն հումաները որոնցմէ կ'անաքը յառաջ կուգայ: Վերարտադրող դրութեան բնութեան եւ սպաշտօնին նկատմամբ կրնանք բան մը սորոլիլ երբ ենթադրենք թէ ժամացոյց մը կարելի ըլլար շինուիլ այնպէս մը որ ինքնիրենը բանէր եւ բնաւ պէտք չունենար ժամագործին տարուելու, որպէս զի հինցած մասերուն

սեղ նորեր դրուին. յետոյ ենթադրենք որ ժամացոյցին այդ ինքնագոյ ուժը օժտուած ըլլար նաև ուրիշ ժամացոյցներ արտադրելու ուժով, այնպէս որ երբ մէկ կողմէ ուղիւ ժամանակը ցոյց տար, ինք՝ ինքնիրենը նորոգէր իր հինցած մասերը, միւս կողմէ ունենար նաև զօրութիւնը ուրիշ ժամացոյցներ արտադրելու, պզտիկ երախայ ժամացոյցներ որոնք իրենց մէջ ունենային ոյժ մը մեծնալու, եւ երբ կատարելապէս մեծնային ու մեծ ժամացոյցներ դառնային, իրենց կարգին երբեմն երբեմն կարող ըլլային ժամացոյցներ արտադրելու: Այս նոր ուժը, որով ժամացոյց մը կարող պիտի ըլլար ուրիշ ժամացոյցներ արտադրել, կը կոչուի վերարտադրող զօրութիւն եւ եթէ ժամացոյցին մէջ ըլլային կարգ մը մասեր որոնք ամբողջովին նուիրուած ըլլային պզտիկ ժամացոյցներ արտադրելու, ժամացոյցին այդ մասերը ամբողջը մէկ պիտի կոչուէին վերարտադրող գործարաններ:

Արդ, սեռային անդամը միայն մէկ մասն է վերարտադրող դրութեան, ճիշդ ինչպէս որ մեր մարմնոյն մէջ մարտդական դրութիւնը ունինք բազմաթիւ մասերէ բաղկացեալ: Անուշողը բերնին մէջ կը տարուի եւ ծամուելէ ու շաղուուելէ վերջը կ'անցնի ստամոքսին մէջ, ուր փոփոխութեանց ենթարկուելով աղիքներուն մէջ մանուլու յարմար վիճակը կը ստանայ ու այդ կերպով կարող կ'ըլլայ արեան մէջ մանուլու ու մարմինը զօրացնելու եւ կ'անքը պահելու: Արդ, բերանը, դէպի ստամոքս տանող ճամբան եւ աղիքներու մասերը, պաշտօն մը ունին մարտդութեան գործին եւ սնունդին արեան մէջ մանուլուն մէջ եւ այս բոլոր տարրեր գործարանները միասին կը ձևացնեն մարտդական դրութիւնը: Այսպէս ալ սեռային անդամը մէկ մասն է վերարտադրող դրութեան եւ միւս մասերը մարդոց վրայ մասամբ մարմնէն դուրս եւ մասամբ ալ մարմնէն ներս են: Որով երբ ամբողջին

վրայ ուղենք խօսիլ, կ'ըսենք սեռային գործարաններ, և երբ կ'ուղենք անոնց կատարած դերերուն ակնարկել, կը կոչենք զանոնք վերարտադրող դրուժիւն: Մեր մարմնոյն այս մասն ալ ստեղծած է նոյն ինքն Աստուած, ամէնէն խմաստուն և ամէնէն օգտակար նպատակներու համար: Երբեմն մանչեր չափազանց ստորին և նուաստացուցիչ կերպով կը խորհին իրենց սեռային մասերուն նկատմամբ, ու ասիկա մեծապէս Աստուած անարգել և ինքզինքնին սխալ ճամբու մէջ դնել է: Ամէն ինչ որ Աստուած ստեղծած է պէտք է որ պահուի պատուոյ և յարգանքի մէջ: Աստուած մեզի աւելի սուրբ ու աւելի նուիրական պարտականութիւն մը տուած չէ, քան եթէ մեր անտակը վերարտադրելու գործը և մենք պէտք է որ այդ բարձր ու սուրբ պաշտօնը մեր յաւիտենական արարչին ձեռքէն յարգանքով ընդունինք, և մեր մարմնոյ այս անդամները պահենք մաքրութեան և պատուոյ մէջ: Նշանաւոր բժիշկ Քը Տօքթ. Սրիբի կ'ըսէ. «Մեր ֆիզիքական կեանքին մէջ, մեր անտակին ծառայումը ամէնէն բարձր և ամէնէն աստուածային գործն է», և մաքուր սիրտ մը ու խոնական միտք ունեցող ոչ մէկ մարդ կրնայ ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ:

Ես շատ դժ իմ, սիրելի բարեկամս Հրանտ, որ քու ծնողքդ յաճախ Աստուածաշունչ կը կարգայ և դուն մտիկ կ'ընես, և անոր զանազան մասերը կը բացատրուին քեզի, ասոր համար շատ յարմար է որ այս իրիկունքեզի ինքնապղծման վրայ խօսիմ և յանձնարարեմ քեզի առաջին Կորնթացւոց Զ. գլխուն տասնութերորդ և տասներկններորդ համարները, ուր Պօղոս խօսելով այս նիւթին վրայ, կ'ըսէ. «Պունկութեանէն փասէք»... այն որ կը պոռնկի իր մարմնին դէմ կը մեղանչէ, չէք զխտեր որ ձեր մարմինները տաճարն են սուրբ հոգիին, որ ձեր

մէջն է:» Երուսաղէմի սաճարը, ամբողջ աշխարհի մէջ ամէնէն նուիրական շէնքերէն մէկն էր, ամբողջ շինութիւնը նուիրական էր. այդ շէնքին մէջ տեղ մը կար որ կը կոչուէր «Սուրբ տեղ» և այդ սուրբ տեղոյն ներքին մասին մէջ ա'լ աւելի նուիրական տեղ մը կար որ կը կոչուէր «Սուրբ Սրբոց». հոս էր որ կը բնակէր անմերձեհալի աստուածային ներկայութիւնը ու դէպի այս սուրբ սրբոյն էր որ ահբողջ աշխարհի վրայ գտնուած բոլոր Իսրայելայիները կը դարձնէին իրենց դէմքերը ամենախորունկ յարգանքով: Նմանապէս մեր ամբողջ մարմինը սուրբ է և պէտք է որ մշտնջենաւոր պատուոյ մէջ պահուի. ես ապահով եմ թէ խոնական ոչ մէկ անձ կրնայ ուսումնասիրել մարդկային մարմնի այս խնդիրը, առանց խորհչու թէ վերարտադրող դրուժիւնը սուրբ սրբոյն է, որուն մէջ Աստուած ի մեզ կը բնակի, վերարտադրող զօրութեան հրաշալի խորհուրդին մէջ:

Գիշեր բարի ըսելէ առաջ կ'ուզեմ յիշեցնել քեզի թէ մարմինը ոչ միայն կը պղծուի ձեռքերով, այլ միտքը, երեւակայութիւնը և սիրան ալ կրնան պղծուիլ աչքերու միջոյս, երբ անմաքուր բաներու և լպիրջ պատկերներու վրայ կը նայինք: Կրնանք նոյն դէպքերէն հասնիլ ականջով ալ՝ երբ մտիկ կ'ընենք անառակ պատմութիւններ, դէշ խօսքեր և չար թեկադրութիւններ: Աչքը և ականջը այն դուռներն են որոնցմէ մեր միտքին ու սիրտին մէջ կրնանք մտնել, ուստի պէտք է որ անոնց մեծ խնամք ստանինք: Ասոնք այն ծառուղիներն են, որոնցմէ դէշ ազդեցութիւններ անցնելով՝ մեր մարմնոյն նուիրական տաճարին մէջ կը մտնեն և մենք միտք բերելու ենք ինչ որ առաջին Կորնթացւոց Գ. գլխուն տասներութերորդ համարին մէջ ըսուած է. «Թէ որ մէկը Աստուծոյ տաճարը կ'ապականէ, Աստուած անիկա պիտի ապականէ»: Ապահով եմ թէ դուն չես

փափաքիր Աստուծոյ ներկայութենէն վտարուիլ, և
ասոր համար պէտք է լիչես նաև ինչ որ ուրիշ տեղ
մը ըսուած է. «Նրանի՛ն անոնց, որ սրտով մաքուր են,
ինչու որ անոնք պիտի տեսնեն զԱստուած»:

Վազը իրիկուն պիտի ըսեմ քեզի թէ ո՞րոնք են այն
հետեւանքները, որոնց դեռատի մանչեր կ'ենթարկուին
չարաչար կերպով գործածելով իրենց չ'երարաազրող
գործարանները:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Վերահարող գործարաններու չարաչար
գործածութիւնը ի՞նչ հետեւանքներ կ'ունենայ
մանչերու համար

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՔԻՔԵՆ



Սեռային մեղանչումի մասին ասրեր անուններու ծագումը. —
Մեղանչումին բնոյրը. — Տղոց այն դասակարգը որ մեծագոյն
վճանգին մէջ է. — Անհրաժեշտ է որ տղայ շուտաբանուած ըլ-
լան. — Կարեւոր ապահովութիւնը. — Բարոյականը առաջինն
է որ կը սուժէ. — Մոլորութիւնը, արտին մէջ Աստուծոյ դէմ
ապստամբութիւն յառաջ կը բերէ. — Մոյի մարդիկ ամե-
նէն աւելի հաւանական է որ ստրկութիւն Աստուծոյ
մասին եւ հաւատարիմ չի մնան անոր. — Անհաւա-
տութիւնը. — Անհաւատարմութիւնը արտակարգներէ
են սեռային եւ այլ մեղանչումներու:

Միքելի բարեկամս Հրանտ,

Ոչ մէկ տղայ կրնայ իր վերարտադրող գործարաններու
գուրսը եղած մասերուն հետ խաղալ առանց ի վերջոյ
անոր ամենամասնի հետեւանքներէն ներդուելու: Սկիզբ-
ները կրնայ ըլլալ որ այդ բանը՝ տղու մը շատ կարեւոր
բան մը չի թուի, սակայն նոյն խակ առջի վայրկեանին
իր խղճմտանքը պիտի ըսէ իրեն թէ շատ սխալ բան մը
կը գործէ: Ասոր համար է որ տղայ մը երբ ինքզինքը
այսպիսի գէշ փորձութեան մը կուտայ, կը վնասէ
գաղտնի ու միայնակ տեղ մը, ու ասոր համար է որ
այդ մոլութիւնն ալ կը կոչուի «առանձնութեան մոլու-
թիւն»: Մէկու մը ամբողջ էութիւնը որ այս տեսակ
մոլութեան մէջ կ'իջնայ, կը ստորհանայ և կը պղծուի իր
խակ անձին արարքովը. ասոր համար կը կոչուի նաև
«ինքնապղծութիւն»: Օրհնակեանութիւն կը կոչուի նաև
անիկա, ասկէ մտաւորապէս չորս հազար տարիի չափ
առաջ գործուած նմանօրինակ մեղքի մը համար, որուն
պատճառաւ Աստուած մահով պատժեց Օնանը: Այս մո-
լութիւնը կը ճանչցուի նաև ուրիշ անունով մըն ալ որ

կը կոչուի գիջութիւն, և որուն խմատն է ձեռքով պըղծութիւն կատարել :

Այս բառերէն իւրաքանչիւրը կը բացատրէ այն տգեղ նկարագրերը, զոր այդ մոլութիւնը ունի. բայց բառերը անկարող են բացատրելու այն սոսկալի հետեւանքները, որոնց կ'ենթարկուին ամէն անոնք որոնք կը յամառին այդ մոլութեան մէջ մնալ. ես չեմ հաւատար, սիրելի բարեկամս Հրանտ, որ դուն այս կործանիչ մոլութեան մէկ զո՞ր եղած ըլլաս, և ուրախ պիտի ըլլայի հաւատալով թէ դուն երբեք շիպուածով չես սորված զայն կամ մտքէդ չես անցուցած անոր մէջ խնայ : Ճանչնալով այն վտանգները, որոնց դուն ալ ենթակայ ես ուրիշ ամէն տղոց պէս, և ընդունելով այն իրողութիւնը թէ մտացի ազաք աւելի շիւրազրգիւ ջղային գործարանաւորութեամբ և աւելի խորունկ զգացողութեամբ շա՛տ աւելի ենթակայ են այս մոլութեան քան թէ այն ազաքը որոնք մտաւորական ստորին վիճակ մը ունին և նուազ զգայուն են, կարեւոր կը համարիմ որ դուն այնքան կատարեալ ու ազէկ կերպով լուսարանուած ըլլաս այս նիւթին վրայ, ինչպէս ուրիշ որ և է խնդրի մասին : Այս բանը անհրաժեշտ է անոր հախար որ դուն ճանչնալով առաջուրնէ ընդթը և հետեւանքները այսպիսի բանի մը, կարենաս հեռու մնալ այդ չարիքէն, որուն մէջ նոյն խակ չարիհաս մարդիկ մինչեւ քսանընիսդէն երեսուն տարեկան, երբեմն կիցսան իրենց տգիտութեան հետեւանքքով : Այս, ինչպէս և ուրիշ բաներու մէջ առաջուրնէ զգուշացուցուած ըլլալը կը նշանակէ առաջուրնէ զինուած ըլլալ : Ամէն դեռատի մանչ այս նիւթի մասին պէտք է որ աղէկ մը լուսարանուած ըլլայ, որովհետեւ մինչեւ անգամ անոնք, որոնք դուրսէն եկած ազդեցութիւններու ներքեւ, մտածման և կեանքի խտորումներէ կրնան ապահովաբար հեռու պահուիլ, նոյն խակ այդպի-

սիններն ալ ենթակայ են այն ներքին ֆիզիքական սրայմաններուն, որոնք կրնան տեղական գրգռում և հիւանդութիւն յառաջ բերել և այսպիսի հիւանդագիւն պայման մը կրնայ ըլլալ որ աղիտաբար շարունակուի, ու գիջութիւնը կարճ ատենի մէջ անուզուելի սովորութիւն մը դառնայ և հաւանականաբար այնպիսի բուռն թափով մը ի գործ դրուի որ ապուշութիւն և նոյն խակ ման ըլլայ հետեւանքը և ասիկա յաճախ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ : Ոչինչ այնքան շուտ կը նպաստէ շարունակութեանը և ասրածմանը այս տնաւոր ակափն, որքան տգիտութիւնը, և միայն կանուխէն ու մաքրութեամբ այս կարեւոր նիւթին վրայ խորհելով է որ կարելի կ'ըլլայ հասնելիք ազաք և մարդիկ ազատ կացուցուին այն սոսկալի հետեւանքներէն, որոնք բարոյապէս, մտաւորապէս և ֆիզիքապէս ամէն ասրի հազարաւոր մանչեր կը փճացնեն :

Ինչպէս արդէն ըսի, առաջին բանը զոր աղայ մը կ'ընէ այս մոլութիւնը ի գործ գնելու հախար, առանձնութիւնը փնտուելն է, առաջին վայրկեանէն իր խիղճը կը հակառակի իրեն, որով չի կրնար այդ գէշ արարքը գործել առանց բւնաբարելու իր բարոյական զգացումը : Իրաւամբ ալ իր բարոյական ընութիւնն է որ ամէնէն առաջ կը տուժէ : Ասիկա, սիրելի ազատ, կարեւոր իրողութիւն մըն է և եթէ երբեք պատահէր որ դուն զո՞ր ըլլայիր այս ակափն, պիտի տեսնէիր թէ նոյն խակ գործուած յանցանքը զգալու առաջին վայրկեանիդ, մէջք տեսակ մը ընդվզում պիտի գտնէիր Աստուծոյ և քու ծնողքիդ գէմ : Շուտով պիտի սկսէիր խնդրի նիւթ ընել Աստուծոյ իմաստութիւնը և բարութիւնը : Ազէկ գիրքեր կարդալու, զպրոց կրթալու, եկեղեցի յաճախելու և բոլոր յարգելի ու նուիրական բաներու հաճոյքը մեծապէս պիտի պակսէր քու մէջդ : Ի՞նչ ատենի մէջ դուն

քու սրտիդ խորը պիտի գտնէիր այնպիսի բմբուտ զգացում մը, որ զքեզ պիտի առաջնորդէր անհնազանդ, անհամեստ, դիւրագրգիռ բնուորութեան: Պիտի սկսէիր կորսնցնել հաւատքդ բոլոր այն բաներու մասին որոնք բարի են, և շարունակելու մէջ ըլլալով քու մոլութիւնդ, քիչ առ քիչ պիտի սկսէիր բոլորովին կերպարանալ ինչ որ ըլլալ: Ուրիշ բառերով, բարոյական բնութիւնը ամէնէն առաջ է որ կը տուժէ սեռային մոլութեան երևոյն, և երբ պատահի որ աղայ մը կամ մարդ մը կասկածներ կամ հեղնութիւն զգայ Աստուծոյ, Աստուածաշունչի մաքրութեան և առաքինութեան դէմ, դուն կրնաս ապահով ըլլալ թէ այս զգացումը յառաջ կուգայ առանձնութեան մէջ կամ ամէնուն առջեւ գաղտնի կերպով կամ բացի ի բաց դործուած յանցանքէ մը կամ մոլութեանէ մը որ կ'ազդէ բարոյական բնութեան վրայ և կը նուաստացնէ ենթակային միաքը:

Եթէ միայն բարոյական բնութեան վրայ ըլլար այդ մոլութեան ազդեցութիւնը, այն աստի կարելի պիտի ըլլար որ մտայնի ու խօսական աղաք հեռու կեցուցուէին այս աստի, բայց անոր ներգործութիւնը թէ մտքին և թէ մարմնին վրայ շատ զօրաւոր է և ասանց մասին քեզի պիտի խօսիմ վաղը իրիկուն:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՔԻՔԵՂ



Մանչու կատարի վրայ եղած ազդեցութիւնը. — Բարոյական բնութեան վրայ եղած ներգործութիւնները յետոյ զոյսին դուրսէն վրայ ալ կը յայնուի. — Չոյսին սագնապը. — Աստուծոյ հետեւանով միտքն ալ կը տուժէ. — Մտքին վրայ անոր տեսնելի ներգործութիւնները. — Աստուծոյ հետեւին ֆիզիական ներգործութիւնները. — Այս ներգործութիւններուն յետոյ բացարձակ. — Իրագի յփոյնները կրնան դաշնի անաշտօրէ. — Սովորութիւնը կը գործնայ եւ կամքը կը սկստանայ. — Հետեւաններ հոն ուր սովորութիւնը յամառօրէ կը շարունակուի. — Դարմանումը ծայրայեղ պարագաներու. — Կարեւորութիւնը վաղածամ հրահանգութեանց:

Սիրելի բարեկամս Հրահանգ,

Եթէ ժամանակ ունենայի պիտի ուզէի ըսել քեզի շատ բաներ այն կերպին նկատմամբ, որով մոլութեան ներգործութիւնները կը տեսնուին բարոյական բնութեան վրայ և կ'երևան մեղանշող աղոյ և մարդոց կեանքերուն մէջ: Բայց պէտք է աճապարհմ:

Մանչու մը նկարագրին մէջ մեծ փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան և խելացի, համարձակ, զուարթ և հընազանդ աղան կը դառնայ բարկացող, դիւրագրգիռ, և երբ այլեւս չի կրնար ուղղակի կերպով և համարձակութեամբ մարդոց երեսը նայիլ, այն աստի կը ջանայ խուսափիլ մարդոց հանդիպելէ և սողին անդին կը թափառի յանցապարտ խղճմտանքով մը ու այս պարագային հեռոյնէ կը տեսնուին նաև մտաւորական և ֆիզիքական փոփոխութիւններ:

Բարոյական բնութեան վերջը ջոյսին դուրսէն է որ կը վնասուի. մարդկային մարմնին ուրիշ ոչ մէկ մասին մէջ այնքան մեծ թիւով ջիզեր ի մի հաւաքուած

են, որքան վերարտադրող դրուժեան մէջ: Գիջութեան պարագային այս ջիղերը այնպիսի եղանակով մը կը գրգռուին որ շատ ծանր հետեւանքներ կրնան յառաջ գալ: Այն հաճոյսի յուզումը, որով սկսած է ան, կը վերջանայ ջղային սանգանքի (spasm) մը մէջ: Այս առթիւ կը դադրի աւէն հաճոյք և ջիղերն ալ յոգնած վիճակ մը կ'առնեն՝ նման մարմինին մարդու մը, որուն ֆիզիքական դրուժիւնը կը գանուի սանգանքի ազդեցութեան ներքեւ: Դիւրստ կրնաս հասկնալ թէ ի՞նչպէս վերարտադրող գործարաններու ջիղերուն վրայ այսպիսի բուռն ազդեցութիւններ՝ կը հարգուին նաեւ ամբողջ մարմնի ջիղերուն և եթէ այդպիսի բուռն ազդեցութիւններ երբ կրկնուին կամ երկար ատեն շարունակուին, ամբողջ ջղային դրուժիւնը կրնայ փճանալ, առանց կատարեալ ապաքինման յոյսի:

Երբ մէկ կողմէն ջիղերը կը փճանան, միւս կողմէ միտքն ալ կը վեասուի. այն խելացի տղան որ դասաբանին առաջինն էր, հետզհետէ կը կորսնցնէ իր դասերը ըմբռնելու գորութիւնը, իր յիշողութիւնը կը պակսի, միտքը կը սկսի գործելէ թերանալ և ինք ուժով անկարող է բանի մը կապուիլ, հետզհետէ իր դէրքը կը կորսնցնէ և մինչև զսասարանին ամէնէն յետին աստիճանը կ'իջնէ: Կամայ կամայ վստահ կերպով մը կը դադրի գրական և ինքզինքին վրայ ապահով ըլլալէ. այլևս առոյգ խաղերու մէջ իր զգացած հաճոյքները չունի, չունի այն սրտագին ուրախութիւնը և զուրկ է այն բարի ընկերականութեան զգացումէն որ կը յատկանշէ ամէն զօրաւոր միտք և զօրաւոր մարմին ունեցող տղայ:

Երբ մէկ կողմէ բարոյական և մտաւորական փոփոխութիւնները տեղի կ'առնեն, ֆիզիքական ներգործութիւնները ջիղերու վրայ իրենց հետեւանքովը չեն վեր-

ջանար. առողջութիւնը աստիճանաբար կը պակսի, աչքերը կը կորսնցնեն իրենց փայլը, մտքը անգոյն կը դառնայ, մկանները կ'ընթարմանան, անբնական թուլութիւն մը և դանդաղութիւն մը կուգայ վրան, խրաքանչիւր պզտիկ ջանքի կը յաջորդէ տատամուտը, մեծ անտարբերութիւն մը կ'առնենայ որ և է ջանք մը ընելու, աշխատութիւնը անհամ ու նեղացուցիչ բան մը կ'ըլլայ, ու կը սկսի նեղուիլ կռնակի և գլխու ցաւերէ, և ընդհանուր տկարութիւնէ: Զեռքերը կը պաղին և կպչուն կը դառնան, մարտողութիւնը խեղճ բան մը կ'ըլլայ և սխորժակն ալ քմահաճ, սիրտը բարախումներ կ'առնենայ, կը նստի կորաքամակ դիրքով մը, կուրծքը դէպի ներս կ'երթայ և ամբողջ մարմինը փոխանակ առնական, լայն ու զօրաւոր ձեւ մը առնելու կը տըկարանայ և շատ մը նշաններ կը յայտնեն թէ անկումը և մահը ժամանակէն առաջ տեղի պիտի ունենան:

Այս ամէնը, սիրելի բարեկամս Հրանտ, մէկ քանին են տղոց և երիտասարդներու գիջութեան ախտանիշներէն և անոր ներգործութիւններէն, երբ այդ ունակութիւնը յաճախակի կը գործադրուի կամ թէ երկար ատեն գործադրուած է. իրաւ է թէ ցոյց տրուած վիճակներէն մէկ քանին ուրիշ մարմնական հիւանդութեանց մէջ ալ յառաջ կրնան գալ, -- և այս պատճառաւ ճարտար չեղողները ենթակայ են սխալ դատելու, -- սակայն իրազեկ բժիշկ մը ամէն ժամանակ կարող պիտի ըլլայ որ և է ներկայացած պարագայի ճիշտ ու ճիշտ դատել թէ որոնք են այդպիսի արդիւնքներ յառաջ բերող պատճառները:

Ի՞նչն թերեւս հիմա չես գիտեր կամ ապագային պիտի տեղեկանաս թէ կարգ մը տղաք այս մով ունակութեան մէջ են. որովհետև դուն չես նշմարեր ամէնէն գլխաւոր հետեւանքները կամ անոնցմէ մէկ քանին զորս անուանցի, թերեւս խորհիս թէ ևս կը սը-

խալիմ կամ թէ եղելու թիւնները իրենց եղածէն աւելի գէշ կը ներկայացնեն: Ինչ որ ես նկարագրեցի շատ մը պարագաներու մէջ նոյն իսկ անմիջապէս չանցնիր: Շատ մը պարագաներու մէջ այս հետեւանքները թերեւս կամ մաց կամաց կուգան, բայց ապահով կերպով այն բոլոր պարագաներուն մէջ ուր այս գէշ ունակութիւնը յամառութեամբ կը շարունակուի և ես անձամբ օրինակներ գիտեմ ուր այդ գէշ հետեւանքները արագաբար կուգան և տակաւին տղայ հասակի մէջ եղողները անգամ բոլորովին կը փձացնեն:

Այն ծանր դժուարութիւնը, ամէն անոնց համար որոնք ենթակայ են այս սոսկալի և կործանարար մոլութեան, օտ է որ երբ մարմինը, միտքը և բարոյական նկարագիրը կը տկարանան, ունակութիւնը հետզհետէ աւելի կը զօրանայ, և կամքը ինքնին կրնայ այնքան տկարանալ որ երբ նոյն իսկ իրեն պատմուին այդ մոլութեան աւերիչ բնութիւնը և անոր տխուր հետեւանքները, երբեք վախճալը չունենար վերջ մը դնելու իր ունակութեան, ոչ ալ իրապէս կը ցանկայ խուսափիլ անոր սոսկալի հետեւանքներէն, որոնք ապահովապէս յառաջիկային պիտի գան:

Բոլոր ըսածներէս պիտի տեսնես թէ այս գաղտնի մոլութիւնը կը վերջանայ խիստ ծանր հետեւանքներով: Բայց ես տակաւին ամէնէն գէշը չըսի քեզի, եթէ շարունակուի, գիշութիւնը ոչ միայն առողջութեան հիմները կը խախտէ այլ բոլորովին կը կործանէ զանիկա: Եթէ մարմինը բնականէն զօրաւոր է, կրնայ ըլլալ որ առաջին անգամ միտքը ենթարկուի անոր ազդեցութիւններուն և ծայրայեղ պարագաներու ապուշութիւնը և յիմարութիւնը անխուսափելի հետեւանքներ կ'ըլլան: Իսկ այն պարագային ուր մարմինը բնականէն զօրաւոր է, ընդհանուր տկարութիւն մը վրայ կը հասնի կամ

թէ կեանքը վերջ կը դառնէ մէկ կամ մէկէ աւելի հիւանդութիւններու հետեւանքով:

Սոսկալի և անօգնական վիճակը այնպիսիներու, որոնց մէջ այս ունակութիւնը տեւականօրէն բոյն դրած է, դուռն կարող ես դասել այն իրողութենէն թէ, գիշութեան արարքին կրկնութիւնը արգելելու և, եթէ կարելի է, տեւականօրէն զոհը այս ախտէն իրկելու համար, տղաք յաճախ կը դրուին «բունի-չապիկներու» մէջ, յաճախ իրենց ձեռքերը կը կապուին իրենց կրկնակին վրայ, երբեմն անկողինին եզերքներուն կամ թէ չուաններով և շղթաներով պատին վրայ եղած օղակներու: և շատ մը ուրիշ կերպերով ծայրայեղ միջոցներ ձեռք կառնուին, ջանալով իրկել ենթական մտաւոր և ֆիզիքական ամբողջական փձացումէ, և կը ցաւիմ ըսելու թէ, նոյն իսկ այս ծայրայեղ միջոցները երբեմն չեն յաջողիր այդպիսի դոհեր բուժելու:

Կարծեմ պիտի համոզուիս սիրելի աղաս թէ որքան կարեւոր է որ բոլոր տղաք պէտք եղած կերպով և յարմար ժամանակին զգուշացուցուին այս սարսափելի մոլութեան հետեւանքներէն: Գուցէ կ'ըմբռնես թէ քու սիրելի հայրը ինչու խնդրեց ինէ որ շարունակեմ քեզ նոր Զայնաթի-թեղներ զրկել, քու մօրդ ըրած հարցումիդ պատասխանելէս յետոյ: Գուցէ ծնողքդ շատ խելացի է և զքեզ շատ կը սիրէ, հետեւապէս չի կրնար անտարբեր մնալ այս լուրջ խնդիրներուն կարեւորութեան հանդէպ: Գուցէ ծնողքդ չուզեր որ տգիտութեան երեսէն դուռն ալ ենթարկուած ըլլաս այդ սոսկալի վտանգներուն. և որովհետեւ դուռն ճանչցար այն տխուր հետեւանքները, որոնց մէջ կ'իյնան նախապէս մաքուր միտք և առողջ մարմին ունեցող տղաքը, պարզապէս տգիտութեան հետեւանքով, պէտք է շնորհակալ ըլլաս Աստուծոյ որ քու ծնողքդ զքեզ խելացի կերպով կը սիրէ և երախտ

տապարտ զգաս ինքզինքդ նաև Նախախնամութեան հանդէպ որ զքեզ ազատ պահեց այս կործանարար մութենէն:

Ճանչնալով թէ քու ծնողքդ այս մասին ինչ բան փախաքեցաւ քեզի համար, շատ յարմար պիտի ըլլայ որ վաղը իրիկուն բացատրեմ քեզի թէ ինչ անարդարութիւն պիտի ըլլար ծնողքիդ և ուրիշներու՝ եթէ երբեք դուն ինչայլ սեռային մոլութեան մէջ, այս կամ որ և է ուրիշ ձեւի մը ներքեւ: ✕

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՔԻՔԵՆ



Սյն մանչը որ առանձնակի մոլորեան կը հետևի, միայն ինչը չի տուժեր. — Տղոց մեղքերը իրենց ծնողներէն կ'ազատուին. — Ծնողներ յանձնաւ ամենէն աւելի կը տառապին անոնցմէ. — Ծնող ինչեր կ'ընեն իրենց տղոց համար, երախտաւորեան ասեն, մանկութեան միջոցին. — Պէտք չէ զիրենք յուսախար ընել. — Եղբայրներ եւ քոյրեր տառապելու համար եղած են — Իր տղայը իրմէ վերջ պիտի տառապին իր մեղքին նկատմամբ. — Մենք կը վերաբարձրենք մեր երեւոյթները — Չենք կրեար փոխանցել ինչ որ մենք չուենք. — Ինչ որ մենք կենք այսօր, նոյնը պիտի ըլլան վաղը մեր տղայը. — Այսօրուան մանկերու և սոցիալներու նկարագիրը ցոյց կուտայ ազգի մը ասկէ հարիւր տարի ետքը ունենալիք նկարագիրը:

✕ Միրելի բարեկամս Հրանս,

Բոլոր այն բաներէն զորք Երէկ ու առջի գիշերները ըսի քեզի, հարկաւ գաղափար կազմեցիր թէ որո՞նք են առանձնութեան մէջ մոլութեան փոստը հետեւանքները, աւելին կայ, միայն տղան չէ որ կ'ենթարկուի այդ գէշ հետեւանքներուն. ոչ մէկը կրնայ որքէ և սխալ մը գործել, առանց Կարգիլելու որ ուրիշներ ալ չի կրնան անոր հետեւանքները, գոնէ պղտիկ չափով մը: Ոչ միայն ծնողաց գործած յանցանքներուն հետեւանքները կը տեսնուին առողջ վրայ, այլ առողջ յանցանքներուն հետեւանքն ալ ծնողաց վրայ:

Եթէ դուն քու արարքովդ առողջութիւնդ խանգարէիր, միտքդ տկարացնէիր և ինքզինքդ անօգուտ վիճակի մը մէջ դնէիր, ինչդիր է գիտնալ թէ քու ծնողքդ այնքան և նոյն իսկ աւելի չի պիտի տառապիր ատկէ որքան դուն: Վայրկեան մը միտքդ բեր թէ ինչ բան'ը ըրած է քու ծնողքդ քեզի համար: Մայրդ

իր կեանքը վտանգի դնելով քեզ աշխարհ ընդհանր վերջը, բան մը որ իրեն շատ ցաւ և տառապանք պատճառած է, ամբողջ ամիսներ ինքզինքը բողբոլլին նուիրած է զքեզ սնուցանելու և խնամելու. երբ մահուութեան կապուած կարգ մը հիւանդութիւններ վրայ հասած են, անիկա պահած ու պահպանած է զքեզ, առանց որուն դուն պարզ առած և մեռած պիտի ըլլայիր կամ տեսուութիւնդ և լսողութիւնդ կորսնցուցած և կամ թէ ուրիշ որ և է եղանակով մը ֆիզիքական պակասութեան մը երեսէն կեանքիդ միւս մասին մէջ անպատճառ պիտի տառապելիր: Հայր և մայր ինքզինքնին քեզի նուիրեցին զրեթէ միշտ, ցերեկ և գիշեր հակեցին վրայդ, և ամբողջ ամիսներ, վախնալով որ ստիպել հիւանդութեանէ մը չի բաւուիս, կամ զայն ուրիշներու չի փոխանցես, ոչ մէկը դնաց եկաւ և քու օգտիդ համար՝ անոնք որ բխութեամբ հակեցին և ամէն նեղութեան դէմ գրին առանց գանգատելու:

Քու ծնելէդ ի վեր հայրդ և մայրդ աշխատեցան քեզի ամէն դիւրութիւն և հանգստութիւն տալու հոգ տարին քու զարգացմանդ և դատարարութեանդ, հետու պահեցին զքեզ չար ընկերներէ և ամէն տեսակ վտանգաւոր ազդեցութիւններէ, և ես ապահով եմ թէ դուն արդէն պիտի տեսնես թէ ինչ յուսախարութիւն և ցաւ պիտի ըլլար քու ծնողայդ համար, եթէ դուն սխալ մը գործէիր, ինչպիսի ցաւ մը պիտի ըլլար քու հօրդ և մօրդ եթէ անոնք իրենց տղան տեսնէին տժգոյն դէմքով, մարած աչքով, կ'ըսէ մարմնով, առանց կորովի, ուժի և նպատակի, յետագէժ մը դպրոցին մէջ, ուրիշներու ընկերութենէն իրաջող, որ հաճոյք չզգար ազէկ զիրքերէն, կը խուսափի և կեղեցի երթալէ: Ապահով եմ թէ ոչինչ աւելի մեծ ցաւ պիտի ըլլար հօր մը կամ մօր մը՝ բայց եթէ դիտնալը թէ իրենց

սիրելի տղան, զոր անոնք կը յուսային մեծ օգտակարութեան մը համար պատրաստել, խոտորած է մեղքի ու գիջութեան ճամբաներու մէջ, և ապահովաբար ի դերու կ'ելլեն իրենց բողբոլ յոյսերը և կը փճանայ իրենց տղան թէ՛ այս աշխարհիս և թէ՛ հանդերձեալ կեանքին համար:

Ոչ միայն ծնողքը, այլ պզտիկ երախայ քորն ալ մեծնալով կին ըլլալուն որքան ցաւ պիտի զգայ, երբ ճիշդ այն միջոցին, ուր պէտք էր որ հպարտութեամբ քեզի գիմէր, խորհուրդ, համակրութիւն և օգնութիւն սպասելով, պիտի շուարի մնայ զքեզ գտնելով տկար, ջղային և անարժան այն յարգանքին ու սիրոյն զորս անիկա այլապէս սիրով պիտի տածէր քեզի համար: Քուն ո՛չ միայն անիրաւութիւն մը պիտի ընէիր քու քրոջդ, այլ նաև անիրաւութիւն մը այն մաքուր, քաղցր սաղկան, որ աստուածային նախախնամութեան կարգադրութեամբ կը պատրաստուի սրակելու և ուրախացնելու քու այրութիւնդ և որուն հետ դուն չես կըրնար սպասել որ երջանիկ ըլլաս, և յարգուիս անկէ, բայց եթէ այն սրբազային երբ քու կեանքդ ալ նոյն մաքրութեամբ և պատուով զարդարած ես, ա՛յն յատկութիւններով, զորս դուն իրաւունք ունիս սպասել անկից:

Բայց այն հետեւանքները, որոնք գիջութենէն յառաջ կուգան, միայն այն մոլութեան ենթակայ տղան, իր ծնողքը, եղբայրները և քոյրերը, բարեկամները և ազգակամները չէ որ իրենց ազդեցութեան տակ կ'առնեն, այլ ուր որ գիջացող տղայ մը կ'ապրի, կատարեալ մարդ ըլլալուն, եթէ տ.Ռուստանայ և հայր ըլլայ, իր տղաքն ալ իրմէ վերջը, մինչև աստիճան մը, կը կրեն իր մեղքին հետեւանքները: Եթէ իր կեանքը անկարող դարձուցած են զինքը երջանկութեան և իր տղաքը այս

պատճառաւ խեղճութեան մէջ ծնած են, ասիկա մէկը պիտի ըլլայ այն հետեւանքներէն, որոնց երեսէն անոնք կը տուժեն, բայց եթէ իր Ֆիզիքական ուժերը մոլութեան հետեւանօք կամ ուրիշ պատճառներով տկարացած են, չի կրնար կատարեալ և այնքան աղէկ ֆիզիքական, մտաւորական և բարոյական ուժեր փոխանցել իր աղոց, որքան կարող պիտի ըլլար եթէ աւելի նպատաւոր պայմաններու մէջ գտնուէր ինքը: Որովհետեւ մարդ ժը ո՛չ ֆիզիքայէս և ո՛չ ալ նիւթայէս իր աղոցը կրնայ փոխանցել կամ տալ այն բանը զոր ինք չունի: Ինչպէս ցորենի հատիկին, նոյնն է մարդկային կեանքի մէջ: Եթէ դաշտին մէջ ցանուած ցորենի հատիկին որակը խեղճ է, անկէ բուսած ցորենն ալ ստորին տեսակէ պիտի ըլլայ: Երբ աղայ մը իր վերարտադրող ուժերուն վնասէ, չափահասութեան տարիքին հասնելուն, սեռային կարողութիւնները ստորին աստիճանի մը պիտի պատկանին, և իր մէջ յառաջ եկած զուսակներն ալ իրենց ֆիզիքական, բարոյական և մտաւորական բնութեան մէջ նոյն բանը պիտի ցայց տան: Ուրեմն կը տեսնու թէ նոյն իսկ դեռատի մանչ մը, կարող է, ապագայի մէջ ունենալիք աղոց վիճակը նախապատրաստել, ա՛յն մոլութեանց և մեղքերու հետեւանքներուն համեմատութեամբ, զորս ինքը, անոնց ծնելէն երկար տարիներ առաջ գործած է: Այս կէտը ազանովայէս շատ խորհիլ տուող կէտ մըն է, և դուն կարող ես տեսնել թէ ի՞նչպէս նոյն իսկ այսօրուան պղտիկ՝ աղաքը անգլխակցարար ո՛չ միայն կը պահաբաստեն ու կը ձևեն նկարագիրը և ճակատագիրը իրենցմէ վերջը գալիք աղոց, այլ նաև կը ձևեն պատմութիւնը և ճակատագիրը ամբողջ ազգին: Մտածու՛մը և վարմունքը, ներշնչումները և յաւակութիւնները մանկապարտէզներու և նախակրթարաններու մէջ գտնուող աղոց և ազգիանց, այսօր կը մշակեն ու կը զարգացնեն

անոնց մէջ այն կեանքը և նկարագիրը, որոնք պիտի որոշեն թէ որո՞նք պիտի ըլլան ազգին գլխաւոր յատկանիշները յառաջիկայ հարիւր տարուան ընթացքին:

Կը վափաքէի որ երկրին մէջ գտնուող ամէն տղայ գիտնար այս եղելութիւնները, որպէս զի կարող ըլլար խելացի կերպով իր առողջութիւնը խնամել և օր մը իր տղաքը օժտել կորովի մարմիններով, կարենար այնպէս մը իր միտքը մարդել որ իր տղաքը կարող ըլլային իրմէն ընդունահովութիւն մը ժառանգել գիտութիւններ սորվելու համար. նաև հնազանդէր բարոյականութեան օրէնքներուն, որպէս զի իր տղաքը կարենային իրմէ ժառանգել սէր մը առաքինութեան, ճշմարտասիրութեան և կրօնքի համար:

Արդ, կը տեսնես թէ ո՛րքան կարևոր է որպէս զի տեղի չունենայ բան մը որ կրնար տկարացնել որ և է մէկը այն կարողութիւններէն և ուժերէն զորս Աստուած քեզի տուաւ և վաղը իրիկուն պիտի փորձեմ ըսել քեզի հակիրճ կերպով թէ ի՞նչպէս տղաք կարող են իրենց մարմինը մաքուր և ուժով պահել:



ՋՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Տղաք ի՞նչպէս կրնան իրենց ամբողջ մարմինը
մաքուր եւ զօրաւոր պահել

ՏԱՍՆԸՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՅԻՔԵՂ

—

Մաքրութիւնը եւ ուժը ինչպէս կրնան պահպանուիլ. — Մեր տեղը պոստի կ'ամեն բան պէտք է կոտորին պէս ըստ իր համար. — Այն խնդիրները, որոնց պէտք է հետեւիլ ուրիշ գիտելու մէջ. — Մաքրութիւնը Աստուծային յատկութեան վերջը կուգայ. — Մաքրութիւն մտնել եւ մարմնոյն. — Մաքուր սիրտ մը՝ սուստի պէտք է կոտոր. — Մտնել հսկողութիւնը. — Աղտոտ գիտելու վտանգը. — Մարմնոյն մաքրութիւնը. — Շարքարակաւ եւ սուրտայ լոգանք. — Թշուառութիւնը ստորութեան սակեւորութիւնը մաքրութեան հետ. — Մարմնոյն ոչ միայն արտաքին այլ նաեւ ներքին մասերն ալ պէտք է մաքուր պահել. — Աւելորդ հեղուկ եւ կարծր մասերու մեր մարմնին դուրս արտախուրդ. Այն դասը զոր կ'ընենք ստուրի հնոցին եւ վառարանի մէջ վառող կրակէն. — Կրակը կամ արիւնը մեր մարմնին ետեւն է. — Մուխ եւ արտաշնչութիւն. — Մոխիր եւ մարմնի մէջ կոտոր աւելորդ մասեր. — Կարեւորութիւնը մարմնի մէջ կոտոր աւելորդ մասերուն կանոնաւոր կերպով պարտւելուն:



Սիրելի բարեկամս Հրատե,

Խոստացայ այս իրիկուն ըսելու քեզի թէ ինչպէս աղաք կրնան իրենց ամբողջ մարմինը անաղարտ եւ զօրաւոր պահել: Խօսքս ուղղելով անանկ տղու մը, որ այնքան խելացի եւ ուղղախոս ծնողք մը ունի, ինչպէս քու հայրդ եւ մայրդ, չեմ կարծեր թէ ամէն ինչ կամ նոյն խել ըսելիքներէս շատերը բողբոջին նոր պիտի ըլլան քեզի համար: Այսու հանդերձ կը յուսամ որ կըրկնելով պիտի կարենամ տղաւորիկ մտքիդ մէջ, ինչ որ քու ծնողքդ ասկէ առաջ ըսած է քեզի: Այս մասին ըսելու համար քեզ ամէն փափաքելի բան, պէտք պիտի ըլլար մէկ քանի շարաթերք ամէն իրիկուն նոյն խնդրին վրայ խօսիլ, մինչդեռ մենք երեք կամ չորս իրիկուն կրնանք տալ, եւ կը յուսամ թէ դուն յառաջիկային

պիտի շարունակես այդ մասին նորանոր ծանօթութիւններ ստանալ, մէկ քանի արժէքաւոր գիրքեր կարդալով (*): Ամէն պարագայի, պիտի փորձեմ ամէնէն կարճ ժամանակի մէջ, ամէնէն պարզ կերպով ամէնէն շատ ծանօթութիւնները տալ: Անշուշտ յաճախ լսած ես սա խօսքը թէ «Մաքրութիւնը Աստուածային յատկութիւնէն վերջը կուգայ». ճշմարիտ մաքրութիւնը իր մէջ կ'առնէ թէ՛ մարմնի և թէ՛ մտքի անբծութիւնը. եթէ թոյլ տրուի որ անհամեստ և անմաքուր մտածումներ մտքին մէջ հետզհետէ տեղ ունենան, անոնք քիչ ատենէն կեանքի մէջ ալ իրենց դերը կը խաղան: Աստուածաշունչը խօսելով մարդուն վրայ կ'ըսէ. «Ինչպէս անիկա իր սրտին մէջ կը խորհի, այնպէս է»: Մտածումը քիչ ատենէն կեանք ու նկարագիր կը դառնայ, ուրեմն կը տեսնես թէ ո՛րքան կարեւոր է մեր մշտքը և մեր մտածումը մաքուր պահելը:

Որպէս զի դուն կարենաս պէտք եղած կերպով սիրող մաքուր պահել, հարկ է որ մեծ դժուարութեամբ հետո մնաս այն գիրքերէն որոնք անսպարկեշտ կամ անմաքուր են: Շատ, խի՛ստ շատ գիրքեր, գէշ կամ անմաքուր նկարագիր մը ունին: Երբէք մի՛ կարդար, ձեռքդ մի՛ առներ գիրք մը կամ մի՛ ունկնդրեր այնպիսի գիրքի մը ընթերցանութեան՝ զոր չպիտի կրնայիր մօրդ և հօրդ ներկայութեան բարձրաձայն կարդալ: Այս բոլոր խնդիրներուն մէջ, քու ծնողքդ քեզի խորհրդատու և պաշտպան ըրէ, պժգանքով հետաջիր ամէն անոնցմէ որոնք կ'ուզեն միտքդ պղծել իրենց ազեղ պատմութիւններով կամ անսպարկեշտ խօսակցութեամբ. քեզի ընկեր ընտրէ միայն ան որ մաքուր և բարի է, եթէ այդ տեսակ ընկեր մը չի գտնուէ՝ շատ աւելի ազեկ է որ ա-

(*) ՄԵՐ ՄԱՐՄՆՈՅՆ ՀՐԱՇԱՀԻՔԵՆԵՐԸ, հեղինակ՝ բժշկուհի ՏԿԵ. Արք. Ա. Լէն, հրատարակելի 1909ին. Ե. Թ.

ուանձին մնաս. աւելի դիւրին է գէշ ընկերոջ մը քեզ գէպի վար իրեն քաշելը քան քու կարող ըլլալդ՝ դայն գէպի քեզ բարձրացնելու:

Ոչ միայն միտքը, այլ մարմինն ալ պէտք է անեղծ ու մաքուր պահել: Ամէն անձ պէտք է որ դոնէ շարաթը անգամ մը ամբողջ մարմինը մաքրէ, շարաթը երկու անգամը աւելի ազեկ է. աղայ եղած ատենս ամէն առտու հագուելէ առաջ պաղ ջուրով կը լուացուէի, ատիկա քիչ ատենէն հաստատ սովորութիւն մը դարձաւ և մինչև այսօր կը շարունակուի, ինծի համար ֆիզիքական մեծ օգուտներով: Եթէ նոյն բանը ամառը սկսուի, բնաւ վտանգ չկայ պաղ առնելու, և երբ պաղ ջուրն ու ձիւռուան օղը դանձ այն ատեն լողանքէն անմիջապէս վերջ մարմինը պէտք եղած միջոցներով տաք կը պահուի: Ձիւրքերը պէտք է գործածուին կարծր անձեռոցով մը ամբողջ մարմինը ազեկ մը չիկելու:

Անուային գործարանի մաքրութիւնը ապահովելու համար ու այսպէսով ամէնէն աւելի ամբօթութիւնը հաստատ պահելու և իր ընտրեալ մարդոց մէջ առաքինութիւնը դորայնելու համար, Աստուած հաստատած է թրվառութեան ծէսը, որ կը կատարուէր երբ մանչ ազանութիւն օլուան կ'ըլլար: Այս ծէսը կը կայանար սեռային անդամին ծայրը գտնուած թոյլ մորթը գէպի առաջ քաշելով կտրելուն մէջ: Այս կերպով նախ ծնողաց համար ու յետոյ ազուն համար աւելի կը դիւրանար սեռային անդամին ծայրը ազատ պահել այն աճառային նիւթէն որ այնքան դիւրաւ յառաջամասի մորթին սակը կը հաւաքուի և որ եթէ չմաքրուի մէկ քանի օրէն բորբոքում մը յառաջ կը բերէ և ազան դիւրաւ ենթակայ կը դարձնէ սեռային զրգուման և նիջութեան: Երբ ամէն շարաթ կանոնաւոր կերպով լողանքը ընես, միշտ ազեկ է որ յառաջամասի մորթը կամաց մը ետ



առնես և խնամով մաքրես սեռային անդամի այդ մասը . մաքրելու այս գործողութիւնը պէտք է որ կատարուի գիտակցութեամբ և մաքուր ոգւով , զգուշանալով ո և է արարքէ որ կրնայ միտքը պղծել , կամ մարմինը ապականել :

Ո՛չ միայն մարմնոյն արտաքինը , այլ և ներքինը պէտք է որ ամբիժ պահուի մաքրութեան միջոցաւ . ազդոտութեանց մեծ մասը , որ լուսացուելով մարմնոյն արտաքին մասէն կը հեռացուի , կը բաղկանայ այն հեղուկ և հաստատուն նիւթերէն , որոնք մորթին ծակտիկներէն դուրս կ'ելլին , ընդհանրապէս քրտինքի ձեւին տակ : Յաճախակի լողանքը անհրաժեշտ է մորթին ծակտիկները բաց պահելու և ասով մարմինը կատարեալ առողջութեան մէջ դնելու համար : Բայց աւելորդ նիւթերու մեծ քանակութիւն մը թէ՛ հեղուկ և թէ՛ հաստատուն մարմիններու ձեւին ներքեւ , դուրս կը վանուի նաև մարմնէն , մէկ անգամէն և բաւական մեծ քանակութեամբ :

Ինչպէս կ'ըլլայ որ այս աւելորդ նիւթերը մեր մարմնոյն մէջ կը գոյանան . թերեւս լաւագոյն կերպով հասկնաս այս բանը , դիտելով կրակը որ վառարանին մէջ կը վառի : Փայտին կամ ածուխին վառելը յառաջ կը բերէ սաքութիւն և եթէ ուզուի որ վառած մնայ պէտք է որ երբեմն երբեմն անոր վրայ վառելու նոր նիւթ տուլցնենք : Որքան վառելանիւթերը այրին այնքան մոխիրը կը զիջուի : Վառելանիւթի պղտիկ քանակութիւն մըն ալ , ծխնելոյցին մէջէն կ'անցնի ծուխի ձեւին տակ և այն որ իբր մոխիր կը մնայ պէտք է հեռացուի վառարանին մէջէն , հակառակ պարագային վառարանը կը թխմուի , չի քաշեր և կրակը կը մարի : Նոյն բանը կարելի է ըսել նաև մեր մարմնոյն համար : Ար մարմնոյն տաքութիւնը յառաջ կուգայ թոքերուն ,

լեարդին և մկաններուն մէջ կատարուած փոփոխութիւններէն , որոնք շատ մը տեսակէտներով մեծապէս կը նմանին վառարանին մէջ վառելանիւթի այրելուն : Այն մասը որ ծակտիկներէն քրտինքով դուրս կ'ելլէ , կը նմանի մոխիրին այն մասին որ ծուխի ձեւին ներքեւ ծխնելոյցէն դուրս կ'ելլէ , և այն մասը որ իբր հեղուկ կամ հաստատուն մարմին կը հաւաքուի մեր մարմնոյն կարգ մը մասերուն մէջ , զորս Աստուած ստեղծած է անոր համար , կը համապատասխանէ այն մոխիրին՝ որ կը հաւաքուի վառարանին տակ գտնուած մոխրամանին մէջ : Արդ , ինչպէս որ եթէ մոխրամանը առէն օր չի պարպուի , մոխիրը մինչև բերանը կը լեցուի և օդառութեան ծակերը կը գոցէ ու կրակը կը մարի , նոյն կերպով եթէ կանոնաւորապէս ատենը անգամ մը միղաւիամիտաբար և աղիքները չի պարպուին , մարմնոյն ամբողջ ներքին մասը կանգ կ'առնէ գործելէ , մարմնոյն բոլոր պաշտօնները կ'արգիւտին և այդ վնասակար նիւթերը կը մնան արեան մէջ , ուղեղը և մարմնոյն բոլոր մասերը կը բթմանան և կը ծանրանան և եթէ այս վիճակը երկար ատեն շարունակուի կամ կրկնուի , հետեւանքը ապահովաբար հիւանդութիւն մը կ'ըլլայ :

Եթէ դուն կը փախաքիս զօրաւոր ու առողջ ըլլալ , կանոնաւոր կերպով պարպէ մարմնոյդ ներքը գտնուած աւելորդ նիւթերը : Աւելորդ հեղուկը պէտք է որ միշտ ամբողջովին պարպուի , գիշերը անկողին երթալէ անմիջապէս առաջ , առաւօտուն անկողնէ ելլելէ անմիջապէս վերջը և երեքէն մինչև վեց ժամ միջոցով մարմինը պէտք է մարմնէն հեռացնել անթերի կանոնաւորութեամբ ամէն օր . մաքուր ու հոգատար մարդոց ամենամեծ մասը զիտէ թէ ամէնէն աղէկ է այդ

պարտականութիւնը նախաճաշէն անսխալապէս վերջ կատարելը: Եթէ այս կրկնակ պարտականութիւնները կատարելու մէջ հոգ ու կանոնաւորութիւն չգնենք, բոլորովին անկարելի է որ առողջ ըլլանք, զօրաւոր մարմին մը ունենանք և մաքուր միտք մը: Որպէս զի տան մը բնակիչները հանգիստ ու երջանիկ ըլլան, բաւական չէ միայն տան դուրսի կողմը աղէկ մը ներկած ըլլալը. տան ներքինն ալ պէտք է որ մաքուր ու ամբիժ ըլլայ. առողջ ու երջանիկ ըլլալու համար մարմինդ մաքուր ու անբիժ պահէ թէ՛ դուրսէն և թէ՛ ներսէն:

X

ՏԱՍՆԸՇԻՆԳԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵԼ

օօ

Իսկապէս օգտւածուք ուր կը կուտի ժանգոսում. — Արագ՝ որ կը կուտի այրում. — Մեր մարմինն մեզ եղած կրակին համար շաւղոյն վառելանիւրը. — Բնութիւնն և պատահումն սնունդի. — Ի՞նչ թե ո՞ր սնունդները ֆեզի լին յարմարի. — Անտփոր ախորժակներ. — Ի՞նչ պէտք է խմել. — Բոլոր գրգռիչ սնունդներու վսակը. — Ոգևից ըմպելիներու պատճառով վնասը. — Վսակաւոր սիկաւերը. — Եխախոսք սիկաւերայիս և յրօրէն վնասակար դեռափ մակերու համար. — Անոր ներգործութիւնը ուղեղին, մարմնին և վերասալորդ գործարաններուն վրայ:

X

Միքելի բարեկամն Հրանտ,

Երէկ իրիկուն խօսեցայ քեզի սաքուլեան և այն փոփոխութեանց վրայ որոնք մեր մարմնոյն մէջ կը կատարուին և դանոնք շատ մը տեսակէտներով, նմանցողի վառարանին մէջ վառող կրակին: Նմանութիւնը պատկեր մը ըլլալէ աւելի իրողութիւն է. մեր մարմնոյն մէջ այրումը կամ օգտիտացումը դանդաղ է, սակայն չի դադրիր իրողութիւն ըլլալէ, ինչպէս օգտիտացումը այն երկաթին, որ բաց օդին դրուած է և զոր կը կոչենք ժանգոտում: Երկու պարագաներուն ալ կատարուածը միեւնոյնն է: Մարդկային մարմնին մէջ այրումը այնքան արագ չէ որքան փայտինը, սակայն աւելի արագ է քան թէ երկաթին օգտիտացումը:

Իսկ որ մեր մարմնին մէջ կատարուող կարեւոր փոփոխութիւնները այնքան կը նմանին փայտին և ածուխին այրումին, ուրի՛նք բուն տեղն է հարցնել թէ ի՞նչ տեսակ վառելանիւթ պէտք է դորձածուի մեր ֆիզիքական կեանքին բոցը ամէնէն յաջող կերպով և լաւագոյն արդեամբ վառ պահելու համար:

Մտունդի այնքան տեսակներ կան որ անկարելի է

անոնց վրայ դատ դատ խօսիլ : Կե՛ր միայն առողջարար
 մեռածներ, որոնք պէտք եղածին պէս եփած ըլլան ,
 կե՛ր չափաւոր կերպով և զանազանութեամբ ու որոշեալ
 ժամանակներու մէջ : Միշտ ուշադրութեամբ դիտէ կե-
 րածներուդ ներգործութիւնը : Եթէ գլխու ցաւ և տենդ-
 ունենաս կամ նոյն իսկ եթէ ինքզինքդ ներսիրտ կամ
 գրգռուած զգաս, ուշադրութեամբ վնասէ թէ վերջին
 տասներկու քէն մինչև քառասունը թը ժամուան մէջ ինչ
 տեսակ բան և ինչ քանակութեամբ կերար ու այս եղա-
 նակով շատ մը արժէքաւոր յայտնութիւններ պիտի ընես
 քու անձիդ լաւակեցութեան և առողջութեան մասին :
 Երջութեամբ ուսումնասիրէ առողջութեան այն բազմա-
 թիւ կանոնները, որոնք ուրիշներու կողմէ պատրաս-
 տուած են, միշտ մտքէ չի հանելով սակայն թէ ամէնէն
 դոյզն բարեփոխութիւնը զոր կ'ընես անոնց մէջ, քու
 անձիդ իսկ պէտքերուն յարմարցնելու համար զանոնք,
 կախում ունի քու ուշադիր դիտողութենէդ և քու ան-
 ձիդ ուսումնասիրութենէն : Երբեք մի՛ ուտեր բան մը,
 մի միայն անոր համով ըլլալուն համար, եթէ անիկա
 աղէկ չի գար քեզի : Միայն անոր համար մի՛ ապրիր որ
 կարող ըլլաս ուտել, այլ կե՛ր միայն անոր համար, որ
 կարող ըլլաս ապրիլ :

Կարգ մը մանչեր ու աղջիկներ կը տկարացնեն ու
 կը հիւանդացնեն իրենց մարմինները, անբնական կերպով
 ակորժակ մը կազմելով քայտախի, աղի, համիմներու,
 խահուէի և ուրիշ կարգ մը նամանորինակ քաներու հա-
 մար, որոնք այնպիսի ձեւի մը տակ ու այնքան քանա-
 կութեամբ առնուելով, շատ մը կերպերով մեծապէս
 մնասակար կ'ըլլան : Այսպիսի սովորութիւններ եթէ կա-
 նուխէն չի ձգուին, կ'առաջնորդեն առանձնութեան մէջ
 և ընկերութեան մէջ կատարուած մոլութեան, կը պատ-
 րաստեն մարդը որ արբեցութեան մէջ ինչայ և կը հար-

թարն այն ճամբան, որ տեւական մնասին կամ նոյն
 իսկ ամբողջական կործանման կ'առաջնորդէ : Այսպիսի
 ընթացքի մը ակորժ հետեւանքներուն մենք ալ ականա-
 տես եղած ենք յանձին շատ մը մարդոց, որոնք շատ
 մը տարիներ առաջ, իբր մանչեր կամ աղջիկներ, մեզի
 հետ էին :

Ինչ որ ճշմարիտ է ուտելու մասին, ճշմարիտ է
 նաև խմելու նկատմամբ : Խմէ՛ միայն ա՛յն որ առողջու-
 թեանդ կը նպաստէ, մաքուր ջուրը, ակէն բխած պա-
 դութեա՛ր, լաւադոյն ըմպելին է թէ՛ երիտասարդներու
 և թէ՛ ծերերու համար : Այն աղան որ թէյ կամ խահ-
 ուէ կը խմէ, երբ ֆիզիքապէս աճելու վրայ է, երբեք
 այնքան չաճիր, այնքան միանուտ չըլլար ու այնքան
 առօրէ, որքան պիտի ըլլար եթէ միայն աղէկ, մաքուր
 ջուր խմէր : Թէյը և խահուէն գրգռիչ են և ֆիզիքա-
 պէս աճելու տարիքին մէջ երբեք կարելի չէ գործածել
 զանոնք, առանց նոյն չափով պահպանելու կենսականու-
 թիւնը, զօրութիւնը և աճումը :

Որովհետև քեզի համար արժէք մը ունի առող-
 ջութիւնը, երջանկութիւնը, օգտակար ըլլալը, նոյն իսկ
 քու կեանքդ առանձին առնելով, բնաւ որ և է ձեւի
 տակ ողելից ըմպելիներ մի՛ գործածեր, շուրջդ նայէ և
 տես այն աւերը, զոր ողելից ըմպելին ուրիշներու կեան-
 քին մէջ կը գործէ, խմաստութեան դասեր ա՛ռ աւելի
 լուրջ դիտողութեամբ, քան թէ ակորժ փորձառու-
 թեամբ, և յիշէ այս մասին գրուած սա գեղեցիկ խօս-
 քը. «Պինին ծաղը ընող է, ցքին կոխ հանող, և ով
 որ ասոնց անձնատուր կ'ըլլայ, ի՛նչպիսի մեծ ընդուն
 Նաև այն ինչ որ դուռն ալ կրնաս տեսնել եթէ դիտող
 ես, «Անիկա կտքը օձի պէս կը խածնէ ու քարբի պէս
 կը խայթէ» :

Ինչ որ ըսի թէյին ու խառնէին համար նոյնը կըր-
 նամ ըսել ծխախոտին համար, միտն թէ ըսածներս չատ
 աւելի զօրայնելով: Սիկառէթը պզտիկ բան մըն է,
 անվնաս երեւոյթ մը ունի ու այս պատճառաւ տղոց
 համար ամէնէն վտանգաւոր և կործանարար փորձու-
 թիւններէն մէկը կը ներկայացնէ: Կրնայ ըլլալ որ սա-
 կաւաթիւ մարդիկ, որոնք իրենց տասներեք տարեկանը
 անցուցած են, որոնց մարմինը կատարելապէս զարգա-
 ցած է և որոնց ֆիզիքական ու մտաւորական վիճակը
 բնականօրէն դանդաղ ու ծանրաշարժ է, ծխախոտ գոր-
 ծածեն չափաւոր կերպով, առանց անոր վնասակար ներ-
 գործութիւնը տեսնելու: Բայց բացարձակապէս ստոյգ է
 որ ֆիզիքական զարգացման մէջ եղող աղայ մը չի կըր-
 նար ծխախոտ գործածել, առանց անվիշական և տեւա-
 կան վնասի ենթարկուելու: Ուշադրութեամբ նայէ այն
 աղոց որոնց կը հանդիպիս և որոնք սիկառէթ կը գոր-
 ծածեն. ըստ այն չափին որով այդ աղաքը կը ծխեն,
 ետ մնացած են իրենց մկանային զարգացման մէջ:
 Եթէ դուն յաջողիս գտնել միակ աղայ մը որ սիկառէթ
 կը ծխէ բաւական քանակութեամբ և որուն մկանները
 աղէկ մը զարգացած ու զօրացած են, որուն մօրթը
 գունատ չէ, որուն աչքին ձերմակները ամպոտած չեն,
 գտած պիտի ըլլաս բան մը, զոր բազմաթիւ ուշադիր
 դիտողներ չեն կրցած գտնել: Մխախոտը միշտ կը յամե-
 ցընէ տղու մը ֆիզիքական բարգաւաճումը և անոր
 ուղեղին վրայ գէշ ներգործութիւնը այնքան ուշագրաւ
 և ծանր է, որքան մարմնոյն: Վարժարաններու մէջ աղէկ
 մը դիտուած է թէ անոնք որոնք ծխախոտ կը գործա-
 ծեն, իրենց դասարաններուն մէջ շատ աւելի վար են
 անոնցմէ, որոնք երբեք ծխախոտ չեն գործածեր: Երկ-
 րորդական վարժարաններու մէջ գտնուող ուսանողները,
 դիտուած է որ վերջին չորս տարիներու միջոցին թէ՛

իրենց հասակով, թէ՛ իրենց ծանրութեամբ և թէ իրենց
 մտաւորական կարողութեամբ ետ կը մնան իրենց ընկեր-
 ներէն, եթէ ծխախոտ գործածեն: Ինչ որ ճշմարիտ է
 երկրորդական վարժարաններու համար, շատ աւելի ու-
 չագրաւ է նախակրթարաններու տղոց համար:

Մխախոտին գործածութիւնը մեծապէս կը ներգոր-
 ծէ ուղեղի կարողութիւններուն, մարմնոյն իւրաքանչիւր
 գործարանի առողջութեան և մասնաւորապէս վերար-
 տադրող դրութեան առողջ և առողջ բարգաւաճման
 վրայ: Եթէ այն վնասակար ներգործութիւնները, որոնք
 ծխելուն իրր հետեւանք տեղի կ'ունենան, սահմանա-
 փակուին այն անձին վրայ, որ ծխախոտը կը գործածէ,
 հետեւանքները այնքան դէշ չեն ըլլար, բայց երբ
 միտքերնիս բերենք որ «մենք անշատ գոյութիւններ
 չենք, այլ օղակները անվերջ յաջորդութեամբ կեանքի
 շղթային», այն ատեն կը տեսնենք թէ ինչպէս մեր
 մարմնոյն վրայ եղած որ և է վնաս կը փոխանցուի
 տղոց, որոնք մենէ վերջը կուգան. ինչպէս մէկ քանի
 իրիկուն առաջ ըսի քեզի, ինչ որ կ'ուզես որ քու աղաքդ
 ամէնէն աւելի դիւրաւ և ամէնէն աւելի բնականօրէն
 ըլլան, պէտք է որ դուն քու ֆիզիքական աճումի տա-
 րիքիդ մէջ ջանաս նոյնը ըլլալ: Մխելը ոչ միայն վնա-
 սակար է, այլ նաև ծախք մըն է և իրեն հետեւանք
 ունի կարգ մը վտանգներ: Ես կը յուսայի իմ այս իրիկ-
 ուան խօսքերուս մէջ կարգ մը նիւթերու մասին ալ
 կարծիքներ յայտնել, զորս սակայն ստիպուեցայ վաղը
 իրիկուան թողուլ, մինչև այն ատեն խորհէ այս իրիկ-
 ուան ըսածներուս վրայ:

ՏԱՍՆԸՎԵՑԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԲԻՅԵՂ



Աստուած ստեղծեց մարդը աշխատելու համար. — Շատեր կը բռնին ծուրլուրեան համար ծեւած ըլլալ. — Ամենին ալ պիտի ե աշխատիլ սորվին. — Աշխատութեան կարգ մը սեւակներ՝ միայն մեկ խնկի մկաններ օգնութեան կը կոչեն. — Ամեն մեկ մկան պիտի ե որ գործե. — Մարգակին կարեւորութիւնը. — Մկանները մարգակ. ֆոլ կ'անին. — Ասիկա նշմարիտ չե սակայն գործարանին համար. — Զրօսանքին կարեւորութիւնը. — Մարգակին եւ զրօսանքին մէջ եղած տարբերութիւնը. — Անօրեայ պարսպակունքեանց կասարման ասեկ այնքան ետակոյ ու համոյֆ կարելի ե դեկ, որ ակիկա զրօսանք մը դառնայ. — Անօրեայ սնունդ եւ անօրեայ մարգակ. — Բաւականայտի ֆունի կարեւորութիւնը. — Բունի յաւազոյն ժամերը:

Միւսիլի բարեկամս Հրանս,

Մարմնոյ եւ մաքրի ամբծութիւնը ե ուժը չեն պահպանուիր միայն անունդի լաւագոյն տեսակները ուտելով: Աստուած մեր մարմինը շինած է այնպիսի եղանակով մը, որ եթէ ուզենք զօրաւոր, առողջ ե երջանիկ ըլլալ, պէտք է որ աշխատինք: Նոյն իսկ նախամարդուն անկումէն առաջ, Աստուած Ադամին ե Եւային աշխատելու բան մը առաւ. ապիկա անհրաժեշտ էր թէ՛ իրենց առողջութեան ե թէ՛ իրենց երջանկութեան համար, անոնք իրենց ժամանակը պարապութեան մէջ չէր որ պիտի անցընէին. Եդեմի պարտէզին մէջ դրուած էին, զայն զարդարելու ե պահպանելու համար: Բնականէն առաջին անգամ մենէ ո՛չ մէկը կ'ուզէ աշխատիլ, մենք ամէնքս ալ ծոյլ նստելու համար կը թուինք ծնած ըլլալ, բայց պէտք է աշխատիլ սորվինք, աշխատութեան ձեռք զարնելով ե միշտ աշխատութեան մէջ մնալով, այնպիսի ժամանակներու մէջ, ուր ամէնէն աւելի յարմար է սորվիլ աշխատութեան արուեստը ե զ'եզ կարող

դարձնել որ աշխատութեան համը առնենք: Փախուած մի՛ տար ընելէ այն բոլոր պզտիկ բաները, որոնք քեզմէ կ'ուզուին, հաւատարիմ եղի՛ր իւրաքանչիւր պարտականութեանդ թէ՛ դպրոցին մէջ ե թէ՛ անկից դուրս: Յիշէ՛ այն հին ու արժէքաւոր ճշմարտութիւնը թէ, «Ինչ որ արժանի է կատարուելու, արժանի է աղէկ կատարուելու, ե եթէ արժանի չէ աղէկ կատարուելու, ընտարժանի չէ կատարուելու»: Երբեք մի՛ ամչնար ծանր աշխատութիւն մը կատարելու, բարձրացո՛ւր աշխատութիւնդ զայն աղէկ կատարելով ե դուն պիտի պատուուիս ե յարգուիս զայն ընելուդ համար:

Կարգ մը աշխատութիւններ աւելի միաքը կը զբաղեցնեն քան թէ մարմինը: Կարգ մը ուրիշներ ալ միայն մարմնոյն մէկ քանի մկանունքը կը գործածեն ե միւսները անգործածելի կը թողուն: Որպէս զի արիւնը կարենայ ազատ կերպով դէպի ամէն մկանները երթալ ե ամբողջ մկանները ուժով պահուին, անհրաժեշտ է որ մարմինն մէջ գտնուած ամէն մկան գործէ. այս կէտը ապահովելու համար դրեթէ ամէն մարդ պէտք ունի մարզանքի: Թէ մարզանքը ի՞նչ տեսակ պէտք է ըլլայ, ատիկա կ'որոշուի իւրաքանչիւր անձին ամենօրեայ աշխատութեան տեսակին համեմատ: Այն տղան որ ամբողջ օրը քալած է ակօսներու մէջէ կամ ճախճախուտ տեղերէ, իրիկունը այլ եւս մարզանքի համար պէտք չունի քալելու, այնպիսին կրնայ լիճին մէջ թիավարել կամ թէ գետին մէջ լողալ ե կամ հանգչիլ ու օգտուիլ աշխատութեան ա՛յնպիսի փոփոխութեանէ մը, որ գործակցութեան պիտի կոչէր մկաններու բոլորովին տարբեր աշխատութիւն մը:

Միայն սակաւաթիւ աշխատութիւններ կան որոնք բոլոր մկանները միանգամայն գործունէութեան մէջ կը դնեն. ուստի չի գործածուած ուժերը արթնցնելու ե

ամբողջ մարմինը զօրաւոր ու առողջ պահելու համար մարդոց բոլոր դասակարգերը կրնան օգտուել մարզանքի ընդունուած ձևերէն: Երբ աղու մը սենեակը մանեմ, երբեք նկատողութեան չեմ առներ թէ անիկա որքան համեստ է, և երբ մէկ քանի աղէկ ընտրուած գիրքեր գտնեմ՝ գեախնը դրուած զոյգ մը մարմնամարզի գունտերով, միշտ կը զգամ թէ այդ աղուն ապագան լեցուն է յոյսով ու խոստով: Մարմնամարզի զոյգ մը գունտէն խրատքանչիւրը երկու կամ երեք քլիօ կը կռէ և գինը շատ պղտիկ բան մըն է միայն, բայց մեծ արժէք ունի. և թէ այս գունտերուն վրայ աւելցնենք մարմնամարզի ուրիշ մէկ երկու կարեւոր գործիներ եւս, աւելի աղէկ: Մարզանքը կրնայ պարզ ըլլալ, սակայն եթէ ամէն օր կատարուի կրնանք մեծ օգուտներ սպասել, իրաւ է թէ մարմնամարզի լաւագոյն ձևին համար հիմա գունտեր կամ ուրիշ գործիքներ չեն պահանջուիր:

Տեսանք. կարգ մը տղաք, որոնք կը փափաքէին սեռային անդամի շուտով և մեծապէս բարգաւաճումը և որոնք կը կարծէին այս արգիւնքը ստանալ գիշութեան դիմելով: Այսպիսի ընթացք մը ո՛չ միայն մեծ մոլութիւն մը ըսել է այլ մեծ սխալ մը միանգամայն: Մկանները մարզանքով կրնան բարգաւաճիլ, բայց երբեք սեռային անդամին ամէնէն կարեւոր մասը՝ որ ջիզերու մեծ մարմինն է, ջիզերու, որոնք սեռային դրութեան շուրջը կը կեդրոնանան ու անկից ամէն ուղղութեամբ կը բաժնուին ցանցակերպ շարքերով, որոնք յարաբերութեան մէջ են ամբողջ մարմնին մէջ գտնուած ջիզերուն հետ: Սրբ, փոխանակ մարզանքով օգտուելու կամ զօրանալու այս ջիզերը, ընդհակառակը կը փնտռուին և եթէ այդ անբնական արարքը յաճախ կրկնուի, այն ատեն ջիզերը բոլորովին կը քայքայուին, և յանցաւորը ստիպուած է կրել հետեւանքները այն մեղքին զոր ինքը իր սգխտութեան մէջ գործեց:

Ոչ միայն մանչեր ու աղջիկներ, այլ այրեր ու կիներ պէտք ունին աշխատութենէ դուրս մարզանքի և զբօսանքի մէջ: Ճշմարիտ զբօսանքը միշտ իր մէջ հաճոյքի տարր մը ունի, այն մարդը որ սղոցով փայտ կը կտրէ կամ թէ մուրճով քար կը կտրէ, մարզանք մը կատարած կ'ըլլայ և ոչ թէ զբօսանք մը: Գնտակ խաղալ, թիավարել, հեծելանիւ նստիլ և ուրիշ շատ մը բաներ իրենց մէջ ունին հաճոյք մը, որով կրնանք գանոնք զբօսանք կոչել: Զբօսանքը միշտ մինչեւ աստիճան մը մարզանքով կ'ըլլայ, բայց մարզանքը պէտք չէ որ զբօսանքի էական տարրը կազմէ, ասոր համար է որ այն վայրկեանին երբ զբօսանքը այնքան կը խճողուի որ՝ հաճոյքի տարրը կը կորսուի անոր մէջէն, ալ՝ մարզանք կամ աշխատութիւն կը դառնայ՝ սպարագային համեմատ: Այն տղան որ օրերով դասարանին կամ թէ աշխատանոցի մը մէջ փակուած է, եթէ մէկ կամ երկու ժամ բացօթեայ պտտի, ատիկա ճշմարիտ զբօսանք մը կ'ըլլայ իրեն համար, մինչդեռ այն ոստիկանը՝ որուն պարտականութիւնն է ամէն օր բացօթեայ հսկողութիւն կատարել, անոր համար ալ բացօթեայ սեղ գտնուելը կը նշանակէ աշխատութիւն և ոչ թէ զբօսանք:

Այսու հանդերձ կան շատ մարդիկ, որոնք ա'յնպիսի եռանդով ու հաճոյքով կը ձեռնարկեն աւօրեայ աշխատութեան որ, իրենց ամէն օր կատարած աշխատութիւնը կը լեցնեն հաճոյքներով և զբօսանքով: Այսպէս ընելը թէ՛ լաւագոյն է և թէ՛ ամէնէն օգտակար զբօսանքը. դպրոցին մէջ կրնաս գտնել այնպիսի մանչեր ու աղջիկներ, որոնք հաճոյք կը զգան իրենց դասերը պատրաստելով, այդպիսիներուն համար աշխատութիւնը խաղ մըն է, այդպիսի մանչեր ու աղջիկներ, ու այդպիսի այրեր ու կիներ միշտ ամէնէն առողջները ու ամէնէն երջանիկ-

ներն են: Անոնք աշխատութիւնը այնպէս հաճոյքի կը փոխեն, որ այլ ևս պէտք չունին հաճոյք ունենալու համար աշխատիլ: Միրելի տղաս, եթէ կ'ուզես առողջ, երջանիկ ու օգտակար ըլլալ այս աշխարհի մէջ, սորվէ՛ աշխատիլ, ինքզինքդ քու աշխատութեանդ տո՛ւր այնքան լրջութեամբ ու ամբողջ եռանդով որ քու բարձր ու սրբազան նպատակդ ըլլայ աշխատութիւնը խաղի փոխել կամ թէ անիկա քեզի համար ուրախութիւն մը և հաճոյք մը դառնայ: Մի՛ գործեր ծանր սխալը՝ փողոց կլլելով ուրախութիւն փնտռելու, որովհետեւ ապահով եղիր թէ չպիտի ունենաս զայն: Հաւատարմօրէն կատարէ պարտականութիւնդ և ուրախութիւնը զքեզ պիտի գտնէ: Ուրախութիւնը կրնայ քու դէմդ կլլել, բայց դուն չես կրնար ուրախութեան դէմ կլլել:

Ամէն օր մտունդ առ և մարդանք ըրէ, զքօսնէ այնքան յաճախ որքան պէտք ունիս, ամէն անգամ սակայն վստահ ըլլալով թէ լաւագոյն մարդանքը կամ զքօսանքն է որ կ'ընտրես: Միշտ յիշէ թէ՛ նոյն իսկ լաւագոյն բանը կրնայ վնասակար դառնալ անյարմար ժամանակին, անյարմար եղանակով, չափազանց քանակով և գէշ ընկերներու միջոցաւ:

Քու առողջութիւնդ պահպանելու և ուժդ ու առուգութիւնդ ապահովելու համար, պէտք ունիս նաեւ աղէկ մը քնանալու: Ութը ժամուան քունը կրնայ բաւական ըլլալ շատ մը չափահաս մարդոց, սակայն անելու վրայ եղող մանչերու և աղջիկներու համար ամէն քսանըչորս ժամը անգամ մը տասնէն տասներկու ժամը չափազանց չէ, եթէ ճիշդ ժամանակին ըլլայ: Երբեք գիշերը երկարատեն արթուն մի՛ նստիր, որովհետեւ գիշերուան առաջին ժամերը քնանալու համար շատ աւելի արժէքաւոր են քան թէ վերջին ժամերը: Քեզի սովորութիւն մի՛ ընեք առտունները անկողնէդ ուշ կլլել:

սա հին խօսքը թէ «Կանուխ պառկիլ և կանուխ ելլել՝ կ'ընէ մարդս առողջ, հարուստ և իմաստուն» թէեւ շատ ըսուած խօսք մը՝ սակայն վերին աստիճանի ճշմարիտ է: Կանուխ պառկէ: Փետուրներու վրայ մի՛ քնանար: Անկողին մտիր քնանալու համար: Միտքդ մի՛ տանջեր: Քու խղճմտանքդ մաքուր պահէ և գիշերը այնքան պիտի նպաստէ քու աճումիդ, զօրութեանդ և կորովիդ, որքան ցերեկը:

ՏԱՍՆԸԵՕՔԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՔԻՔԵՂ



Սնունդ եւ մարզանք մտքին համար. — Ինքնակառուցիւնը կրնայ սովամահ ըլլալ. — Միտքը կը սնանի աշխուճ, ակնջնեւուն եւ ուրիշ զգայարաններու միջոցաւ. — Մտաւոր սնունդը պէտք է մարտուի խորհելով, նկատի առնուելով եւ ուրիշ մտաւոր գործողութիւններով. — Մտաւոր սնունդը պէտք է որ աղէկ մարմնին համար. — Մտաւոր սնունդը պէտք է որ աղէկ տեսիկ ըլլայ. — Վաստակը ընթերցում. — Լաւ ընթերցում. — Հոգեկան բնութիւնն ալ պէտք է որ սնանի. — Յարմար սնունդը. — Վեց կարեւոր օրհեմներ գուարանքեանց համար:

Միտքի բարեկամս Հրահեմ,

Ինչ որ քեզի երէկ եւ առջի իրիկուն ըսի մտունդի, մարզանքի եւ զբօսանքի մասին, որով մարմինը առողջ կը պահուի, նոյնը կրնամ ըսել նաեւ մտքի զարգացման եւ առողջութեան անհրաժեշտ եղած մարզանքին, մտունդին եւ զբօսանքին նկատմամբ: Միտքը պէտք ունի սնանելու ինչպէս մարմինը: Զգործածուած մտաւորական ուժերը պէտք ունին մարզուելու եւ միտքն ալ զբօսանքի կը կարօտի: Ֆիզիքական ուժերու համար եղած սնունդը մարմնոյն մէջ կը մտնէ բերնէն, բայց ուղեղին սնունդը մարմնոյն մէջ կը մտնէ աչքերուն, ականջներուն եւ հինգ զգայարաններէն իւրաքանչիւրին միջոցաւ: Եթէ դուն իրապէս եւ տեսականօրէն բերանդ գոցես, ինչպէս մասնաւոր հիւանդութեան մը ատեն կը պատահի, այն ատեն մարմինը սովամահ կ'ըլլայ եւ նոյն կերպով եթէ գոցես դէպի ուղեղ տանող հինգ մեծ ճամբաները, միտքը սովամահ կ'ըլլայ: Դուն տեսած ես շատ մը մարդիկ որոնց մարմինը տկար ու սպառած է, որովհետեւ պէտք եղած չափով սնունդ չեն առած: Նոյն կերպով ալ շատ մը մարդիկ տկար ու վատուած միտք մը ունին, որովհետեւ

մտաւորապէս սովամահ եղած են: Ինչպէս որ մարմինը կրնայ սովամահ ըլլալ, ոչ թէ սնունդին պակասէն, այլ անոր տեսակէն, նոյնը կը պատահի մտքին համար ալ: Մարդիկ կան, որոնք աղէկ տեսակի սնունդ կուտեն եւ սակայն զայն այնպիսի եղանակով մը կ'ուտեն եւ այնպիսի չափազանց քանակութեամբ մը, որ ստամոքսը կը լնասուի ու կը հիւանդանայ, ու այս պատճառով մարմինը սովամահ կ'ըլլայ նոյն իսկ այն պարագային, ուր ստամոքսը լեցուն է, որովհետեւ ինչպէս կը յիշես, ոչ թէ մեր կերած սնունդին քանակութիւնը, այլ մեր մարսած սնունդին քանակութիւնն է որ կը սնուցանէ եւ կը զօրացնէ մեր մարմինը:

Այս եղելութեանց լոյսին մէջ պիտի տեսնես թէ որքան կարեւոր է որ տղայ մը սորվի զխող ըլլալ եւ խորհիլ բոլոր իր տեսած ու լսած բաներուն ինչպէս եւ բոլոր այն զգացողութեանց վրայ որոնք հինգ զգայարաններուն միջոցաւ իրեն մտքին կը հաղորդուին: Միայն քու տեսածդ կամ լսածդ չէ որ ուժ պիտի տայ միտքիդ ու իմաստուն եւ խելացի պիտի դարձնէ զքեզ, այլ այն որուն վրայ դուն կը խորհիս եւ զոր ներքնապէս կը մարսես, ահա այդ է որ քու մտաւորական կարողութիւններուդ պիտի տայ զօրութիւն: Երբ աշխատիս բան մը սորվիլ, խորհէ թէ ի՞նչ բանի կ'աշխատիս, դատող ըսելէ յետոյ խորհէ թէ ի՞նչ սորվեցար, կատարելապէս տիրէ մտքիդ մէջ մտած ամէն բանի վրայ, կամ ուրիշ խօսքով մարտէ զայն ճիշդ ինչպէս որ կը մարսես ստամոքսիդ մէջ մտած որ եւ է բան, որպէս զի ան քու անձիդ մէկ մասը դառնայ:

Շատ զգուշ եղիր այն բանին համար որով միտքը կը սնուցանես. ինչպէս չափաւոր ուղէի որ ազտատ սնունդ մը բերնէդ ներս մտնէ, այնպէս ալ թող մի' տար որ ազտատութիւնը ներս մտնէ միտքէդ կա'մ գիրքերու.

միջոցաւ և կա՛մ ուրիշներու շրթունքներէն . պահպանէ՛ ստամոքսդ , բայց պահպանէ՛ նաև միտքդ :

Ինչպէս որ դուն տեսած ես մարդիկ որոնք անսնունդ և տկար մնացած էին , որովհետև իրենց սնունդը սնուցիչ չէր , այնպէս ալ դուն և ես տեսած ենք տղաք , որոնք թէև չափազանց մոլի ընթերցողներ էին և երեսի վրայ կը ձգէին նոյն իսկ իրենց կարեւոր պարտականու- թիւնները որպէս զի կարենան կարգալ , և փողոցին մէջ , թրամուռէյին մէջ , դպրոցը և ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ կը կարդային , սակայն փոխանակ հետզհետէ աւելի խելացի դառնալու , իրենց միտքը անկարգ էր և իրենք անտեղեակ ու տգէտ էին : Այս երեւոյթին պատ- ճառը այն չէր որ անոնք չէին կարդար , այլ ա՛յն որ իրենց կարդացածը առողջարար չէր և միտքը անսնունդ կը մնար ու կը տկարանար օրէ օր և տարուէ տարի :

Ինչպէս ասկէ առաջ անգամ մը ըսի թէ չես կրնար մարմինն յիշատակ հասցնել առանց միտքին յիշատե- լու , նոյնպէս ալ չես կրնար միտքը առանց սնունդի թողուլ և յիշատել անոր , առանց յիշատելու նաև մարմ- նին : Կարդա՛ պատմութիւններ և կենսագրութիւններ , կարդա՛ գիտութեանց և արուեստից մասին , կարդա՛ երկրախուզութիւններ և ճամբորդութիւններ , կարդա՛ բարոյականի և կրօնի մասին գրուածքներ , բայց մի՛ կարդար վէպեր ու աղտոտ գրուածքներ . աշխարհս լե- ցուն է աղէկ գիրքերով և ներկային ու իրականին մէջ խիստ շատ բաներ կան , որոնց մասին պէտք չէ որ դուն տգէտ ըլլաս , և քու ժամանակդ անարժէք գիրքերու ընթերցանութեան տաս :

Ինչպէս որ իմացական բնութիւն մը ունիս որ պէտք է սնուցուի , նմանապէս ունիս բարոյական և հոգեկան բնութիւն մը զոր սնուցանել պարտաւոր ես . ինչպէս որ մարմինը առողջ եղած ատեն կ'անութենայ և սնունդ կ'ուզէ

և միտքը գիտութիւն , այնպէս ալ առողջ հոգեկան բնու- թիւն մը կ'երթայ Աստուծոյ և հոգեկան ճշմարտութեանց հետեւն և եթէ դուն ուզէիր ուրանալ ինքզինքդ , քու ընտանեկան յարկդ , կրօնքի դասերու , եկեղեցւոյ , կրօ- նական աղէկ գիրքերու և քրիստոնեայ անձերու ընկե- րութեան ազդեցութիւնը , քու հոգեկան բնութիւնդ ա- ռանց սնունդի պիտի մնար , պիտի տկարանար ու անար- ժէք բան մը պիտի դառնար : Սնունդ տուր քու ֆիզի- քական բնութեանդ . բայց մի՛ մոռնար նաև սնուցանել մտաւորական և բարոյական բնութիւններդ ալ :

Գանի որ զուարճութիւնները մտքին կուտան ա՛յն ինչ որ դրօսանքները կուտան մարմնոյն , ուրեմն յարմար տեղն է որ ատոնց մասին ալ խօսիմ : Զուարճութեանց շատ մը ձևեր կան . կան զուարճութիւններ որոնց դէմ բան մը կարելի չէ ըսել , ուրիշներ՝ որոնք խնդրական են և շատ մը ուրիշներ՝ որոնք ապահովաբար դէշ են : Հի- մա չեմ կրնար մանրամասնութեանց մտնել , բայց կրնամ ցոյց տալ առողջ սկզբունքներ՝ այսպիսի խնդիրներու մէջ կառավարուելու համար :

Առաջին. Երբեք մի՛ մտնիր անանկ զուարճութեան մը մէջ որուն համար ստիպուած ես շատ դրամ տալ : Զուարճութիւնը պարզ ժամանց մըն է , և որպէս զի աղէկ ըլլայ պէտք չէ որ անհրաժեշտ դարձնէ արժէք ունեցող որ և է բանի մը զոհողութիւնը :

Երկրորդ. Զուարճութիւնը այնպէս մը պէտք է ըլ- լայ որ քու վիճակիդ պահանջածին համեմատ քեզի ժա- մանց տայ և կազդուրէ :

Յերրորդ. Ի՞նչ զուարճութիւնդ պէտք չէ որ ուրի- ներու իրաւանց յիշատակ հասցնէ կամ թէ անոնց ճամբուն մէջ զանոնք դայթեցնելու պատճառ ըլլայ :

Չորրորդ. Այն զուարճութիւնը որ այնքան հրապու- ըիչ կը դառնայ և կը դրդէ իրմով բռնուողը որ երե-

սի վրայ ձգէ ընտանեկան և կրօնական սպարտականութիւնները կամ գործի յանձնառութիւնները, վտանգաւոր զուարճութիւն մըն է և պէտք է հեռանալ անկից:

Հինգերորդ. Որ և է զուարճութիւն՝ որուն մէջ գըտնուողները հետեւեալ օրը տեսակ մը դժկամակութեամբ իրենց կեանքի սովորական սպարտականութեանց կը ձեռնարկեն, յնասակար է և բոլորովին աղետաբեր:

Վեցերորդ. Այն զուարճութիւնը որ առաքինութենէ կը հեռացնէ, կրօնքի և նուիրական բաներու մասին կասկած կը ներշնչէ, քու ընտանեկան յարկիդ մասին նուազ խորհիլ կուտայ քեզ, մոլութիւնը գեղեցիկ զգեստներով կը զարդարէ, կիրք յառաջ կը բերէ կամ բարոյական զգացումը կը թմրեցնէ, այդպիսին վտանգաւոր զուարճութիւն մըն է և պէտք է հեռանալ անկից:

Չուարճութեանց մէջ եղիր խոհական, գիտակից և զգուշ:

Ինչպէս որ գործի մէջ մարդ պէտք է աշխատի և ռանդով ու հաճոյքով, որպէս զի ամենօրեայ աշխատութիւնը տեւական դրօսանք մը դառնայ, այնպէս ալ ուսումը, ընթերցանութիւնը և մտաւորական աշխատութիւնը այնպիսի եռանդով մը և հաճոյքով մը պէտք է կատարուին, որով ամբողջ մտաւորական գործունէութեան մէջ մանէ ա՛յն տարրը, որ զուարճութիւնը այնքան հրապուրիչ և օգտակար կը դարձնէ:

Եթէ մեր գործերուն մէջ դնենք պէտք եղած միտքն ու տրամադրութիւնը, ո՛չ դրօսանքը և ո՛չ զուարճութիւնը մեզի որ և է փորձութեան կամ որ և է լուրջ վտանգի կ'ենթարկեն:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մեր պարսակաւորութիւնը օգնելու ուրիշներուն, որ հեռու մնան վնասակար սովորութիւններէ և պահեն կամ վերստանան իրենց մաքրութիւնը և զօրութիւնը

ՏԱՍՆԸՈՒԹԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ

օօ

Ունանց աւելի բարձր շրջապատը. — Աւելի մեծ երանութիւններ կը նշանակեն աւելի մեծ պատասխանատւութիւններ. — Մեր պատասխանութիւնը հանդէպ անոնց, որոնք նուազ նպաստաւոր դիրք մը ունին. — Պատասխանութիւն հանդէպ ամեն անոնց որոնք սակաւին վստահի մեջ են. — Շատ մը յանցանքներ կը գործուին հանդէպ անոնց, որոնք սակաւին վստահի մեջ են. — Շատ մը յանցանքներ կը գործուին անոր համար որովհետեւ առաջուրէն զգուշացուցուած չէ. — Անոնք բշխման պիտի ըլլան իրենց ընկերութեան եւ երկրին հանդէպ, որոնց մասին անվոյր զտնուած ենք. — Չար տղայք գործունեայ են. — Ինչո՞ւ համար բարիներն ալ գործունեայ չպիտի ըլլային. — Մերձեցման ձամբաներ, որոնք բաց են տրոյ. — Մեղանշտի առաջ փրկուած. — Կա՛մ ստուպանքին ծառայ ըլլալ եւ կամ փրկուիլ ստուպանքէ. — Ուրիշներու ձամբուն փրայ զտնուած վստահները հետազոտ:

Սիրելի բարեկամս Հրանտ,

Մինչեւ հիմա քեզի ըսածներէս վերջ, վստահ եմ թէ քեզի պէս խելացի տղայ մը երախտապարտ պիտի ըլլայ Նախախնամութեան որ իրեն կեանք տուաւ և զինքը զրաւ այնպիսի ընտանեկան յարկի մը մէջ, ուր հոգատար և իմաստուն ծնողք մը պահեց զինքը չարիքներէ և այնպիսի տխուր նեղեանքներէ, որոնք այնքան բազմաթիւ տղոց կեանքը կ'ապականեն և կը ստորնացնեն: Ուրիմն դուն պէտք է յիշես թէ այն կէտերուն մէջ ուր մենք լաւագոյն վիճակ մը ունինք քան թէ ուրիշները, այդ բանը ինքզինքնուս պարտական չենք այլ մեր երկնային ամենաբարի Հօր, որ մեզ զրաւ հոն, ուր բարի ազդեցութիւններ և բարեկամներ օգնեցին մեզ որ ուրիշներէ աւելի աղէկ ըլլանք: Եթէ այդ ուրիշները վայելած ըլլային մեր առաւելութիւնները և առանձնաշնորհումները, թերեւս անոնք ալ մեզի պէս

ըլլային, և ճշմարիտ չի կրնար համարուիլ եթէ ըսուի թէ մենք ալ այդ ուրիշներուն պէս պիտի ըլլայինք եթէ զանոնք շրջապատող սոցիալականներու մէջ ծնած ըլլայինք: Բայց դուն չե՞ս գիտեր թէ այն առաւելութիւնները և շնորհները, զորս վայելած ես, քեզ պարտականութեանց ներքե ևր դնեն հանդէպ ուրիշ տղոց, այնպիսի տղոց, որոնք ազէտ և մոլորած են և որոնք իրենց ազխութեան և մոլորութեան ասուր հեռուանքները պիտի կրեն, եթէ դուն և ես չի փորձենք ընել անոնց համար ա՛յն, ինչ որ ուրիշներ մեզի համար ըրած են:

Ձե՞ս ընդունիր թէ եթէ դուն քնացած ըլլայիր թշնամիներէ շրջապատուած, որոնք քեզի վնաս հասցընելու նպատակ ունենային, անձուէր բարեկամ մըն ալ դուշակիւով անոնց նպատակը, պէտք էր որ փութար զքեզ արթնցնել և վտանգէն ազտանլ: Դուն տեսնելով թշնամիներդ և այն վտանգները որոնցմէ ազատեցար, չե՞ս ընդունիր թէ նոյն բանը պարտական ես երախտագիտութեան համար ընել ուրիշներու, ինչ որ անձուէր բարեկամ մը քեզի համար ըրաւ: Բացայայտ կերպով մեր պարտականութիւնն է արթնցնել, զգուշացնել և փրկել անոնք՝ որոնք ենթակայ են ազականութեան և մոզանչումի և ընել ամէն բան մոլորութեան մէջ ինկողը ազատելու համար: Այս տեսակ խնդիրներու մէջ շատեր կը մեզանչեն պարզապէս, որովհետեւ այդպիսի ընթացքի մը մէջ գէշ հետեւանքներէն զիրենք զգուշացնող մը եղած չէ: †

† Բիւրաւոր տղոց ազազայ վիճակը կախում ունի ուրիշներու՝ այս խնդիրներու մէջ ներկային անոնց ըրածէն. եթէ այդ ալաքը զգուշացուին և իրենց պէտք եղածը ըսուի, պատուաւոր և օգտակար քաղաքացիներ կը դառնան. բայց եթէ ոչ մէկը հոգ ընէ փրկել զանոնք, գէշ մարդիկ և գէշ ալաք այնպիսի ազդեցութիւններ

պիտի ընեն անոնց վրայ որ անոնք ինքզինքնուն և մարդկային ընկերութեան թշնամիներ պիտի դառնան: Եթէ կ'ուզուի զանոնք փրկել, պէտք է աշխատիլ անոնց դեռատի եղած ատեն, երբ մոլորութեան սովորութիւնները տակաւին արմատացած չեն: Այդպիսիներուն պէտք է օգնել որ կարող ըլլան տեսնել թէ այդ մոլորութիւնը, որ և է ձեւի մը ներքե նոյն խի իրենց անձին, երջանակութեան և բարեկեցութեան թշնամին է եւ հասկցնել անոնց որ զգան թէ իրենց կատարած մոլորութիւնը ատելի բան մըն է անեղծ ու բարի մարդոց աչքին և մեղք մըն է Աստուծոյ առջև:

Գէշ ալաք և գէշ մարդիկ իրենց գործքերուն մէջ ջանք մը կը դնեն, որպէս զի ուրիշներ մոլորեցնեն. անոնք սուիթը չեն կորսնցնիր չար խորհուրդներ և մոլի արարքներ իրենց շուրջը տարածելու: Ի՞նչու համար ուրեմն դուն և բոլոր բարի մարդիկ չպիտի ջանային տարածել այնպիսի օգտակար և փրկարար ծանօթութիւններ, որոնք ուրիշները պիտի փրկէին մեղքէ, Ֆիզիքական և մտաւորական տկարութենէ և թերեւս կործանումէ:

Տղաք այս նիւթի մասին ուրիշ տղոց մօտենալու ճամբաներ կը գտնեն, որոնք աւելի տարիքոտ անձերու համար բայ չեն. դուն ալ տղայ մը ըլլալով կրնաս այս նիւթին վրայօք ուրիշ տղոց մօտենալ և մանաւանդ երբ այդ տղոց առաջին անգամ է որ այդպիսի նիւթերու աղայ մը մեղքէ ու մոլորութենէ փրկել, բարի գործ մը ըրած կ'ըլլաս. փրկել մէկը սխալ ճամբէ դացած է, կը նշանակէ աղէկ ծառայութիւն մը կատարած ըլլալ, սակայն չե՞ս ընդունիր թէ նոյն անձը առջի օրէն այդպիսի գէշ և վնասակար արարքէ մը փրկել շատ աւելի աղէկ պիտի ըլլար: Ընդդ նոյն բանն է եթէ ես աղքատ մարդու մը տունը երթայի և իրեն շաքաթիւ-

բով, գէշեր ցերեկ քարոզէի, մինչ անկիս իյնալով ոսկոր-
ները կտորած ըլլալուն համար, մարմնի սոսկալի ցաւեր
ունենար. եթէ կարող ըլլայի իր ցաւերուն դարման մը
տանիլ, ապահովաբար աղէկ գործ մը ըրած պիտի ըլլա-
յի, և չե՞ս ընդունիր որ ինծի համար շատ աւելի դիւ-
րին ծառայութիւն մը պիտի ըլլար այդ բանը:

Ս.յսպէս ալ դուն կրնաս չարիքը և վտանգը ուրիշ
տղոց ճակեհն հեռացնելու ջանադիր ըլլալ, և մանաւանդ
այնպիսի տղոց, որոնք քեզմէ աւելի պղտիկ են: Երբեք
տղայ մը ծաղրելի ըլլալու վիճակին մէջ մի դէներ, որով-
հետեւ այդ պարագային կը փճայնես անոր ամօթի զգա-
ցումը, որ անոր կրնայ օգտակար ըլլալ ինքզինքը ուղ-
ղելու գործին մէջ և առանց որու իր սխալ ճամբուն
մէջ բոլորովին յառաջանալով, անտարբեր կը դառնայ
պարկեշտութեան և ամօթի սակն զգացումներու հան-
դէպ. այդպիսի տղոց յանձնարարէ կարգալ գիրքեր,
որոնք կրնան օգտակար ըլլալ իրենց: Կարգ մը տղաքլաւ
ծառայութիւն մը մտաուցած կ'ըլլան յանձնարարելով
իրարու «Ի՞նչ պէտք է զիանայ գեւատի մանչ մը» գիրքը:

Որպէս զի դուն լուսարանուած ըլլաս այս խնդրոյն
նկատմամբ և կարող ըլլաս ուրիշներու ալ թելադրութիւն-
ներ ընել և խորհուրդներ տալ, խօսքս վերջացնելէ առաջ
կը փափաքիմ վտղը իրիկուն սակնէն օգտակար բաներու
վրայօք կարգ մը խմբեր ըսել քեզի, զորս պէտք է կա-
տարեն անոնք որոնք կը փափաքին կարելի եղածին չափ
վերստանալ ինչ որ իրենց ազխութեան երեսէն կամ
կամովին մեղանչելով կորսնցուցած են: Յետոյ այլ ևս
վերջ մը պիտի դնեմ խօսքերուս, մէկ քանի բաներ ևս
ըսելով այն փոփոխութեանց մասին որոնց պէտք է դուն
սպասես քու իսկ մարմնիդ մէջ, յառաջիկայ մէկ քանի
տարիներու ընթացքին ու այսպէս պատրաստուիս նոր
փորձառութեանց և ինքզինքդ կարող ըլլաս պահպանել
այնպիսի վտանգներու դէմ, որոնք քու ճամբուդ ըն-
թացքին վրայ կը դանուին:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Մաքրութիւնը եւ զօրութիւնը ի՞նչպէս կրնան
քս բաւականին վերսացուիլ

ՏԱՍՆԸՒՆՆԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԸՂ

օ՛գ

Մաքրութիւնը եւ զօրութիւնը յենչպէս կը ստացուին. — Ապափիննակ
կասարեղութիւնը կախում ունի վնասուած մարդուն վնասի
չափէն եւ դարմանումի մերոսէն. — Արդէն քեշադրուած օրեկե-
ներու կարեւորութիւնը. — Ամիսներու եւ տարիներու պէտքը.
— Լոգանքի կարեւորութիւնը. — Խորհուրդ հարցուր ծնո-
ղաց եւ բժիշկի. — Անբնական համեսութիւն այս խըն-
դիւրներու մէջ. — Բոլոր մասերը պէտք է մտածման մաք-
րութեան մէջ պահել. — Կարեւոր քեշադրութիւններ
մարզանքի, բունի, պահեցողութեան եւ յն.ի նկատ-
մամբ. — Աստուծակ յնդրե ակնն օր ուր ֆեզի օգնէ:

Սիրելի բարեկամս Հրանս,

Խոստումիս համաձայն կը վախաքիմ այս իրիկուն խօ-
սիլ քեզ թէ ի՞նչպէս մաքրութիւնը եւ զօրութիւնը կրնան
ըստ բաւականին վերստացուիլ անոնց կողմէ, որոնք են-
թական եղած են տղոց մէջ այնքան տարածուած դէշ ու-
նակութեան: Թէ տղայ մը որքան ալ ինքնապղծութեան
ընթացքին մէջ գտնուած ըլլայ, կարող է իր ամբողջ կորու-
վը վերստանալ, կախում ունի այն չափէն, որով անի-
կա այդ մոլութեան ենթարկուած էր: Կարծեմ լաւա-
գոյն կերպով պատկերացուցած կ'ըլլամ եթէ ըսեմ թէ
արդիւնքը ճիշդ նման է այն պարագային՝ երբ մէկը
ձեռքին կամ մարմնին ու է մէկ մասին վրայ վէրք մը
կը ստանայ: Ընդհանրապէս վէրքը կրնայ բուժուիլ,
բայց կատարեալ բուժումը կախում ունի վէրքին աւելի
կամ նուազ ծանր ըլլալէն եւ այն խնամութիւնէն, որով
դարմանումը ի դորձ կը դրուի: Մարմնին ո՛չ մէկ մասը,
որ անգամ մը վնասուած է կրնայ յետոյ բացարձակա-
պէս դառնալ այն՝ ինչ որ վնասուելէն առաջ էր. որով-
հետեւ նոյն իսկ երբ մատերնիս պարզապէս սուր դանա-
կով մը կտրենք, կտրուածքը քիչ օրէն կը բուժուի,

բայց տարիներով և թերեւս ամբողջ կեանքի տեւողութեանը սպին կը մնայ և սպին մեծութիւնը կախում ունի կտրուածքին մեծութենէն:

Որքան ալ ակնարկուած մոլութիւնը ցաւալի բան մը ըլլայ, նորէն երբ տղայ մը կը սթափի և կը գիտակցի թէ սրքան կարեւոր է իրեն համար անկեղծ ու տեւական բարւոքում մը, միշտ պէտք է քաջալերել զինքը, որ յուսայ և սպասէ ամէնէն յաջող արդիւնքները, միայն թէ պէտք է դիմէ Սատուծոյ, խոստովանի իր մեղքը, խնդրէ Սատուծոյ ներողութիւնը անցեալին համար, Բրիտտոսը ընդունի իր իր փրկիչը և օգնականը և բոլորովին Անոր ապաւինի թէ՛ իր մոլութենէն և թէ՛ անոր հետեւանքներէն ազատելու համար՝ իր կատարած պաշարքին մէջ: Մեծ արդիւնքներ կրնան սպասուիլ եթէ այս կէտին մէջ մարդ գործէ Սատուծոյ հետ, բայց եթէ մարդկային նպատակը և ջանքը բազմապահանջ ըլլայ, Սատուած պիտի արգիլուի իր ուղածը ընկէ: Ո՛չ Սատուած և ո՛չ ալ մարդս կրնան առանձին գործել այսպիսի խնդիրներու մէջ: Մարդկային ջանքը և Սատուածային օգնութիւնը պէտք է միասին ընթանան:

Բոլոր այն բաները զորս մէկ քանի իրիկուն առաջ ըսի քեզի՝ բացատրելով թէ ի՞նչպէս տղաք կրնան իրենց մարմինը ամբիծ ու զօրաւոր պահել, մեծ կարեւորութիւն ունին այն տղոց համար, որոնք կ'ուզեն մոլութենէ հեռանալ և կը ջանան վերստանալ ինչ որ կորսնցուցած են: Աղէկ մը միտքը բեր ինչ որ քեզի ըսի տասնընորսերորդ, տասնընիսգերորդ, տասնըվեցերորդ և տասնութերորդ ձայնաթիթեղներով: Որպէս զի աւելի խորունկնան այն տպաւորութիւնները որոնք քու միտքիդ վրայ յառաջ եկան իմ անժամանակ ըսածներէս, նոյն այդ ձայնաթիթեղները նորէն կրամօֆօնին վրայ դիր և անոնց մտիկ ընելէ վերջը գրի առ ինչ որ ըսած եմ

սրտի և մտքի ամբօթեան, մարմնոյ մաքրութեան վրայ թէ՛ ներսէն և թէ՛ դուրսէն, բոլոր այն տեսակ բաներու մասին, զորս անունդի կամ ըմպելիի ձեւին ներքե մեր մարմնէն ներս կ'առնենք, այն կարեւորութեան մասին, որով պէտք է զգուշանանք ամէն տեսակ գրգռիչ անունդներէ կամ ըմպելիներէ, աշխատութեան անհրաժեշտութեան, մարզանքի, զբօսանքի, զուարճութեան և քունի արժէքին ինչպէս նաև անհրաժեշտութեանը մասին միտքին և բարոյական բնութեան յարմար անունը ստանալուն: Վերոյիշեալ ձայնաթիթեղներու մէջ խօսուած ամէն բան շատ կարեւոր է ամէն անոնց՝ որոնք կը փափաքին զօրաւոր դառնալ և պահել կամ վերստանալ ինքզինքնուն վրայ ունեցած կատարեալ իշխանութիւնը: Թէև ամէն ինչ այդ ձայնաթիթեղներուն մէջ այնքան շեշտուելով ըսուած է, սակայն կան կարգ մը կէտեր, որոնք պէտք է քիչ մը աւելի մանրամասնուին, ամէն անոնց համար, որոնք կ'ուզեն հեռանալ այս դէշ սովորութենէն և կ'ուզեն ձեռք անցընել ինչ որ գացած է:

Ինչ որ՝ այս վիճակին մէջ գանուող մը՝ կը ջանայ ձեռք անցընել, մէկ շարաթուան կամ մէկ ամսուան, կամ նոյն իսկ ամբողջ մէկ տարուան մէջ կարելի չէ ստանալ: Մեծագոյն և լաւագոյն ֆիզիքական բարդաւածումը արդիւնքն է տարիներով տարուած յարատե խնամքներու: Լոգանքը աւագ կարեւորութիւն ունի. շարաթական կարեւոր լոգանքին վրայ պէտք է աւելցնել ամէն օր առաւօտուն պաղ ջուրի մէջ ձեռքի լոգանքը և եթէ սեռային մասերը տեսողտ կամ դերբազրգիւ են, աղէկ արդիւնքներ կրնան ստացուիլ: Վերոյիշեալ լոգանքներուն վրայ պէտք է աւելցնել նաև իրիկունը անկողին մանելէ առաջ սեռային մասերու պաղ ջուրով լոգանքը: Այս լոգանքը ամէնէն աւելի աղէկ կերպով կը կատարուի ջուրով ամանը գետինը դնելով և

անոր վրայնստեղու ձեռով ծռելով . միայն աճառը լողանք-
 ները կրնան պաղ ջուրով ըլլալ առաւօտուն և երեկոյն ,
 ուր պէտք չկայ մեծ զգուշութիւններ ձեռք առնել չի
 սրտելու համար : Բայց անգամ մը որ մարմինը պաղ
 ջուրի գործածութեան վարժուած է , լողանքը ինքնին կը
 գորացնէ մարմինը սովորական լողանքներու ատեն պաղ
 առնելու պարագային :

Այն պարագային ուր սեռային անդամին ծայրը
 շատ դիւրագորգիւ է և դժուար կ'ըլլայ զայն մաքուր և
 կամ գրգռումէ զերծ պահել , այն ատեն տղան պէտք է
 որ իր ծնողաց խորհուրդին դիմէ , որոնք իրազեկ բժիշ-
 կի մը դիմելով , այս վերջինը տղուն պէտք եղած դար-
 մանումը կ'ընէ ներկայացած բացառիկ պարագային համե-
 մատ : Այսպիսիչատ մը պարագաներու մէջ թլիստութիւնը ,
 որ վիրաբուժական շատ պարզ գործողութիւն մըն է ,
 միակ արդիւնարար և սեւական դարմանումն է ներկա-
 յացող դժուարութեան :

Ինչպէս որ աղայ մը իր ծնողքին կը դիմէ երբ
 մեատուած ըլլայ որ եւ է արկածով մը , նմանապէս
 պէտք է անոր դիմէ երբ մեատ մը կամ հիւանդութիւն
 մը եկած է իր սեռային անդամներուն : Այն զգացումը
 որ այսպիսի պարագաներու մէջ սողոց մեծադոյն մասը
 ետ կը սրահէ , անքնական պարիելչտութիւն է և կամ թէ
 արդիւնք գէշ ունակութեանց կամ մտի մտածմանց :
 Պատճառ մը չկայ որ պէտք եղած կերպով մեր մարմինն
 սեռային մասերուն վրայ չխօսինք ինչպէս ուրիշ ու է մասի
 մը վրայ : Միտքերնիս բերնք որ մեր մարմնոյն բոլոր մա-
 սերն ալ Աստուած չինեց , հետեւաբար բոլոր մասերն ալ
 հաւասարապէս նուիրական են : Ո՛չ սեռային մասերը
 ինքնին եւ ո՛չ ալ անոնց մասին խօսիլը անմաքուր
 կամ անպատեհ է , մինչև որ մէկը իր իսկ արարքնե-
 րով այնպէս չընէ զանոնք : Ամէն տղայ որ բարի ծնողք

մը ունի , իրեն ներկայ հանգստութեան և ապագայ եր-
 ջանկութեան և օգտակարութեան համար անոնց պարտա-
 կան է , եթէ ընտանիքին բժիշկը անմիջապէս կը տեղե-
 կանայ թէ ինքը որ եւ է հիւանդութիւն մը կամ ան-
 հանգստութիւն մը ունի :

Եթէ խօսէի այնպիսի տղու մը որ կը վախաքի հե-
 ուանալ իր մոլութենէն , սօրահովաբար հետեւեալը պիտի
 ըսէի անոր , բայ օգի մէջ շատ մարդանք կատա-
 ըէ , ասիկա պէտք է որ որոշ օրէնքներու համաձայն եւ
 կանոնաւորապէս կատարուի , ոչ թէ քիչ մը հիմա եւ
 քիչ մը վերջը , այլ ամէն օր և բաւական երկար ժամա-
 նակ , մինչև որ յոգնութեան զգացումը վրայ հասնի .
 մի՛տքդ ալ զբաղեցուր . զգուշացիր բոլոր վէպերէն եւ
 ազտոտ գիրքերէն , բայց շատ կարգա ազէկ գիրքեր .
 ջանա՛ ուշադիր ըլլալ , ամէն էջէ և պարբերութենէ
 յետոյ կանգ առ և միտքդ բեր թէ ճիշտ հիմա ինչ կար-
 դացիր , երբ գիրքին վերջին հասնիս , նորէն գիրքին
 սկիզբը դարձուր և աչքէ անցուր իւրաքանչիւր գլուխը ,
 թէ՛ մարմինդ և թէ՛ միտքդ կանոնաւորութեան տակ
 ա՛ւ , մարմնայդ և միտքիդ սորվեցո՛ւր հնազանդիլ կամ-
 քիդ , ասիկա շատ կարեւոր է , որովհետեւ ջանքը՝ նկա-
 րագիրը կը զարգայնէ , ուժը կ'աւելցնէ , և աղայ մը կը
 դարձնէ տիրական և տիրող :

Քնացի՛ր կարծր անկողնի մը վրայ եւ օգտաղեն
 սենեակի մը մէջ , վերմակով շախագանց մի՛ ծածկուիր .
 կռնակիդ վրայ մի՛ քնանար . փետուրէ անկողիններէ
 հեռու կեցիր , բայ ի սամէնէն ծայրայեղ կլիմաներու եւ
 ամէնէն ծայրայեղ պարագաներու մէջ . առանձին ան-
 կողնի մէջ պուսկէ , բարձով ամթռներ մի՛ ընտրեր , ձի
 մի՛ հեծնար , հեռո՛ւ կեցիր ամէն տեսակ գրգռիչ սը-
 նունդներէ և ըմպիկներէ , մէջը ըլլալով թէյը և խահ-
 ուէն . քաքածու և չօղջատը շատ աւելի նախընտրելի

են: Ամէն աղոց և մարդոց համար՝ որոնք սեռային դիւրագրգռութենէ և տկարութենէ կը տառապին՝ ամէն տեսակ ոգելից ըմպելիները և ծխախոտը մասնաւորաբար վնասակար են:

Զգո՛ւշ եղի՛ր կերածներուդ մասին, կաթեղէն և բանջարեղէն անուղներ ամէնէն աւելի նպաստուոր են կարենալ իշխելու համար սեռային դիւրագրգայութեան վրայ. սակայն չափաւոր քանակութեամբ թարմ միս ալ պէտք է դործածուի տկարութեան և վատուժութեան տեղի չտալու համար: Թարմ ձուկը աղէկ է բայց հաւկիթ ալ պէտք է դործածուի չափաւորութեամբ: Մոզի միտը գէշ է, աղած միսերը դժուարամարս են և ոչ սննդաբար: Պղպեղ, երշիկներ և համեմներ պէտք չէ ուտել, սնուչով խմորեղէններ և կարկանդակներ ստամոքսը կը խանգարեն և այս պատճառաւ մարմնոյն կը վնասեն. չաքար եթէ երբեք ուտուի պէտք է չափաւորութեամբ ուտել և բնաւ ճաշի միջոցին: Ուշադրութիւն ըրէ որ տարատու այնպէս մը շինուած ըլլայ որ ուժով չի ճնշէ սեռային գործարաններուդ վրայ, զգուշացի՛ր մեղապարտ ընկերներէ, մի՛ նայիր ազտոտ պատկերներու, զգուշացի՛ր այն փորձութիւններէն որոնք մինակ ըլլալէ առաջ կուգան, բարի ընկերոջ ընկերակցութիւնը փնտռէ՛, կեանքի մէջ բարձր և սրբազան նպատակ մը ունեցի՛ր, ամէն օր Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրէ՛ և փութայ դէպի առաջ՝ վերստանալով կորուսած ուժերդ, մի՛ խրտչիր դժուարութիւններէն, յարատեւող եղի՛ր ու Աստուած պիտի օգնէ և յաղթանակը ու յաջողութիւնը որոնց կը սպասես, քուկդ պիտի ըլլան:

Ատոնք, սիրելի աղաս, իմ յորդորներս են ամէն աղու, որ իբ կռնակը կը դարձնէ գէշ անցեալին և իր երեսը յոյսով լեցուն է դէպի ապագան:

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Զափահասութեան արիւր եւ այդ միջոցին սպասուած փոփոխութիւնները

ՔԱՆԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱԹԻԹԵՂ



Տղայութեան դէպի կասարեայ այր մարդ ըլլալու անցիլը. — Ֆիզիկական
և մտաւորական փոփոխութիւններ որոնք չափահասութեան սա-
րիքին տեղի կ'ունենան. — Չափահասութիւնն ըստ ին իմաստը. —
Քնացող ուժերը. — Անոնք կ'արթնան և մեզի պէտք եղած կեր-
պով կասարեայիս կը հասունանան. — Տասերջորս արեկանէն
միջեւ խանրիկն արեկան այր մարդը հասունանալու վրայ
է. — Չափահասութեան տուայ մանչերը և աղջիկները իրենց
յասկանիչներով շատ կը նմանին իրարու. — Տասերջորս արե-
կանին այր մարդու յասուկ յասկանիչները կը սկսին
զարգանայ. — Նոր և սագնայեցուցիչ փորձաւորութիւն-
ները. — Աստուծոյ դրած բնութիւնը կ'արթննայ. — ըՍ
պատուած վսակները. — Ի՞նչպէս տղայ մը կ'ազ-
դուի. — Այս միջոցը յուզման և իրարանցումի
շրջանն է. — Վսակներ՝ որոնք սգիտութեան յառաջ
կուգան. — Մտացիութեան կարեւորութիւնը:

Սիրելի բարեկամս,

Ասկից որչափ տարիներ առաջ այն օրօրոցը որուն
մէջ չիմա պզտիկ քոյրդ կը քնանայ, քուկդ էր, բայց
դուն այսօր հեռացած ես օրօրոցէն և կը փութաս դէպ
յառաջ, դէպի կատարեալ այրութիւն, և դէպի կեանք
մը օգտակարութեան, պատուոյ և երջանկութեան: Երկու
երեք տարի եւս պիտի շարունակես ըլլալ տղայ մը ու
անկէ վերջ, տասներջորս կամ տասներհինգ տարեկանիդ
պիտի մտնես բազմաթիւ տարիներ տեւող շրջանի մը
մէջ, ուր վերարտադրող դրութեան այն մասերը որոնք
քու մարմնիդ ներքին և ստորին մասերուն մէջ պահ-
ուած են, պիտի սկսին զարգանալ և դուն պիտի զգաս
յուզումներ, որոնք մասնաւոր պիտի ընեն բոլորովին
նոր և տարօրինակ փոփոխութիւններ: Ֆիզիքական և
մտաւորական այն փոփոխութիւնները որոնք այդ միջո-
ցին կը պատահին և այն պայմանները որոնք անոնց կ'ըն-

կերանան, շատ մը տղոց համար կը նշանակեն մեծ խորհուրդի, վարանումի և վտանգի շրջան մը: Որպէս զի այդ փոփոխութիւնները յանապարաստից վրադ չգան և դուն բանաւորապէս դատելով ընդունիս զանոնք, կը փափաքիմ առաջուընէ մէկ քանի խօսք ընել քեզի ամէն տղու կեանքին մէջ պատահած այդ ժամանակին վրայ, որ կը կոչուի «Չստիանատութեան տարիք»: Եթէ բոյսերու վրայ խօսած ատեննիս գործածած ըլլայինք նաև չափահասութիւն բառը, ասիկա պիտի նշանակէր այն ժամանակը երբ բոյսը առաջին անգամ ըլլալով կը սկսի ծաղիկներ ունենալ: Իսկ տղոց գալով, ասիկա այն ժամանակն է ուր վերարտադրող կամ սեռային գործարանները կը սկսին զարգանալ և սեռային հեղուկը առաջին անգամ ըլլալով կը սկսի կազմուել մարմնին ներքին և ստորին մասին մէջ գտնուած գեղձերու մէջ:

Երբ առաջին անգամ աշխարհ կուգանք իբր բոլորովին անօգնական նորածիններ, Սատուած միջնապէս մեզի չի տար բոլոր ուժերը և կարողութիւնները որոնց պէտք պիտի ունենանք ապագային և որոնց սակայն պէտք չունինք այդ առջի օրերուն: Սակայն Սատուած այս ուժերը կուտայ մեզի երբ մենք պէտք ունենանք անոնց. առաջին անգամ երախտան ակուայի պէտք չունի, բայց մէկ կամ երկու տարի ետքը Սատուած մէկ քանի հատ կուտայ, յետոյ ուրիշներ կ'աւելցնէ և հետզհետէ պէտք եղածին չափ: Երբ մանուկը կը ծնի, ակուաներուն ծայրերը լինդերուն տակը ծածկուած են, սաղմնային վիճակի մէջ են, ինչպէս գիտուններ կ'ըսեն, սպասելով ճիշդ ժամանակին որ աճին, ևրբ մանուկը աւելի մեծցած է և պէտք ունի անոնց. նոյն եղանակով վերարտադրող գրութիւնը բոլոր առողջ տղոց մէջ կը մնայ անզարգացած, սաղմնային և քնացող վիճակի մէջ, մինչև անոր տասներորս կամ տասներջինգ տարեկան ըլ-

լալը, ուր այս գրութիւնը կը սկսի արթննալ և աճիլ, և զանազան փոփոխութիւններ կը սկսին տեղի ունենալ աստիճանաբար, տարիներու ընթացքին, տղան մանկութենէն մինչև կատարեալ մարդու վիճակը բարձրացնելով ու փոխելով:

Այս փոփոխութիւնները, որոնք տասներջորսէն մինչև քսաներջինգ տարեկանը տեղի կ'ունենան և որոնք սակայն շատ աչքի կը զարնեն և շատ փորձիչ են տասներջորսէն մինչև տասներջինգ տարեկան, մեծ կարեւորութիւն ունին, և որքան շատեր իրենց տղիտութեամբ կ'իյնան մոլութեան և մեղքի մէջ ճիշդ այս միջոցին և առարկայ կը դառնան վաղահաս փճացումի մը: Ուրեմն անհրաժեշտ է որ բոլոր տղաք գիտնան թէ ինչ է գալիքը, որպէս զի կարող ըլլան անոր ճշմարիտ խնասար հասկնալ և հասկնան նաև իրենց նոր փորձառութեանց և փորձիչ սրբամաններուն նշանակութիւնը:

Մեծագոյն արտաքին կամ տեսանելի փոփոխութիւնները կը կատարուին արագաբար մէկ կամ երկու տարուան միջոցին և իրենց արդիւնքները շատ ուշագրաւ են, բայց ամէնէն գծուարին շրջանը, որու միջոցին մեծագոյն ներքին և անտեսանելի ֆիզիքական և մտաւորական փոփոխութիւնները կը կատարուին, գոնէ շատ մը պարագաներու, կը ներկայանայ տասներջորսէն մինչև քսաներմէկ տարեկանը, սակայն այդ փոփոխութիւնները բոլորովին լրացած չեն և կատարեալ սեռային հասունութիւնը միտայ քսաներջինգ տարեկանին կը ստացուի:

Կեանքի առաջին տարիներուն, երբ վերարտադրող գործարանները կը քնանան և չեն զարգացած, մանչերու աղջիկներ, իրենց ֆիզիքական և մտաւորական յատկանիչերով մեծապէս իրարու կը նմանին: Բայց տասներջորս տարեկանի ատենները (ուճանց համար աւելի կատարաւ և ուճանց համար աւելի ուշ) երբ չափահասութեան

չըջանին կը մօտենան, սեռին յատուկ յատկանիշերը և գիծերը կը սկսին զարգանալ. մանչերը աւելի աւնական կը դառնան և ազջիւիները աւելի կնոջական:

Երբ այս ժամանակը կը հասնի, մանչերը կը սկսին իրենց ետին թողուլ մանկութեան յատկանիշերը, մարմինը արագաբար կ'աճի, ուսերը կը լայնանան, կուրծքը կը խորունկնայ, ձայնը կը կորսնցնէ իր մանկական հընչիւնը և աւելի խորունկ ու աւելի զօրուոր կը դառնայ, մորթը աւելի կը կարծրանայ և երեսին վրայ մազը կը սկսի բուսնել: Ոսկորները աւելի կը կարծրանան, սեռաջին մասերը կը սկսին զարգանալ և քիչ տարիէն լիստաւորութեան ակտաները կ'երեւին:

Առաջին օրերուն, տղան անձարակ երեւոյթ մը կ'առնէ, ձայնը կը կարի, ձեռքերը և սաքերը կը մեծնան, դիւրագրգիւ կ'ըլլայ այն տեսակ պարագաներու, ուր ատիէ առաջ բոլորովին անտարբեր կը մնար: Կ'ենթարկուի նոր զգացողութեանց և նոր փափաքներու, զորս անկարող է մեկնել ու ըմբռնել: Աւելի քաղաքավար կ'ըլլայ և օտարականներու հանդէպ իր վարմունքին մէջ աւելի առնական և մամաւորաբար հանդէպ կանանց: Կը սկսի իրեն տարեկից ազջիւիներու ընկերակցութիւնը վնասուել: Բոլոր այս ժամանակի ընթացքին անոր մէջ արթնցած է ու արագաբար կ'աճի Սատուծոյ կողմէ դբուած բնութիւն մը, որ կոչուած է զինքը ամէն տեսակէտով աւելի տղնիւ ու աւելի կատարեալ մէկը ընելու:

Սակայն այս միջոցին է որ սեռային կիրքը կը սկսի ինքընքը յայտնել: Եթէ տղան տղէտ է և բարոյական տկար զգացում մը ունի, կամ չար ընկերներու ազդեցութեան տակ կը գտնուի, հաւանաբար մեծ վտանգներ կը սպասեն իրեն: Այս տագնապոյի ժամանակին է տասներեքէն մինչև քսանըմէկ, ուր աղաք դիւրագրգիւ և յանդուգն կ'ըլլան, հակառակութեան զգայում մը

կը սնուցանեն, ճկուն չեն և երբեմն պլ անհնազանդ: Այս միջոցին է որ շատ մը մանչեր ու ազջիւիներ, որոնց ծնողքը չեն հասկնար անոնց վիճակը և որոնք մոռցած են իրենց նոյն տարիքին մէջ եղած ատենին ունեցած զգացումները և փորձառութիւնները, կը փափաքին ազատիլ ամէն կասկեքէ և երբեմն նոյն խել տունէն կը հեռանան:

Այս միջոցին է ուր այն տղան որ ասկից առաջ հնազանդ ու աշխատասէր էր, յաճախ կը դառնայ ծոյլ, անհնազանդ և անկարգ: Տասնըչորսէն տասնըութը տարեկան տղաք յաճախ դպրոցներու մէջ իրենց ուսուցիչներուն անհնազանդ կ'ըլլան: Ամբողջ բնութիւնը կը զգայ այն յեղաշրջումը որ կատարուելու վրայ է և տղան մէջ գոնուած ամէնէն դէշ յատկութիւնները երեւան կուգան: Ասիկա տղուն կեանքի փորձառութեան այն շրջանն է զոր Գերմանացիները կը կոչեն «փութորկի և յուզման շրջան»:

Եթէ տղան լուսաբանուած է և եթէ իր ծնողքը և ուսուցիչները կը հասկնան ու կ'ըմբռնեն թէ տղան ի՞նչ շրջանէ մը կ'անցնի, այն ատեն ամէն բան աղէկի պիտի փոխուի, հակառակ երեւցած նշաններուն, և քանի՜ երիտասարդը մօտենայ քսան տարեկանին և անկից անդին անցնի, այնքան փութորկը պիտի նուազի, և եթէ պահպանուած է չարիքէ և հեռու մնացած մեղանչումէ, իր ապագան հետզհետէ աւելի՛ հանգարտ, աւելի երջանիկ ու աւելի՛ բարգաւաճ պիտի ըլլայ, բայց եթէ մուտթիւն և չարիք իր կեանքին մէջ մտած են, հետզհետէ եկող տարիները իրենց հետ պիտի բերեն յարածուն կիրք ու մեղանչում, յուսախաբութիւն ու տառապանք:

Կը տեսնե՞ս, սիրելի տղաս, որքան կարեւոր է այս միջոցին, որ մէկու մը ամբողջ կեանքին ամէնէն փորձիչ ժամանակն է, որպէս զի տղայ մը առանձին չի ձգուի որ

տգիտութեան և մութի մէջ խարխախէ՛ շրջապատուած
ամէնէն ծանրակշիւ Ֆիդիքական և բարոյական վտանգ-
ներէն: Միայն անոնք որոնք անցած են այս «փոթորկի և
յուզման» շրջանէն և դիտած իրենց յուզումները և
փորձութիւնները և բանաւորապէս անոնց մասին խորհած
ու դատաստան բրած, կարող են ամբողջովին ըմբռնել այն
սուր ու դիւրադրգիւ վիճակը, այն զօրաւոր փորձու-
թիւնները և այն իմաստուն խրատին ու համակիր օգ-
նութեան պէտքը և աջակցութիւնը մէկու մը, որ գիտէ
բացատրել անխորձին այն դասերը զորս Աստուած կը
սորվեցնէ և այն մեծ պարտականութիւնները և պատաս-
խանատուութիւնները որուն համար Աստուած անասն-
ման իմաստութեամբ ու սիրով կը պատրաստէ ասպագայ
մարդը:

Վաղը իրիկուն պիտի դրկեմ իմ վերջին ձայնաթի-
թեզս և կը փախաքիմ բացատրել քեզ թէ ինչպէս
պէտք է պատրաստուիս այդ մօտակայ փոփոխութեան և
այս առթիւ կ'ուզեմ ուրիշ մէկ քանի թելադրութիւններ
ալ ընել, որոնք արդիւնքն են իմ քեզի համար ունեցած
սիրոյս և ազոյ ու երկասարգներու համար ունեցած
մեծ շահագրգռութեանս:



ՔԱՆՆՍԷԿԵՐՈՐԴ ԶԱՅՆԱՔԻՔԵՂ



Վերջին խօսք. — Տղայ պատրաստելու համար յառաջիկայ այդ
մարդու վիճակիկ. — Մտքորթիւնը ցօղի կը նմանի. — Մանչեր ան-
համբեր են կատարեալ մարդ ըլլալու համար. — Տարբեր ճարտիկե-
րու մէջ է որ զանազան մարդիկ չափանաստրեան կը հասնին.
— Զանազանութեան պատճառները. — Հիւանդ մարմիններու մէջ
ամենեկն կանուխ կ'երեւայ եւ առողջ մարմիններու մէջ ամե-
նեկն ուշ. — Հիւանդ պտուղներու օրինակով քացարուած. —
Մարմնական շարժոյն ստողոյրեամբ տղայ նուազագոյն
փորձութեանց կ'ենթարկուի, իրենց կազմաւորման արի-
ւերուն մէջ. — Կանուխ կազմաւորուիլ կը նշանակէ կա-
նուխ անկում. — Պատանեկանութեան արիւնքը մասնա-
ւոր վստակի շրջան մըն են. — Զգոգումի վստակը. — Ֆիզի-
քական, բարոյական եւ մտաւորական ուժերուն անմի-
ջական զարգացումը մեծագոյն կարեւորութիւն ունի.
— Ի՞նչպէս պիտի ազնոյնի երբ անփոքր գեներած
ենք. — Բարոյական քննութիւնը ամենեկն աւելի կա-
րեւոր է. — Ի՞նչ պիտի լսէ սասանան. — Հետեւեալ-
ները խոշորապիտի են. — Մի ձգձգեր. — Աստու-
ծոյ հետ դռնիկ կ'ենի:

Սիրելի բարեկամս Հրանտ,

Գրեթէ ամիսի մը չափ անցաւ այն օրէն ի վեր ուր
սկսայ կրամօֆօնի միջոցաւ խօսիլ քեզ: Ես քեզի խօսեցայ
ազոյ համար համակրութեամբ լեցուն սրտով մը, և ինչ
որ ուրիշ կերպով պարտականութիւն մը պիտի ըլլար
ինձի համար, եղաւ մեծ հաճոյքի ազդեւ մը: Այս իրի-
կուն քեզի հետ իմ վերջին խօսակցութիւնս պիտի ըլլայ
այն կարեւոր խնդիրներու մասին որոնք ասկից առաջ
զբաղեցուցած էին մեզ և որոնք կը յուսամ թէ հետա-
քրքրական և հրահանգիչ էին քեզի համար:

Բոլոր այն բաներով զորս ինչպէս տեսար երէկ իրի-
կուն ըսի քեզի, կը փախաքիմ քու միտքը պատրաս-
տել բոլոր այն փոփոխութիւններուն, որոնց պիտի հան-

դիպիս քիչ ատենէն կեանքի մէջ : Փափաքեցայ որ դուն տղայութենէ չափահասութեան անցած միջոցիդ կարող ըլլաս հեռու մնալ բոլոր այն դժուարին կացութիւններէն և վտանգներէն որոնք շատերուն դժբաղդութեան պատճառ կ'ըլլան : Սմբժութիւնը կը նմանի ցօղին , որ առաւօտուն խոտերու և ծաղիկներու վրայ կը փայլի բիւրեղային գեղեցկութեամբ և որ եթէ անգամ մը կոպիտ ձեռքով մը հեռացուի անկէ , այլ եւս մարդկային արուեստով կամ ճարտարութեամբ կարելի չըլլար նորէն զայն հոն բերել , թէև աշխարհիս բոլոր ջուրերը գտնուած ըլլան մարդուս արամադրութեան ներքեւ :

Գիտնալով թէ կարգ մը տղոց համար որքան փափաքելի է չափահաս մարդ ըլլալ և թէ կարգ մը տղաք որքան անհամբերութիւն ցոյց կուտան , երբ կը նշմարեն թէ ուրիշներ կը դարգանան և փոփոխութիւններ կը կրեն , մինչդեռ իրենք նոյնը չեն ըլլար , այս առթիւ կը փափաքիմ քեզի մատնանիչ ընել դատարարութեան մեծ սխալ մը , զոր շատ տղաք կը գործեն և որ կարող է գէշ գործքերու աւաջնորդել : Այս գործքերը փոխանակ փութացնելու չափահասութիւնը , պատճառ կը դառնան տկարութեան և հիւանդութեան , որուն հետեւանքը կ'ըլլայ վերջնական պարտութիւն մը այնքան ջանքերէ յետոյ :

Այն տարիքը , որուն մէջ տղաք արբունքի կը հասնին և իրենց վրայ փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան , որոնց մասին երէկ իրիկուն խօսեցայ , միեւնոյնը չէ ամէնուն համար : Մանչերուն մէջ այդ փոփոխութիւնները հազուադիւրս և բացառիկ պարագաներու տակ կը սկըսին տաններկու տարեկանին , և ուրիշ նոյնքան հազուադիւրս պարագաներու տակ ալ՝ մինչև տասնըութը տարեկանը կ'ուշանայ արբունքը : Այս տարբերութիւնը վերագրելի է ազգայնութեան , ցեղի կամ շատ անգամ

կլիմայի : Բայց ամէնէն աւելի յաճախ անձի մը՝ մարմնական առողջութեան կամ տկարութեան համեմատ է որ ան տեղի կ'ունենայ : Տաք երկիրներու մէջ արբունքը աւելի կանուխ կը հասնի , և հիւսիսային արեւմտեան ցուրտ կլիմայի ներքեւ ալ շատ աւելի ուշ : Սեւամորթ տղաք արամադիր են աւելի կանուխ արբունքի հասնիլ քան թէ սպիտակամորթ տղաք : Խառնուածք , զբաղում և սովորութիւններ , մեծ դեր կը խաղան այս մասին , բայց ինչպէս ըսի , առողջութեան պայմանը մեծադոյն դերը կը խաղայ : Ընդհանրապէս դիտուած է որ տղաք որոնք տկար , ջղային կազմուածք մը ժառանգած են կամ վատառողջ կացութենէ մը կը տուտային , ամէնէն առաջ կ'ենթարկուին այն փոփոխութեանց , որոնք արբունքի մերձաւորութիւնը և ներկայութիւնը կը ծանուցանեն : Մինչդեռ միւս կողմէ ընդհանուր օրէնքը այն է որ , այն տղաք որոնք մեծ մասամբ բացօթեայ կ'ապրին և կը կատարեն այնպիսի աշխատութիւններ որոնց համար մարմնական զօրաւոր մարդանք անհրաժեշտ է , և որոնք չափահաս այրերու բացօթեայ զբօսանաց կուտան ինքզինքնին , զօրաւոր մարմին մը և լաւ առողջութիւն մը ունենալուն համար , այդպիսիները աւելի յամրաբար կ'ենթարկուին արբունքի նախապատրաստական փոփոխութեանց :

Ասիկա միայն ուրիշ մէկ արտայայտութիւնն է բանի մը , որ ամէն տղայ նշմարած է պտուղներուն վրայ : Ընծորենիի , դեղձենիի , կեռասնիի և ուրիշ պտղատու ծառերու վրայ մինչ պտուղները կ'ածին , այդ պտուղներուն մէջէն ոմանք որոնք ամէնէն առաջ կը կարմրին և հասուն կ'երեւան , կրնան զմեզ հրապուրել , բայց երբ քննենք զանոնք պիտի տեսնենք թէ միշտ որթնոտած և հիւանդ են :

Այն տղան , որ ժամանակէն առաջ կը ջանայ ար-

բունքի հասնել մեղանչական արարքներով, ասով փոխանակ արբունքի, տկարութիւն և հիւանդութիւն ապահոված կ'ըլլայ. մինչդեռ այն տղան որ հոգ կը տանի նկատողութեան առնելու առողջութեան բոլոր օրէնքները և որ զօրաւոր կերպով կ'ածի և մարմնական լաւ առողջութեան մը տէր կ'ըլլայ, նուազ գրգռում, ջղայնութիւն և սեռային դիւրազգայութիւն կ'ունենայ և չափահասութեան տարիքին մէջ կը մտնէ, առանց հանդիսակցելու այն փորձութեանց և դժուարութիւններուն, որոնցմէ կը տառապին բոլոր ժառանգական կամ ստացական կերպով մարմնական տկարութեան կամ հիւանդութեան ենթակայ եղողները: Ոչ մէկ ժամանակ, սիրելի տղաս, մի՛ ցանկար այն վաղաժամ ֆիզիքական զարգացման որ բնաւ դքեղ ճշմարտապէս փափաքելի բանով մը չի կրնար օժտել, որովհետեւ վաղաժամ արբունք կը նշանակէ վաղաժամ անկում:

Յարմար մտենք առնելով, ամենօրեայ լողանքով և բացօթեայ մարզանքով որ պէտք է շատ յոգնեցուցիչ և շատ երկարատեւ ըլլայ, այլ ըստ բաւականին յաճախակի և ուժով, դուն պիտի յաջողիս ստանալ այն մարմնական և մտաւորական կորովը որ քեզի համար պիտի պատրաստէ երկար տարիներու առողջութիւն և մեծ յարմարութիւն օգտակար ըլլալու:

Առաջին չափահասութեան (adolescence) տարիները, որոնք մտնչուն համար կը սկսին մօտաւորապէս տասներջորս տարեկանին և կը տեւեն մինչև քսանըֆինգ տարեկանը, լեցուն են դժուարութիւններով, փորձութիւններով և վտանգներով: Այս տարիներու ընթացքին է որ աղոյ մեծ մասը սխալներ կը գործէ և ուղիղ ճամբէն կը խոտորի, ոմանք ֆիզիքապէս, ոմանք մտաւորապէս, ոմանք բարոյապէս և ոմանք ալ այս երեք տեսակէտներով միանգամայն: Այս սխալները ամէնէն

աւելի կը ծագին անհատին տգիտութենէն: Ես համոզուած եմ թէ շատ սակաւաթիւ տղաք միայն կամովին ուղիղ ճամբէն կը խոտորին և շատեր կը մեղանչեն իրենց տգիտութեան երեսէն և կը շարունակեն մինչև որ մոլութիւնները հաստատ սովորութիւններ դառնան և կործանումը անխուսափելի դառնայ:

Այս սխալաւոր է որ անհրաժեշտ դասեցի քեզի խօսելու այդ փոփոխութեանց մասին, անոնց տեղի ունենալէն առաջ, որպէս զի քու մատաղ տարիքիդ մէջ զգուշացուցուած ըլլալով կարենաս մարմնիդ մշակուածով ստանալ ֆիզիքական այնպիսի ուժ ու կորով որ կարող ըլլաս այս ժամանակամիջոցին մէջէն անցնել կատարեալ ապահովութեամբ և մանկ քու չափահասութեան տարիներուդ մէջ, իբր ազնիւ, ամբիժ և աստուածահաճոյ մարդ մը: Եթէ յիշես ըսածներս և ուղես գործադրել ըրած թելադրութիւններս, կը կարծեմ թէ վերաբրտագրող գործարաններու մասին այնպիսի տեղեկութիւններ պիտի ունենաս, որոնք քեզի պիտի ծառայեն մինչև տասներվեց կամ տասներեօթը տարիքդ, ու անկից վերջը պէտք ունենալիք տեղեկութիւններդ և թելադրութիւններդ ամփոփած եմ ԼԵՉ ՊԷՏԻ Է ԳԻՏՆԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ՄԸ (1) անունով գրքին մէջ, զոր դեռ նոր աւարտած էի երբ մօրմէդ նամակ մը ստացայ որ կը հրաւիրէր զիս քեզի դրկելու այս ներկայ ձայնաթիթեղները:

Եւ հիմա, սիրելի բարեկամս Հրսնտ, բաժնուելէ առաջ կը փափաքիմ զգուշացնել քեզ վտանգաւոր սխալէ մը, զոր հազարաւորներ կը գործեն, այսինքն ճգճգելու սխալէն. դուն թերեւս ընդունեցիր իմ ըսածներուս ճշմարտութիւնը, և պարկեշտօրէն նպատակ ունիս անոնց համեմատ վարուիլ, բայց փոխանակ անմիջապէս գործի սկսելու, թերեւս յառաջիկային կը թողուս այդ բանը և

(1) 1908ի վերջերս հրատարակելի: (Ծ. Թ.)

այսպէս անհոգութեամբ և անդարմանելի կերպով կը կորսնցնես ամէն ինչ զոր կը յուսայիր ձեռք անցնել, թերեւս այնքան շատերու պէս կը խորհիս թէ ուժով և առողջ ես, թէ այնքան իրաւունք ունիս ուրախ ըլլալու և թէ որովհետեւ դեռ այնքան մատաղատի ես, կրնաս ախորժակիդ կարեւորութիւն չտալ, անխնամ թողուլ հոգիդ, բռնաբարել Աստուծոյ ֆիզիքական և բարոյական օրէնքները, սայազային անցեալին տեղը լեցնել պէտք եղած մարզանքով և հոգատար պահեցողութեամբ: Թէև դուն փրկուած ես դադանի մեղանչումէն, որ ուրիշները կը քայքայէ, սակայն քու առողջութեանդ խնամքը և քու ֆիզիքական, մտաւորական և հոգեկան ուժերուդ զարգացումը, ամէնէն աւագ և անմիջական կարեւորութիւնը ունին. կեանքիդ մէջ ոչ մէկ ուրիշ ժամանակ կրնաս այնքան դիւրութեամբ և յաջողութեամբ ստանալ այս սխալաբերի ձիրքերուն լաւագոյնները, որքան անմիջական ներկային մէջ:

Որպէս զի տգիտութեան մէջ մեծնայ, տղու մը համար ամէնէն կարճ ճամբան, գիրքերը և դպրոցը երեսի վրայ թողուլն է: Որպէս զի սնանկանայ, վաճառական մը թող անհաշիւ կերպով դրամը մսխէ, պէտք չունի աննպաստ շահագիտութիւններ ընելու, թող երեսի վրայ ձգէ իր գործի պարտականութիւնները և սնանկութիւնը անխուսափելի կը դառնայ: Թող տգարակապանը իր արտերը հունտեր չի սերմանէ, դաշտերը երեսի վրայ մնան, մացառներ ու փուշեր բուսնին ամէն կողմ, և եթէ ամէն բան այսպէս շարունակուի այն ատեն պարզ պարտադանցութեան մը հետեւանքը կ'ըլլայ ընդհանուր քայքայում: Ու այսպէս ալ, սիրելի տղաս, նոյն խակ հակառակ անոր որ դուն արդէն ֆիզիքական, մտաւորական և հոգեկան լաւագոյն մշակման տիրացած ես, եթէ թերանաս յարատեւ մարզանքով և գործածութեամբ պահել ու պահ-

պանել այդ յատկութիւնները, ապահովաբար պիտի կորսնցնես զանոնք: Եթէ իրերը այսպէս են, ինչպէս դուն կրնաս զերծ ըլլալ անտարբերութեան և յաւազման հետեւանքներէն, եթէ սկզբնաւորութեանը դուն անհոգութեամբ կը վարուիս այդ կարեւոր բաներուն հանդէպ:

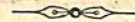
Կրնայ ըլլալ որ ընդունիս քու ֆիզիքական և մտաւորական բնութիւններուդ մասին ըրած թելադրութիւններս և գործադրես զանոնք, և երեսի վրայ թողուս քու հոգեկան բնութիւնդ, որ ամէնէն կարեւորն է: Ստատանան ապահովաբար ականջդ ի վար կը փափսայ թէ ինչ որ ըսի թէև ճշմարիտ է, սակայն դուն պզտիկ ես դեռ և յառաջիկային, դպրոցական օրերդ անցնելէ վերջը, երբ ալ գործի մտած ես, այն ատեն առատ ժամանակ պիտի ունենաս զբաղելու համար հոգեկան բաներով և այսպէս տարուէ տարի կը փորձէ քեզ յետաձգել տալ մինչ քու կեանքիդ լաւագոյն տարիները և եթէ կարելի է ըսել քու կեանքիդ բոլոր տարիները կը կորսուին, անձիդ երջանկութեանը համար պարզապէս ժամանակին պարտքդ կատարած չըլլալուդ համար:

Ո՛ր, մի՛ ձգձգեր, երեսի վրայ մի՛ թողուր, որովհետեւ եթէ այդպէս ընես չես կրնար տղատիլ այդպիսի սխալի մը հետեւանքներէն: Մարմնական տկարութիւն և հիւանդութիւն պիտի խաթարեն քու առնական զօրութիւնդ, տգիտութիւնը իր գահը պիտի բարձրացնէ հոն, ուր իմաստութիւն պէտք էր տիրէր, և հոգեկան բնութիւնը զոր Աստուած նորէն պիտի հաստատէր իր նմանութեան և պատկերին համեմատ, ստատանան մոլութեան և մեղանչումի միջոցաւ կերպարանափոխ և անճանաչելի պիտի դարձնէ: Այս հետեւանքները անխուսափելի են և կարելի չէ խուսափիլ անոնցմէ եթէ վայրկեանին պարտականութիւնդ չի կատարես:

Միրելի տղա՛ս, մի՛ ձգձգեր, հիմա որ մնաս բարով
 կ'ըսեմ քեզի, կը խնդրեմ որ անմիջապէս մեկուսանաս
 և առանձին ծունգի եկած ազօթես Աստուծոյ որպէս զի
 Քրիստոսի պահպանութիւնը վրադ ըլլայ, յանցանքներդ
 ներուին, մաքուր, ամբիժ և սիրազեղ սիրտ մը
 արուի քեզի և զքեզ Իրեն յաւիտենական ընկերութեան
 մէջ առնէ: Իրեն հետ ընկերութիւն մը հաւատարմօրէն
 ծառայելու համար Իրեն, այս ժամէն սկսելով, և թող
 Աստուած առատապէս օրհնէ քեզի այս աշխարհի մէջ և
 հանդերձեալին քեզի պսակէ յաւիտենական պատուով ու
 փառքով:



Օ, ԱՐՁՈՒՄԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ



Օ. Արզուման հրատարակչական ձեռնարկին
 նպատակ և սկզբունք ընարուած են ժողովուրդին
ՕԳՏԱԿԱՐ, ՀԲՍ, ՀԱՆԳԻՉ և ՀԱՃՅՂԻ հրատա-
 րակութիւններ ընծայել:

Օ. Արզուման Հրատարակութիւնները՝ բաց ի
 այս յատկութիւններէն, որոնք անհրաժեշտ են ար-
 դէն ամէն հրատարակչական գործի նպատակին,
 առանձնայատուկ առաւելութիւն մըն ալ պիտի ու-
 նենան իրենց գեղարուեստական ու գեղեցկագի-
 տական ճաշակի տեսակէտով:

Մինչև հիմա լոյս տեսնող Օ. Արզուման հրա-
 տարակութիւններն են. —

1. Ի՞նչ Պէտ է Գիտնայ Գեոաթի Աղջիկ մը
2. Աղջկան Վսանգը
3. Ի՞նչ Պէտ է Գիտնայ Գեոաթի Մանչ մը

Հասցէ՝

Օ. Ա. Բ. Զ. ՈՒՄԱՆ

Ղաշաբխ, Գուրշուկու խան, քիւ 7

Կ. Պ Ո Ղ Ի Ս

Հեաղհեաէ լոյս պիտի տեսնեն հետեւեալները. —

Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
ԶԱՓԱՀԱՍ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ

Ա. ՄԱՍ

Տղայութիւնը և անուն

Բ. ՄԱՍ

Կնոջականութիւն

Գ. ՄԱՍ

Սէր և անունութիւն

Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ԿԻՆ ՄԸ

Ա. ՄԱՍ

Անունիւնը և շնչանկէիս յարկը

Բ. ՄԱՍ

Անունական առընչութիւնները

Գ. ՄԱՍ

Մայրութիւն

Դ. ՄԱՍ

Մայրութեան նախապատասխանութիւն

Ե. ՄԱՍ

Զարակ յունկեալը հաւար
գործուած զեղծումներ

Զ. ՄԱՍ

Պզտիկը

Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Ա. ՄԱՍ

Ուժ

Բ. ՄԱՍ

Տկարութիւն

Գ. ՄԱՍ

Ընկերական մոլութիւն

Դ. ՄԱՍ

Վերահասարոյ գործարաններ

Ե. ՄԱՍ

Այր մարդուն և կնոջ յարաբերութիւնը

Զ. ՄԱՍ

Արգելքներ և օժանդակութիւն

Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԱՄՈՒՍԻՆ ՄԸ

Ա. ՄԱՍ

Ի՞նչ պէտք է զիտնայ իր անձին նկատմամբ

Բ. ՄԱՍ

Ի՞նչ պէտք է զիտնայ իր կնոջ նկատմամբ

1. Իբր նշանած

2. Իբր կիւն

3. Իբր մայր

Գ. ՄԱՍ

Ի՞նչ պէտք է զիտնայ իր տղոցը նկատմամբ

Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
45 ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԻՆ ՄԸ

Ս. ՄԱՍ

Լրացեալ սարիֆի ծանօթութեանց
անհրաժեշտութիւն

Բ. ՄԱՍ

Փոփոխութեան նշաններ
Հիւանդութիւններ եւ դարմաններ

Գ. ՄԱՍ

Այր եւ կիւն, երկուսն ալ
անցեալէն ի՞նչ բան պէտք է յիշեն

Դ. ՄԱՍ

Ինքնաբեղադրութիւն եւ ուրիշ
բեղադրութիւններ

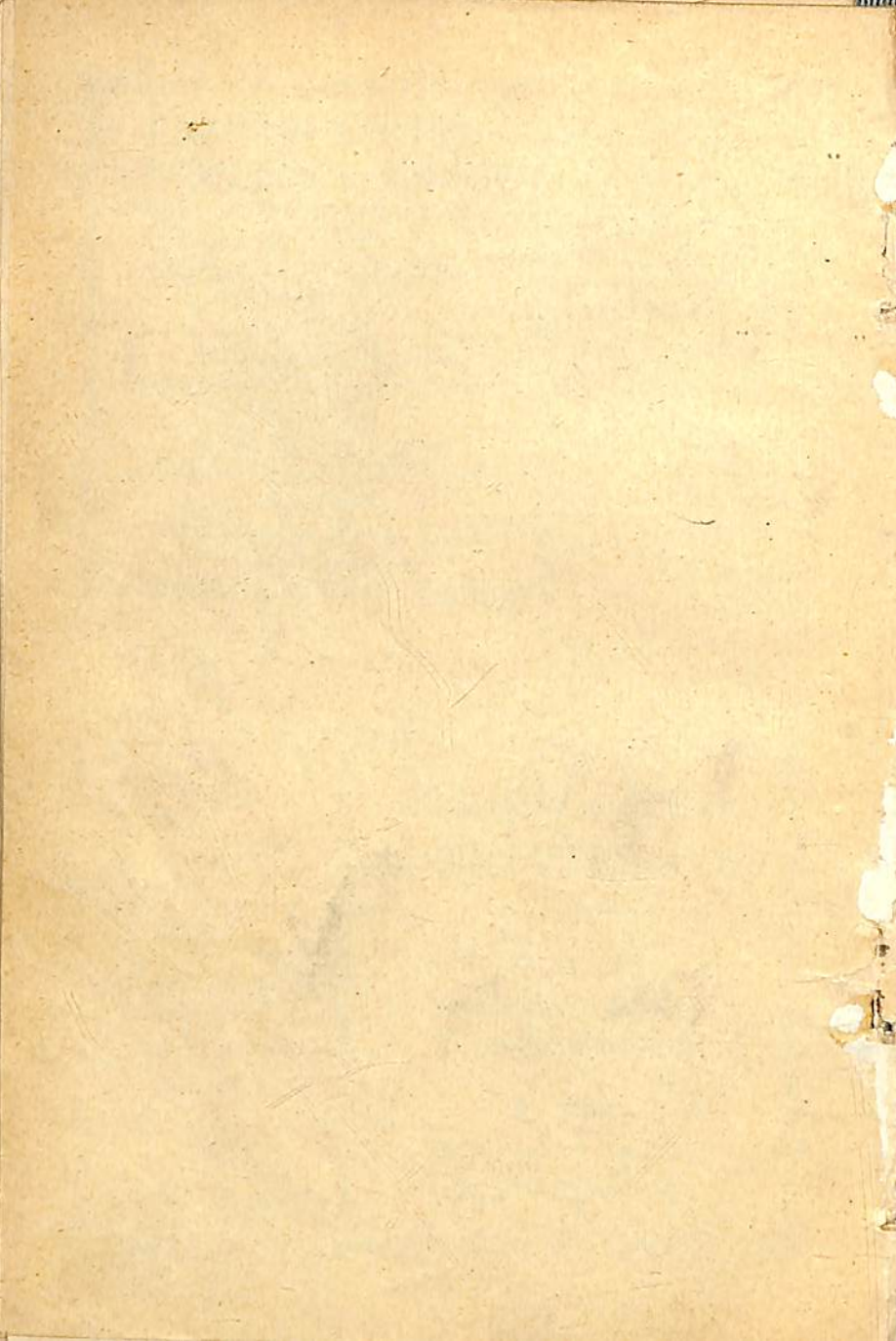
Ի՞նչ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ
45 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՐ ՄԸ

Ս. ՄԱՍ

Ի՞նչ պէտք է գիտնայ
իր անձինն նկատմամբ

Բ. ՄԱՍ

Ի՞նչ պէտք է գիտնայ
իր կնոջ նկատմամբ



30

«Ազգային գրադարան»

19753



NL0055649

«Ազգային գրադարան»

19752



NL0055650

«Ազգային գրադարան»

19751



NL0055651

«Ազգային գրադարան»

19750



NL0055652

